

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

A BUKOTTAK

REGÉNY

IRTA

BOGDÁNOVICS GYÖRGY
(BEKSICS GUSZTÁVNÉ)

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM R. TÁRSULAT KIADÁSA
1893.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2016
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5557-20-0 (online)
MEK-16243

TARTALOM

ELŐSZÓ.

ELSŐ FEJEZET.

A surányi földesur otthona.

MÁSODIK FEJEZET.

A Csillag-pusztán.

HARMADIK FEJEZET.

Adél.

NEGYEDIK FEJEZET.

A tanító úr házában lakodalmaznak.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Thekla otthona.

HATODIK FEJEZET.

A tanár úr kosztosai.

HETEDIK FEJEZET.

Bregenz báró.

NYOLCZADIK FEJEZET.

Összekerülnek.

KILENCZEDIK FEJEZET.

Három asszony.

TIZEDIK FEJEZET.

Surányi szerelme.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

A válás.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Két levél.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Gyermek-párbaj.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Az anyák harcza.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

A pisztoly eldördül.

TIZENHATODIK FEJEZET.

Az andocsi búcsú.

SZŐGYÉNYI-MARICH JULIE
Ő MÉLTÓSÁGÁNAK
SZERETETE ÉS TISZTELETE JELÉÜL, A

SZERZŐ.

ELŐSZÓ.

»Régi dal régi dicsőségről!« Ezt akartam témámmá választani. S ekkor megláttam a demokrata írók által annyit gúnyolt Don Caesar de Bazanokat. S elkezdett a szívem fájni! Minek írjak én a régi jólétről a mostani bukott gentry-ivadéknak! Hiszen a voltra nem ad még a zálogos sem semmit! Minek fájtsam én a szívét annak a hintóból leszállított és most omnibuson álldogáló ivadéknak azzal, hogy azt irjam le: fénykorukban mily hatalmasak valának?

Inkább megírok egy pár bukást, mint szemtanu; megírom: mi volt nagyrészt az oka, hogy a proletárok közé kerültek.

Talán, a gazdag gentry, ha elolvassa, okul belőle, és a szegény megvigasztalódik, azt mondván: ni! ni! más is járt így! nemcsak én!

S mindkettő bók lesz nekem, mert azt fogja bizonyítani, hogy jól megfigyeltem az egyeseket.

Szivemből kívánnám, hogy egy se ismerne magára, - mert ez bár mese-íróvá degredálna engemet, - de azt bizonyítaná, hogy a sasok ivadékai még mindig a magasban, a társadalmi jólétben léteznek.

Bár halna ki a bukottak egész faja és születne helyébe egy munkaképes új nemzedék, mely nemzedék ősei vára mellé gyárakat építve, mind vagyoniilag mind szellemileg a crême du crêmejévé lehetne a 19-ik századnak.

Meg ne ítéljen senki, de sohasem adok oly szívesen és annyi részvéttel kis, szerény erszénykém-ből senkinek, mint az úri szegénynek!

Oh! mennyi sorcsapást kellett annak túrnie, mennyi elfojtott könnyet lenyelnie, míg valakihez fordul segélyért.

S ha én hatalmas miniszter lennék, e kissé gyámoltalan, büszke és tönkrement, más világnézettel, de becsületes szívvél bíró ivadékot mindig elébe helyezném az úgynevezett szellemi parvenüknak.

Mert a parvenü, mindig nagyobb tehetség, jele, hogy kiemelkedett köréből és a magasba repülni tud. Míg a szegény gentry szárnyaszegetten botorkál az új eszméktől, új elvektől hemzsegő talajon.

Azért rokonszenves nekem e lovagias, becsületes osztály, azért szeretem, szánom és érzem hibáit, nyomorát, no, mert én is oda való vagyok.

Bogdánovics György.

ELSŐ FEJEZET.

A surányi földesur otthona.

- Édesem, igaz, hogy bárónőt vettem el, mikor magát oltárhoz vezettem, de ne feledje, hogy én földbirtokos vagyok, a kinek másodsorban a művelt feleségben - gazdasszony is kell!

- Vett volna el egy szakácsnőt. Én csak nem kelek négy órákor, mikor maga! Én csak nem fogok a saját magam ispánnéja lenni, tejet szüretni, tyukokat ültetni, agarakat etetni, befőzni, szappant gyártani s az aratóknak ebédet készíteni! Hogy is ne! Migrainem van a konyhaszagtól! Az az Isten háta megett levő kamara hemzseg az egértől, s tudja, hogy én irtózom az egértől! S hogy annyit lopnak, mint maga mondja, annak is nem én vagyok az oka, miért tart tolvaj cselédséget! Az én apám kulcsárnéja bezzeg vigyáz mindenre, nem kellett édes anyámnak kamarából pinczébe, pinczéből padlásra futkosni, még is megéltünk!

- És tönkre is mentetek félig-meddig.

- Pista! ezt nem tűröm! Jaj! milyen kiméretlen ember! Persze vagyontalanságomra czéloz! De ne hígyje, hogy ezt eltűröm! Megkérem apámat, hogy vegyen föl harminczezer forintot a nógrádi birtokára és fizesse ki önnek! Többet nekem ugy sem ígért, az az magának! Mert a fiúké a fekvőség! Óh! Istenem, ha meggondolom, még ezelőtt négy évvel hogy szeretett! Pénz nélkül is elvett volna, a mint mondta! S nem mondhatja, hogy szegényesen jöttem, mert olyan kelengyét kaptam, mint Ypsilanti herczegnő Pécsben, és... ..

- És bántam én a vagyonodat édes feleségem? Nem kellett nekem a kelengyének, hiszen édes anyám harminczhat szobát szerelt föl vendégszobákul mindennel, ágyneművel, ezüsttel és asztalneművel! Az jó gazdasszony volt édesem, pedig ő is grófnő volt angyalom! De már mégis csak hallatlan eset az édesem, hogy négy év alatt minden elromlott, elfogyott, s most tizezer forint ára ezüst, uj ágynemű, fehérnemű és porcellán kontót kell fizetnem! Hiszen nem tatárok dultak itt talán?

- Vendégeink négy éve használták és most nincs! Punktum! Renoválást igényel minden! Én eléggé takarékoskodom! Olyan előkelő vendégek előtt majdnem naponta egyformán vagyok öltözve. Selyem slaffrockjaim már kimentek a divatból. Piros slaffrockomat még a csorda is úgy ismeri már, hogy minden ijedelem nélkül átmehetek az udvarukon. Eh! de egy szó, mint száz, nekem pénz kell! A honvédgyakorlatok kezdődnek, s ő fenségének illőbb lakást a surányinál nem találtak! Ide fog jönni lakni kíséretével, hogy lássam el egy ily elrongyolódott kastélyban?

- Jól van Adél! Pénz lesz! De jegyezzed meg, hogy e kastély századok óta látott fejedelmi vendégeket és adósság még sem terhelte a birtokot. Hiába vagyok én jó gazda, hiába van jó termésünk, ha nincs összetartás közöttünk. A férj a szerző, az asszony legyen a megtartó!

- Eh! a föld a szerző, nem maga! Maga is úgy költ! Kártyázik és cigánybandája a leghiresebb a vidéken!

- Adél! Adél! Ha én egész hajnaltól délig lóháton őrzöm birtokomat, fáradok és gondozom földjeimet, miért ne legyen szórakozásom a zenében? Telt arra minden ősömnek! Nekem is kell valami! Most inkább, mint valaha! Rendetlen ház, rosszkezdű, hozzám házsártos asszony mellett, mi szórakozásom legyen? Fiaink még kicsinyek!

- Menjünk téltre Pestre! Ott műveltebb szórakozásra nyilik alkalma.

- Soha bizony! Talán, hogy még jobban eladósodjunk? Én szeretem falumat. Szeretem földeimet. Szeretem erdőmet, hol vadászhatom! Nem szeretek szoros nyakkendőben, feszes cipőkben a csuszamlós parketten csoszogni! Nekem tér kell, levegő! Ló és pipa! Jó bor és becsületes, egyenes lelkű szomszédok kellenek!

- Szóval parasztnak született.

- Ne feledje, hogy maga édes Adél éppen ily értelemben parasztasszony.

- Megint gorombáskodik! A helyett, hogy ha már vendégeket lát el, ha már népszerűségnek örül, igyekeznék állást szerezni magának! Lenne képviselő, vagy alispán, ha már főispán nem lehet! Szóval lenne valaki!

- Hiuságodnak édesem, nem áldozom föl nyugalmam! Legyen elég a sok beszédből! A tizezer forintot megkapod, de megkövetelem, hogy gazdálkodjál jobban, mert kénytelen leszek anyámat kérni meg, hogy jöjjön fel hozzánk és szedje rendbe házamat!

E szavakkal Surányi Pista kissé hangosabban csapta be maga után az ebédlő-ajtót, mint szokása volt.

Adél haragos pillantást vetett férje után. Pedig szerelemből ment hozzá. S ma már nem volt keblében egyéb érzelem iránta, mint a főnökök keblében uralkodó érzelem rabszolgáik iránt. Játszott urával e szép, finom asszony, mint játszik a macska az egérrel, míg egészen megeszi. Adél a legjobb uton volt, hogy megegye Pistájának mindenét. Megropogtassa apró fogaival búzáját, jóságát, mindenét.

A kastély erkélyére sietett ki bosszusan az ifjú asszony, mert azt képzelte, hogy a kellemetlen párbeszéd okvetlenül fejfájást fog okozni. Lehajtotta szőke fejcskáját az erkély párkányára s elmélázott. Alatta nagy park terült el, közből forrás locsogott. Dus lombozatu és művészileg kezelt fasorok között gyepparthiek csillogtak, virágok tarka színvegyületben festői mintákat képeztek. Néhol egy monogrammba fonódtak a majolika festésre emlékeztető virágguirlandok. Az ő nevének kezdőbetűjéből és a férjéből volt a monogramm alkotva. Mindenfelé, a merre szeme nézett, tekintete ellátott, az iránta való szerelemnek és a hagyományos rendnek, az arisztokratikus nyugalomnak nyomai látszottak.

És ő még is duzzogva nézett le a parkba, hol éppen most tünt föl férje; karján vitte kisebbik fiát, - míg a nagyobbik pálcáján lovagolt. A kisebb édes anyjára hasonlított, s ez volt a férj kedvencze. Az idősb vörös szőke volt, mind a Surányiak mindnyájan. Mély hangú gyermek volt, férfias, nyugodt modorral. Kis mellkasából akkora öblös hangot eregetett, mint egy hordóból. Szép kép volt ez. A játszó apa és két csinos gyermeke. Adél mégis elfordította arcát, s felnézett az égre. Nézte a felhőket. Rózsaszínű fátyolként huzódtak ezek, s betakarták az esteledő ég kékjét. A nap készült lemenni. Utolsó sugarai játszadoztak az idősb Surányi fiucska vörös fejcskáján, a forrás cseppjeiben, az ősi jegenyék sudarain, a gyepcizfraságokon. Messziről a nyáj közeledését jelezte a csengés; a nagy nyugalom, a pihenés órája közelgett. Mindenki hazasietett fárasztó munkája után élvezni övéi csókjait. A borjuk bölgve, a bárányok bégetve, a baromfiak csipogva, a madarak csiripelve, veszekedve az éji szállásokért, és ki-ki élvezni akart valamit naplement után a természet nagy nyugalmaiból, - csak Adél keble zihál - korbácsoltatta magát a harag indulataitól. Csak az ő szívében volt vihar! Unta a nagy nyugalmat, nem élvezte a bájoló alkony varázsát, mert elméje messze kalandozott. A nagyravágyás démona kiüldözte szívéből az elégedés nyugalma. Félig behunyt pillái alól szemei túl a parkon az országútra kalandoztak. Ott a hegyoldalról vezetett le a köves, poros út. Sőhajtva látta, hogy csak a marhák csöngenek, mozognak, igyekeznek rajta haza felé. Most a hegyről barna tömeg ereszkedik alá. Adél kijebb hajol. Talán »ő« lesz, vagy a hirnőke. A barna tömeg gurul, majd szétoszlik. Nem fogat volt, hanem disznócsorda. Ezerfelé fut,

gurul a barna gombolyag, sivalkodó és rőfögő alkatrészekre bomlik, és egymást döntögetve siet örömtelt sikoltozással a falu irányában disznó és malacz.

- Mama! kiáltott fel a nagyobbik fiu. Mama! lovacskát kapok apától kalácsonyla! Mama! Nem felelsz? Ölülsz?

Adél félig figyel oda, majd elkiáltja magát: Örülök! De szemei nem az alantálló gyermek örömtelt cherub-arczán pihennek, hanem a poros országúton, hol vágatva, szikrát hányva nyargal egy fényes egyenruha, s ebben deli ifju ember.

- Jőjj le mama! hívogatja kis fia, aprócska karjait, mint valami repülő szárnyakat lobogtatva anyja felé, s Adél a már nagyon közelgő lovagot nézve, kiáltja: Megyek! megyek! és lerohan.

Hálásan néz a férj feleségére, mikor kis képmását az anya keblére öleli s egyuttal jó kedvvel fogadja az ifju báró Bregenzet, aki neje előtt összeütve sarkantyus csizmáját, így szól:

- Olaszországban láttam utoljára ily remek Madonnát!

A madonna elpirul, és mikor a báró keze után nyul, hogy megcsókolhassa, a kis vörös bambino ostorával arczába csap a daliás főhadnagynak.

- Csunya gyerek! marsch le! A mama nem szeret! Ily szavakkal dobja le fiát haraggal a kis mama! - majd bocsánatot kér a bárótól fia illetlenségeért, karonfogja s ott hagyja férjét ordító gyermekével.

- Ne sirj! vigasztalja apja a nagyon bőgő fiut, mert a karján levő is rácsücsöríti száját a bátyja melódiájára.

- A mama, a mama a katonabácsit szeleti, azt fogja ölbe venni! Jaj! jaj! nem kell a ló, a mama kell!

- Ezzel nem szolgálhatok! mormogja az apa. - Jőjj, kis gonosz! Lefektetlek és Csicsa cigány hegedül majd neked egy szép nótát.

Egyik fiát vive, másikat tólva megy be az apa. Még sokáig hallani a gyermekszobából: a mama kell! de a mama! - A mama? az négy kézre zongorázik báró Bregenzel és nincs ideje megengesztelni gyermekét.

Surányi Pista végre is nem szereti a klasszikus zenét, nem kedveli Wagnert és ilyen szavakkal altatja csendesedő és álmos fiucskáját:

- Nagy leszel te is, lesz birtokod, - ha lesz! Jó gazdává nevellek, nem fogod szeretni az elegáncziát, a külföldi importált izléseket, zenét. Megtanítlak szeretni hazádat, földedet, a vadászatot, s a mi jó, mélabus dalainkat. Megtanítlak utálni a katonai uniformist, kivéve a honvéd huszár-ruhát. Utálni a zongorát, melyen a német kisasszonyok robotolnak. Bátorrá nevellek, hogy követelhes!

- Kapok lovat kalácsonyla? kérdi álmosan a kis fiu.

- Kapsz fiam! csak aludjál!

- Apám! Ha a sok katonabácsi idejön vendégnek, ültess magad mellé, én is szeletném őket enni látni!

- Nem lehet fiam! Még kicsiny vagy, neked nincs helyed az asztalnál!

- Igaz, neked sem sok van ott, mondta a Jancsi. Te is csak a végén ülsz, ugy-e?

- Ott fiacskám! - mormogta az apa és elpirult; azután megöleli gyermekeit és elsompolyog.

Kibandukol a parkba, hová a zongoraterem két kivilágított ablaka kitündököl. Felnéz az ablakokra, s ezek mint két nagy fényes szem visszanézik a halovány férfiut. Megáll kihívóan, összeszorított ököllel. Küzdelem látszik vonásain. Mintha be akarná zuzni azokat a fényes ablakokat. Egyszerre leereszti kezeit és így morog magában:

- Nevetségessé tenném magamat!

S elsétál távolabb, hogy ne lássa őket, ne hallja a zenét, a dalt, a mit kettősben próbálnak odafenn, a herczeg fogadásának ünnepére.

Messze elhallatszik felesége éneke és egy felsrófolt tenorhang, mely mintha hamisan intonálna. S Pista morogva, duzzogva kerüli meg kastélyát, hogy némileg nyugodt arczzal mehessen föl vendégével vacsorálni.

De ostopattogás riasztja föl merengéséből és egy kocsiról jóizü, korhely pajtás ugrik le a kastély udvarára, hangos nevetéssel.

Könnyebben lélezkzik a házigazda. Van már szórakozása: kártyázni fognak.

MÁSODIK FEJEZET.

A Csillag-pusztán.

- Látod Theklám, neked férjhez kell menned! Jóskának negyvenezer forintja van, jó bérletet kaphatnátok. Itt édes leányom nemsokára megütik a dobot. Már a sümeghi birtokot eladták, Somlyón a szőlőket árverezni fogják, Bajomban eladta édes apád, a vén bolond, a házát, földet. Óh! hogy azt meg kellett érnem! Kaphattál volna te jobb férjet is, hugod is, de látjátok apád rossz gazda volt. Mindennap új- meg új kocsisor hozta nyakamra a vendégeket. Persze, ezeknek herczeg Schwarzenberg szakácsa kellett, hogy főzzön, s el is főzött a nyurga francziája mindent, még azt is, a mi megehető sem volt!

Az egész környék kölykei mind atyád gyermekei, azaz hogy jaj! majd elszóltam magamat, keresztgyermekei apádnak. Istállóinkban a marhák e kölyköknek borjastak, mert pusztult itt minden tíz év óta, mióta meghimlőztem, megrutultam, - pusztult, hogy ma már nagyító-üveggel sem bírál fölfedezni egy kis jólétet. Látod, édes szépségem, most, mikor ti nagyok lettetek, s a fényes ház még fényesebb vendégserege kezd elpusztulni, még szerencse, hogy Józsi el akar venni. Ne adj neki kosarat fiacskám! Nyers, fiatal ember Józsi, de vakon szerelmes beléd! Ez nem fogja nézni a telekkönyvi kivonatodat! Húgodat is, lásd itt hagyta a báró Bregenz, az a gazember, mióta elárverezték a többi birtokot. Látod, szegény leányka, ő még is megnyugszik, pedig szerelmes volt a báróba, férjhez megy Bajomi Károlyhoz, - hát te galambom, okos, őzsemü leánykám, te, ki még nem voltál szerelmes, te is fogadd el a Józsit vőlegényedül! Ne hallgass apádra, erre a vén nagyzó bolondra. Még jó lesz, ha viczispán lehet az öreg valaha, úgy tönkrementünk! Fiaim is pusztítanak, uraknak neveltük! Én is hibás vagyok! El kellett volna válnom, mikor megrutultam. De szerettem, féltettem az apádat! Én is fényt üztem, hogy visszahódítsam! No, oda vagyunk már! Csak koldusbotra ne kerüljünk! Ugy-e megértettél édesem? Ugy-e ma beleegyezel? Mi? Igen? No, csókolj meg csibém! Látszik van eszed fiacskám!

- Megteszem édes anyám! felelte búsan Thekla. Hozzámegyek Józsihoz, mert szeret nagyon, s mert igazán becsületes, derék ifju is, akinek nagyon rossz apja van. Mostohája is kinozza. Azt hiszem, megbecsül, és örökké szeretni fog, mert kivülem senkije sincs.

- Mesdames! le dinér est servi! e szavakkal rontott be a franczia bonne a szobába, megzavarandó az anya és leánya bizalmas beszélgetését.

S mint két teljesen boldog és gondtalan lény, úgy lépdelték büszkén az anya és leánya méltósággal az étterembe, a hol már az öreg földesur a főhelyen, karosszékeben ült.

Mint Kupa, a vad, pogány magyar vezér, olyan büszke, sasteintettel mérte végig feleségét és leányát, a kik késedelmeztek. - Szép, hatalmas öreg úr volt e modernebb Kupa. Telve ambícióval, pazar nagylelkűséggel, daczolva úgy az idővel, mint viszontagságokkal. Olygarchikus fölénynyel adta meg vendégeinek a jelt a leülésre, mikor jobbján a neje és baloldalán idősb leánya helyet foglalt.

Inasok sürgölődtek a hosszú vendég-asztal körül, melynek fénye messze túlragyogta még az úzusban levő főispáni ebédeket is.

A levest csöndben költötték el, de már a második fogás ételnél megszólalt a háziúr és öblös hangon újságolta vendégeinek, hogy öröndetes családi esemény készül házánál.

A két leány lesütötte szemét. Az ifjabb halvány arczczal, megtört tekintettel, a nagyobb megadással és szerényen.

Két ifju ember pirult el boldogan. Bajomi Károly és Zalay Józsi; s az egész vendégsereg hangos hurráiban tört ki. Megnyitak az ebédlőterem oldalajtói és két banda a jobb és balfelőli szobákban ráhúzta a tust a boldog ifju párra.

Az öreg földesúr némán billentette fejét a vendégek felé, majd megszólalt:

- Kedves czimboráim, ez az örömdetes esemény közeleg a megvalósuláshoz, s minthogy ma csak eljegyzést ülünk, itt marasztallak benneteket három hétig, míg az aktust nyélbe ütjük, míg a pap az áment kimondja rájuk! Addig mulassunk és a lakodalom olyan legyen, hogy Toronyától Boronyáig beszéljenek róla!

Az ifjabb leányka tányérjára könny cseppent alá, de nem látta senki, csak az édes anya. Összevonta szemöldeit s mellette ülő, kisebb leánya kezét az asztal alatt jelentőségteljesen megczirógatta.

S az öreg úr a sok éljenzéstől, a jó somlyaitól vérszemet kapva, új indítványt tett. Miután ősei is így cselekedtek, ő sem marad hátra, és két parasztleányt egy füst alatt kiházasít a faluból, a kik érdemesek a pártolásra. Rögtön felállott erre mindakét fia és hamiskásan pödörgetve bajuszát, mindegyik egy-egy pártolásra érdemes leányzót jelölt ki menyasszonyul. Már-már az öreg bölintani kezdett, hogy helybenhagyja a fiúk ajánlatát, mikor a kisebb leányka pirulva kérte az öreget, hogy a menyasszonyok szintén választhassanak.

A két vőlegény, a marakodni kész leendő sógorok pillantásai daczára élénken pártfogolta a kis leányka kérelmét, s erre az öreg Kupa határozatilag kimondta, hogy ámbár az asszonyok nem lehetnek indítványozók, de menyegzőjük előtt néha mégis élhetnek e szabadalommal.

Hálásan pillantott fel a kis leány és megnevezte a falu tanítójának két menyasszony-leányát, a kik még kelengyjök hijján nem mehettek férjhez. A két úrfi morogva üdvözölte a két nevet, de a többség tapsolt, s nemsokára az öreg úr harsányan elrendelte, hogy hívják el az apát, az öreg kántort, hogy itt szeme láttára lássa hálából sirni a vén majmot.

Kocsit küldtek, - mert az öreg úr soha semmiben sem tudott várni - s az öreg kántor megérkezett.

Tombolva, tust húzva és taszigálva fogadta a tiszteletreméltó öreg kántort a félig berugott kompánia. Méltóságteljes szerénységgel hagyta magát a háziúr elé állíttatni.

S a vén Kupa hátradőlt karszékeiben és így kezdte beszédét:

- Nebulók oktatója! Fülek siketítője, kupák és kancsó-fenekek vizsgálója, temetkezések danolója, te közoktatással bibelődő ember! Halljad szómat! Két leányom férjhez menvén három hét alatt, őseim példájára két más leányzót is fel akarok ruházni, a ki menyasszony. Hallottam ifjabb nősarjától házamnak, hogy te a bölcsesség gyakorlása mellett, elég oktan voltál hat gyermeknek életet adni. Tehát kevés vágott dohányod, de még kevesebb rokolyára valód lehet szigoruan kimért zsoldodból, a mit a kormány kegyelméből fizetésképen húzol. Azt is hallottam, hogy hat gyermeked közül csak négy darab nebuló, kettő pedig nemre nézve leányzó. Tehát én e két leányzót leányaimmal együtt ellátom kelengyével és mátol három hétre férjhez adom!

Nagy lárma, éljenzés követte ezt az ékesszólást.

Mi ez? Meghatottságtól, megszégyenítéstől, vagy (óh! felségsértés!) büszkeségből-e, a kántor nem felelt.

Némán bámult a földesúr szemeibe. Egy darabig türte a farkasszemet az öreg Kupa, de csakhamar nyugtalan oldalpillantásokat vetett jobbra-balra, mint a ki előtt érthetetlen az egész dolog. Majd rákiáltott a kántorra:

- No! Megnémultál? Az öröm, a hála nem hagy szóhoz jutni? Persze! Persze! Nem igen kaptál tőlem egyebet, mint karácsonyra süldő malaczokat? He? Mi? No?

- Nagyságos uram! szólalt meg valahára a kántor. Köszönöm a jó kisasszonynak gondoskodását, de el nem fogadhatom!

- Hm! Lám, lám! Nézze az ember! Hallod?

Zúgott az egész terem. De a kántor hátracsapta öszülő fejét, mintha a magas C-t akarná az orgona mellett kiénekelni.

- Szép adományt utasítok el én, én, a szegény kántor, nagyságos uraim, de engedjék meg, hogy kimondjam, a kántor elfogadhat egy süldő malaczot uraságától, de az én leányaim ebből a házból nem ruházkodnak. Négy nebuló fiam már végzett Pesten, kötelességük gondoskodni nővéreikről, elégbé kerültek nekem.

- Visszautasítja? Hm! No, még ez nem esett meg velem! Hm! De kár is disznó orrára aranykarperecz! Dobjátok ki! hangzott a fülig elveresedő földesúrtól.

S már-már ki akarták lóditani a szegény öreget, mikor az ifjabb leányka felállott, karonfogta a remegő, sápadt tanítót és kivezette. A vendégek szétváltak és helyet adtak. Az egész terem zúgott, mint a darázs-fészek, mikor kifüstölik.

A tornáczon a kis szomorú leány csak azt kérdezte az öreg tanítótól:

- Miért haragszik apámra? Hiszen nem rossz ember!

S a tanító fejét rázva csak annyit mondott, - »hogy az ifju földesurak erkölce, hire nem olyan, hogy leányait még lakodalmazni is ideereszse. S különben is már gyűjtik Pesten a hozományra valót.«

S a szép kisasszony csak arra kérte az öreget, hogy az ő kezéből fogadja el leánya a kelengyét, ha esetleg neki szüksége nem lesz rá.

- Isten óvja a kisasszonyt, hogy tovább is itthon maradjon ebben a légkörben!

- No de ígérje meg, ha én férjhez nem megyek, elfogadja.

- Minthogy tudom, drága kisasszonyom, hogy ez az eset úgy sem fog beállani, tehát ígérem.

- Köszönöm! szólt a halvány leányka és beosont szobájába. A tanító elment.

Hajnalgig szólt a zene, dorbézoltak a vendégek a Csillag-pusztán. Egyszerre csak lövés riasztotta fel a részeg kompániát.

- Rablók! Betyárok! ordították tolongva, puskáik után kapkodva.

- No, csak azt szeretném tudni, mit tudnának még itt ellopni, a mi a miénk! dünnyögte az öreg földesúr.

De egyszerre megnyílt az étterem ajtaja, betántorgott az ősz anya és átkozódva így szólott:

- Mulassatok! Mulassatok! Prédáljatok! Nem lesz itt két lakodalom, mert szemem fénye, kisebbik lányom agyonlőtte magát! Meglőtte magát Bregenzért! Verje meg az Isten! Verje meg az Isten a mi szegénységünket is!

Orditva szökött fel helyéből a rablóktól meg nem ijedő apa, azután összeesett, hogy föl se ébredjen többé! A bor gőze, a fájdalom, az ijedtség szélhűdést idéztek elő.

Iszonyú futkosás, zavar, lárma támadt a kastélyban. Az egyik vőlegény pakolni kezdett, neki már nem volt menyasszonya, különben is génant volt a helyzete, mert menyasszonya másért lett öngyilkossá. A vendégek oszladozni kezdtek, mindenki elvesztette a fejét, csak Thekla

maradt nyugodt. Fájdalma daczára, a mit nővére és atyja halála fölött érzett, meggondolta, hogy ő most az egyedüli, a kinek fejét elvesztenie nem szabad.

Anyja beteg lett. Sirva vádolta magát, hogy kedves leányát férjhez kényszerítette, hogy e miatt lett öngyilkossá, s átkozta a sorsot, mely a szegénységet mérte rájuk.

Még be sem zárták a két koporsót, már megjelentek a végrehajtók.

- Csak a temetést várják meg! kérte őket Thekla.

S ezek vártak. Vártak még egy napig, és ott ittak a toron, a mit a vendégek számára rendeztetett a két fiú.

De harmadnap elővették a spanyolviaszkot, a pecsétnyomót, és lepecsételték a hitelezők nevében az egész házat, mindent. Még az öreg nagyságos asszony szobájában is mindent, míg az öreg kétségbeesett asszony lázában félrebeszélt.

S míg a két végrehajtó benne működött, azalatt befogatott a két ifjú egy-egy hintóba négy-négy lovat, belerakott a kocsiba a mi elmozditható volt, fegyvereket, az épen most leszedett és még ételmaradékos evő-ezüstöt, mindent, s egyik balra, másik jobbra, ott hagyták beteg anyjukat, nővérüket, gondban, búban, gyászban, egyedül.

A francia szakács, a kukták, a cselédek, inasok is vitték, a mi kezük ügyébe esett, s e lőtás-futás, sürgés-forgás olyan volt, mintha valóban egy siető rablóbanda fosztogatva menekül.

Hajnalra üres volt a cselédház, kamara, istálló és a csürök.

Tátongtak az ajtók, s mikor Thekla reggel csöngetett az inasnak, hogy vizet hozzon be beteg anyjának, hát órákig elvárhatott volna, ha maga meg nem indul maga-magát kiszolgálni. Vőlegénye ott maradt. Elhívták a tanító leányát és hárman ápolták az öreg asszonyt, míg utolsót nem sóhajtott.

Ekkor megfogta Thekla vőlegénye kezét és gyalog elmentek a paphoz esküvőre. Az ősz tanítóék voltak a tanuk, mert a tönkrement embernek még tanuja sem akad néha.

S elutaztak férje szülőhelyére, hogy új életet kezdjenek.

S nemsokára új gazda költözött a Csillag-pusztára. Új földesúr, kinek nem kellett cigánybanda. Bécsi gabona-kereskedő volt, aki nagy tőkét fektetett e birtokba, és nem szándékozott tönkremenni vendéglátás miatt.

HARMADIK FEJEZET.

Adél.

Este van Surányban. A szalonban ül izgatottan Adél.

Mellette áll halványan udvarlója báró Bregenz.

- Asszonyom, szeretem! Higgyen nekem! Soha sem szerettem mást!

- Báró úr, maga beszélte nekem, hogy nagyon szép menyasszonya volt Somogyban.

- Eh! rám akarták tukmálni. Igaz, hogy szerelmes volt belém e szép gyermek, de ettől már nem félthet, hiszen meghalt.

- Igen, olvastam a lapokban; - meglőtte magát! Tehát reményeiben csalódhatott. Ön törte meg liliomszívét, szívtelenül! Hogy hihetnék én egy ilyen férfiúnak?

- Ah, pedig hihet! Adél, én örültem szeretem! Lássá, mikor most egy hete itt volt a herceg s önt daláért megdicsérte, a teljes szubordináció félelmére volt szükségem, hogy féltékenységem ki ne törjön. Szeretem és nem fogom engedni, hogy művelt lelke, városias szelleme, férje mellett elparlagosodjék. Legyen enyém! Adél, szökjünk el! Bécsben fogunk lakni boldogan!

- De báró úr, hogy gondolhatja, hogy én elhagyjam gyermekeimet?

- Eh! ezek a férje gyermekei! Elválik, nőm lesz és nekünk is lesznek gyermekeink! Szeresse azokat. Hiszen maga engem szeret! Látom, érzem, tudom! Lelkeink egybeforrtak dalaink révén! Gondolkodásunk egy! Izlésünk hasonló! Én gyűlölöm a falut, maga is a városért rajong! Én az eleganciát szeretem, maga sem érezheti magát jól e félig paraszt környezetben! Mi lesz magából, ha itt marad? Ha férje kívánságának enged, lesz magából egy kövér, hamar vénülő gazdasszony. Ha velem tart, ünnepelt istennő. Magának keret kell, arany ráma, mely kiemelve szépségét, előkelőségét. Itt elpusztul szépsége, szelleme. S azt hiszi, fiai nélkülözni fogják? Hiszen nincs leánya! Hagyja itt e fészket marhacsordáival és a csordák őrzőjével együtt - legyen enyém! Ne habozzék! Nekem ma mennem kell! Bécsbe vagyok rendelve! Jöjjön! No! feleljen!

- Bregenz! hagyjon el! Ne szorítsa kezemet! Fáj beszéde! Éget tekintete és félek, nagyon félek magamtól!

- Jőjj hát! küzdelmeid vége úgy is az lesz, hogy karjaimba repülsz! Közös ígézet tart bennünket fogva! Nem menekszel meg, a mit a sors ránk mért, el kell viselnünk! Én nem maradhatok itt veled! Neked kell jönnöd!

- Nem lehet! Nem tehetem! Mit mondana apám, családom, férjem, gyermekeim!

- Én leszek apád, férjed, gyermeked és egész világod! Hát mondd, meg tudnál élni most már nélkülem? Felelj, nem lennél boldogtalan, ha meghalnék? S én meghalok, ha nem jössz velem! Én esküszöm, meghalok! S a mit báró Bregenz mond, az való! Meg akarsz ölni? Egy világot akarsz közénk tenni? Adél, szerelmem, felelj!

- Oh! ne kinozzon! Nem tudok felelni!

- Jól van! Megyek tehát! De tudd meg, utoljára látsz! Adél! Adél!

- Megálljon! Igérje meg, hogy nem öli meg magát!

- Semmit sem ígérek! Isten veled!

- Megálljon! szeretem! szeretem!

- Tehát jössz? Ugy-e jössz? Siess! Ne gondolkozzál! Hamar! Kocsim lenn vár! Lesétálunk a parkba, kisurranunk s azután el a világba! Jőjj hamar!

- Nem! gyermekeimtől el kell búcsuznom! Istenem!

- Eh! micsoda drámai pózok! Hagyd őket aludni, jőjj! Szeretlek, imádlak! Adél!

- Jaj nekem! bocsásson, bocsáss el!

Igy küzködött Surányiné kedvesével egy este, mikor egyszerre (a szerelmesek észre sem vették), kinyílott az ajtó és a férj hallotthalványan eléjük állott.

Megdöbbenve bontakozott ki Adél kedvese karjaiból, majd daczczal elébe állott e szavakkal:

- Öljön meg! Én ezt az embert szeretem!

S a férj némán nyitotta ki a szoba ajtaját és kikergette szó nélkül a feleségét. Báró Bregenz majdnem meglapulva követte kedvesét.

S mikor a két bűnös kitántorgott, akkor lerogyott Surányi Pista a pamlagra és sirt, sirt, mint egy kétségbeesett. Jajjától felébredtek a hatodik szobában gyermekei, s addig könyörögtek dadájuknak, míg a papa színe elé kerülhettek.

A két kis angyal, ingecskéjében felmászott apja térdére és hizelegve kérdezte a nagyobbik:

- Miért silsz papa? Megbüntettek?

- Megbüntetett engem az Isten, édes fiam!

- Hol a mama? kérdezte a gyermek.

- A mama?! A mama! ordította a kétségbeesett apa. A mama meghalt! Szegény, kis árváim, a mama meghalt! S átölelve gyermekeit, sirva vitte őket vissza kis ágyaikba.

Mikor elaludtak, ilyen tartalmú táviratot küldött anyjának:

- Jőjjön! Nőmet elüztem, anyára van szükségem!

Pista.

NEGYEDIK FEJEZET.

A tanító úr házában lakodalmaznak.

A kis templom zsúfolásig megtelt, mikor Somogyi tanító két leánya esküvőjén a kóruson énekelte a hálaizéket. Át nem engedte volna ezt senkinek, pedig a szomszéd falusi tanító váltig kínálkozott, hogy majd helyettesíti ő. Nem! Nem! felelte az öreg, valódi hálaizéket csak az én atyai szívem zenghet ma, mikor e földi célomat elérnem engedte. Megpihenhetek immár öreg napjaimra, mert fészkeim kis madarai mind kirepültek enszárnyaikon, és új családot alakítanak. Nyugodtan halhatok most már, mert kötelességemet teljesítettem. Gyermkeimet jól neveltem, mint az okos kertész a fáit. Jó magot oltottam beléjük, hála Isten megfakadtak, és fattyu hajtásaikat (rossz tulajdonságaikat) lenyesegettem naponta gondosan.

S a két szép menyasszony egyszerű ékességében, valóban a nemes, szelid és szép ifju nők mintaképe lehetett. Boldogan jöttek ki férjeik karján a templomból, míg az orgona zúgott oly ünnepélyesen, hogy utolsó akkordjai győzelmi indulónak is beillettek volna. Sort állott az egész falu népe, és ők jobbra-balra köszönve a jó kívánságokat, hazakocsiztak szerény lakásukra.

Szerény, de izletes lakoma várt ott rájuk és vendégeikre. Ősz, sovány asszony leste őket már a kapuban, tisztos arcát törülgetve hófehér keszkenőjével. A tanítóné volt. Szívében nagy örömmel és mégis búsulva ölelte meg leányait, Isten áldását kérve rájuk. Támaszaira, kik a háztartás gondjait megosztani segítettek neki. Ifjabb leányát homlokra csókolt és azt tanácsolta neki, hogy jó gazdasszony legyen, ne legyen tulságos bőkezű, mint itthon, nehogy urának keresménye elfogyjon.

Idősb leányát is megcsókolt és azt arra kérte: ne legyen nagyon fősvény, mint itthon, de juttasson a szegényeknek, mert Isten ezt így rendelé.

A vőket is sorra megölelte és arra kérte őket, legyenek elnézők, gyöngédek nejeik iránt, mint az ő férje volt ő iránta mindig.

S a hazajövő öreg tanító nyakába borult az öreg asszony. Összeölelkeztek zokogva.

Négy daliás ifju csókolt szét a két búsuló öreget.

Az ifju Somogyiak voltak.

Magas homlokú, nyílt arcú ifjak. Halványak és soványak a sok tanulástól, de erős csontszerkezetűek a rendes étlettől.

Tanár volt már az idősb. Pap a második. Mérnök a harmadik és a legkisebb katona.

Mind megélt már fizetéséből, keresményéből, és apjuk büszkén nézett végig gyermekein, mert méltán irigylésre méltónak mondta az egész vidék. Harmincz mértföldnyi területen köröskörül nem volt ilyen négy példás, okos és becsületes fiú található. Vejei is intelligens jegyzők voltak a szomszéd falvakból. Sok földbirtokos irigyelte az öreg tanító sorsát. Sok úri, nemes ember fizetett évenként ezreket fiajért, s még is az érettségét is alig bírták letenni. S ez a pór, ez a Sanyaru Vendel, ez a kukoriczán hizott család lesz a megye disze talán. De Kupa vármegye még nem ismeri el őket. Egy próféta sem kedves a maga hazájában. A négy somogyi gyerek sincs barátságban a somogyi gentryvel. Még lenézik őket. De eljön az ő idejük is. A pap szerény káplánocskája még, de már mély tudományú munkát irt. A tanár, a kit sarkalt az elkeseredés és tüzelt az otromba parasztgőg, vasszorgalma eredményeül kitünően tette le a tanári vizsgálatot. Ma már Kupa vármegye egyik főgimnáziumának tanára. Pártolja a tehetséges és szegény gyermekeket, és szereti a félretört csizmájú gimnázistát. A lakktopá-

nosokat a legcsekélyebb hibánál buktatja. Szigorú, lelkiismeretes tanár, ma már vőlegény, a büszke Bajomy-családból kap feleséget.

A katona már főhadnagy. Tábornok lehet még, s a mérnök most indul Amerikába, hogy egy külföldi vállalkozónak csatornát segítsen ásni. A crème du crème nagy bosszújára a tejfel alá süllyed és a társadalom aludt-teje jön divatba, hogy megjavítsa a társadalom tejfelevéstől megromlott gyomrát.

Egészséges új középosztály lesz e generációból mely elvegyül a gentryvel, nemesebb tulajdonságait elsajátítja és dolgozva lesz úr belőle.

- Nem eszi meg addig a zsidó a mi megyénket apám, míg minket látsz - kiáltják a fiúk a lakomán.

- Bátyám a mérnök amerikai pénzen veszi azt a Csillagpusztát is vissza, meglátod, ha vállalkozó útjából visszatér! szólt a pap. S én, én is lehetek még püspök!

- Ne repüljetek magasra, elfáradtok, lebuktok fiaim! Az ambíció nemes legyen!

- Édes a boszú édes apám! kiáltja a tanár Hejh! ős Kupa-nemzetség, visszaadom én azt fiaitokban, a mi méltatlanságokat mezítlábos diák koromban szenvedtem tőletek.

- Csitt fiam! kiáltja az anya. Ejnye! hogy a fejetekbe ment ez a kis borocska. Meglátszik, hogy nem bírjátok.

- Birom én édes anyám! Katona vagyok! S elmondhatom, hogy már a felség borából is ittam az udvarnál, a hová be lettem rendelve.

- Az udvarnál? Oh álmaim tündérképe valósul! Csak mesékben vándorolt elméje az ilyen szegény embernek királyok udvarába. S az én fiam az udvarnál! Édes fiam! Kedvenczem! Szépségem! Még milyen kitüntetés ér majd tégedet! Jaj! csak háboru ne legyen soha! Mert akkor ezer félelem fog el éretted! kiáltott föl az ősz tanítónő, büszkén nézdelve legkisebb fiát, a kit már generálisnak látott a jövőben.

Szóval boldogok voltak. Jólét, munka után való pihenés várt az öregekre, nem cseréltek volna a főispánnal magával sem, pedig az négy lovon járt s hejh! gyakran besározta az országúton a tanító ruháját, mikor ez a temetőből begyalogolt.

Elhatározták az öregek, hogy még itt maradnak, nem mennek gyermekeik nyakára.

- Birom még a léniát, melylyel a gyerekek körmére koppantsak, szólt az apa. Szemeim jók és a torkom is jó. Hangomat nem ronthatta el a vízivás.

- Én is ellátom valahogy a házat még, ha elmentek édes leányaim! Az igaz, nem lesz apátoknak ép ruhája, rongyosan marad. Nem látok már a tübe füzni czéznát.

- Befüzök én öregem! kiáltott az öreg. S Phylemon és Baucis megegyeztek abban, hogy még ott maradnak tanítói helyükön.

Későre járt az idő, előálltak a kocsik, elvitték a vők nejeiket haza.

Könnyek peregtek a szülők arczáról, de édesek, nem sósizüek. A könny is kétféle, a szerint, hogy milyen érzelem vagy indulat szüli. S most csak öröm tanyázott e helyen.

Mig csak a porfelleg látható volt, lobogtak a keszkenők, mint valami távjelzők egy hajóról a másokra. De alkonyodott s a két szüle két-két fiára támaszkodva, bement a kétszobás lakásba.

- Erős váram nekem az úr Isten! dadogta az öreg.

- Erős támaszod neked a katona s a mérnök fiad! mondta a legkisebb fiú rátámaszkodó apjának.

Este lett egészen. A tanítónő jött-ment. Ágyakat vetett. Majd sirt, majd nevetett. Vig adomázás közt kívántak egymásnak jó éjszakát.

- Aludjatok fiuk! Korán kell kelnetek! szólt az apa,

- Aludjatok édes magzataim! Nem kurta az ágyatok? Mi?!

S elcsöndesedett a hajlék!

ÖTÖDIK FEJEZET.

Thekla otthona.

Nagy idő nyolcz esztendő. Elfeledtet bút, bánatot. Hozhat újabbakat és az új seb is beheged! Napjaink egymást követik, de nem hasonlítanak egymáshoz. Thekla is így gondolkozhatott már új élete kezdetén, mivel valóban elmondhatta, hogy a sors változó szeszélyének volt élete kitéve.

Az öreg Zalay, férjének apja, nem jó szemmel nézte, hogy Józsi fia Theklát, a tönkrement Kupa nemzetség vagyontalan leányát vette el.

Mikor hazahozta fia az új menyecskét, lakás hijján apja házához vitte.

Az öreg ur sánta volt és eszes nagyon. A megye alispánja volt sok éven át. Sántasága daczára daliás és roppant erejű, bátor férfiú. De mint minden testi hibával bíró ember: malicziózus volt.

Irigyelte fia egyenes lábait. Irigyelte, hogy fia nagykorú és gazdag, holott ő nagyrésztét vagyonának már elverte szép asszonyokra.

Kiskora óta a nők voltak gyengéi. S e részben rakoncátlan volt; ha valakit megszeretett, rangkülönbség nélkül birni akarta. Anyja rontotta el, boldogult özvegy anyja egyetlen fiát kényeztette nagyon. Elnézte sántasága miatt minden erőszakoskodásait. Hogy példát mondjak, miképen rontotta, csak egy esetet beszélek el. Mikor az öreg Zalay 15 éves volt, belebolondult anyja szép szobaleányába, a ki nála egy fővel volt magasabb, és 5 évvel öregebb. Üldözte a leányt szerelmével úton-útfélen. Hasztalan. Egy izben a leányt megleste, mikor este anyja háló szobájából a setét tornácra lépett. Átkarolta derekát és ágaskodni kezdett, a védekező leány száját elérendő, hogy megcsókolhassa. De a leány sikoltozott a vad fiú erőszakos ölelése alatt, s mind magasabbra ágaskodott.

A sikoltásokra kilépett az öreg nagyságos asszony, a karos gyertyatartókkal világítva meg fiát s a küzdő szobaleányt. S gondoljátok, hogy a fiát pirongatta meg? Dehogy! Rákiáltott a szobaleányra:

- Te paraszt! Nem tudsz lehajolni? Azt akarod, hogy a másik lábára is megsántuljon?

Ilyen elvekkal nőtt fel az idősb Zalay. Csakis esze és valóban lovagias jelleme mentette meg attól, hogy gonosz emberré nem vált.

Korán nősült. Elvett egy úri, de ostoba, gazdag leányt, ki a fáma szerint nem épen csak Jóska fia születése miatt halt meg, de féltékenysége és szenvedései következtében.

Idősb Zalay még ifjan jutott özvegységre és sántasága daczára biczegő Don Juánnak nevezték egész megyében, mert vakmerősége nem ismert határt és szerencséje közmondásos volt a nők körében.

Fiát a cselédek nevelték s egy olcsó tanító, a ki gazdája szeszélyeit tűrte békén, a jó módért.

Ilyen nevelés mellett csoda-e, hogy Thekla férjének nevelése parlagon maradt? Apja erőszakos természetét, vonásait örökölte, de hozzá anyjának szívét. E nagy testben galambszív dobogott. E durva külsőben egy lány szemérme és egy nő hűsége szunnyadt. Szive óvta meg a romlástól. A tudományból nem sokat szívott magába, csak szive volt a helyén: de apja eszét nem örökölte. Korlátolt elméje volt a negyvenezer forintnyi hozomány mellett édes anyja öröksége.

Persze, hogy éleseszü apja nem vette jó néven, hogy szegény, de okos leány lett a Jóska felesége. Ki kellett adni az anyai örökséget.

Egy évig húzta-halasztotta az apa fia kielégítését, mialatt már az ifjabb Zalay adósságokat volt kénytelen csinálni örökségére.

Mikor kezéhez kapta a vagyonát és kifizette adósait, már csak harminczezer forintja maradt. De ennek is örült s ment feleségével egy szép birtok bérlőjéül. Hogy mily boldogok voltak három évig, azt leírni nem lehet. Senki nem zavarta meg házi békéjüket. Józsi haza se gondolt haragot tartó apjára. Theklának meg nem volt kire gondolni.

Fivérei eltűntek. Szülei meghaltak. Egyetlen nővére keresztüllőtte nemes szívét. Ah! hogy gyűlölte Thekla báró Bregenzet! Ez volt az oka nővére halálának! Aljas embernek bizonyult, mikor apja birtokai árverésre kerültek! Elhagyta azt a szerető szívet, csúfosan, gyalázatosan! S ez a gyöngye szív nem bírta elviselni a megvetett, de még is szeretett férfiú elvesztét! Sokszor elgondolta Thekla, ha valaha találkozna báró Bregenzel, képes lenne agyonlőni azt a gyilkost, testvére megölőjét!

Majd összehasonlításokat tett az ő nemesen gondolkodó férje és Bregenz között. Józsi még gyöngédebben szerette Theklát akkor, mikor megtudta, hogy semmije se maradt. Hogy ne szeretné ezt a jó embert, ezt a munkás férjet, ki nagy fejével oly gyermekded, oly nemes gondolatokat termel. Igaz, hogy esetlen. Hogy szinte megfojtja csókjaival. De oly jó, oly csacsiságig jó volt.

Neki ő volt a világ legszebb asszonya, neki ő volt a világ legokosabb és legjobb asszonya. Józsi megutálván apja csunya kéjenczkedéseit és alapjában hűséges szívvél lévén megáldva, még álmában sem gondolt volna hűtlenségre.

Környékbeli szomszédjai, kik néha meglátogatták őket pusztájukon, gyakran csufolták Józsit papucshősnek. De ő csak azt felelte: Én boldog vagyok, megúntam az apám házában a demimondokat.

Már a gólya is felrepült a Józsiék házára a harmadik évben, hozott egy remek fiúcskát, még se hallott Thekla semmi hirt fivéreiből.

Egyszer egy nyári estén, kis fiával a karján, dudorázgatott a tornácson, míg férje gondtalanul pipázott mellette; egyszerre csak két gyalogos alak, gyanus öltözetben, majdnem elzüllöttek elébe állott.

A gyermek felijedt. Sirni kezdett. Józsi pipáját kivette szájából és rátámadt a két jövevényre, hogy mit akarnak? Szegény legényeknek hitte őket s már letette pipáját, hogy nyakonragadja az egyiket, mikor megszólalt az egyik idegen:

- Persze, a jó módú testvér, sógor nem ismeri meg a szegény testvéreit.

- Ákos! Zoltán! Sikoltott Thekla és gyermekével együtt ölelte magához a két rongyos jövevényt.

S Ákos is, Zoltán is meglehetett elégedve a fogadással, vacsorával, a mit a boldog házaspár nekik nyújtott. Puha ágyban, kényelemben hevert a két ifjú ember másnap hajnalban, egy távolabbi vendégszobában. Tanakodtak.

- Sógorunk jól áll! szólt az egyik.

- Thekla szeret minket! szólt a másik.

- Segíteni fognak rajtunk!

- Kötelességük! felelte a másik.

S mintha csak végszóra segített volna rajtuk a jó testvér, beállított Thekla hozzájuk Józsi fehéreneműivel és két öltözet ruhájával. A levetett rongyokat még este felvitte ő maga a kamarába.

- Théczikém! kiáltott Zoltán. Jó asszony vagy mégis!

- Nem csalódtunk benned! szólott Ákos.

- De hát beszéljetek! Hol voltatok négy évig? Egy szó, egy sor hirt nem küldtetek magatok felől.

- Ah! édes hugom! egész regény az, a mit mi átéltünk, kapta fel a szót Ákos. Én beálltam katonának s nem vittem fel az őrmesterségig, mert nem tudtam a tiszti vizsgát letenni. S tudod-e ki volt főnököm, kapitányom? Báró Bregenz! Azt hiszed, megismert? Soha bizony! Egyik büntetést a másik után mérte rám s ha nem lett volna a hajdani tanítónk fia, az ifju Somogyi, a hadnagyom, hejh! sokszor azon a ponton állottam, hogy főbelövöm Bregenzet is, magamat is.

- Erre magam is sokszor gondoltam! felelte Thekla.

- Mit? te? Hiszen te mindig a megtestesült hidegség voltál. Most is félve jöttem hozzád, bár reméltem, hogy szívesen fogadsz! Kisebbik hugom, az más, az csupa szív volt, de te, aki szerelem nélkül képes voltál férjhez menni!

- Csitt! suttogott Thekla! Jóska meg találja hallani! S ez ugy fájna neki!

- Eh! egye kutya máját! Buta fiú ő! S tartsa szerencséjének, hogy ős Kupa leányát vehette el feleségül! Kik a Zalayak? Mik ők hozzánk képest? Kódisok voltak azok! Csak köznemesek! Te telivér vagy! Ő félvér! Punktum!

- Jó, nemesszívü ember Józsi! felelte az asszony. S engem szeret, és nekem mindent megtesz!

- Brávó! Ez jó nekünk! Szólt közbe Zoltán, Mert ne hidd, hogy csak érzelgésből jöttünk a nyakatokra! Segíteni kell rajtunk! S e segítség csak Józsitól jöhet. Én nem lettem katona, de a fővárosban vertem tanyát. Eleinte, míg kis ékszereim és ezüstömből tellett, vig czimborákra tehettem szert! Később hiteleztem, majd tönkre menve, hivatal után láttam. Kaptam is barátaim révén egy tiszteletbeli postahivatalnoki gyakornoki állást. Érettségim más hivatalokra nem képesíthetett. A főpostán kaptam állást.

Meglehető szorgalmasan dolgoztam. Ugy hogy egy hó leforgása alatt hatszáz forintos állomást kaptam! Thekla, hidd meg, nem ittam bort! Nem kártyáztam! Szerény udvari szobáskámban vacsoráltam hideget, a mit zsebemben hordtam haza. A vadászkutyáinknak jobb kosztja volt a Csillagpusztán, mint nekem Budapesten. De ruhám kifogástalan volt! Mindenki azt hitte, legalább is ezer forint apanázsom van czulág gyanánt.

- Szegény Zoltikám! sóhajtott meghatottan Thekla.

- No várj csak! Még ne sirdogálj! Az még Arkádia volt. Most jön a rozsza. Egyszer csak találkozom ám az utczán Látrányi Ferivel! Rám néz! Megismer, megölel! S haza visz magával. Milyen fényben lakik, én édes Istenem! Persze! Az ő apja nem prédált, hanem a hideg rázta ki az öreg Látrányit, ha egy birkája elhullott. De Látrányi jól élt, nem mint zsugori apja. Fényes lakást, s még elegánsabb kedvest tartott! Te Teczi! Emlékszel a Látrányi Ferkóra! Hiszen neked is udvarolt! Görbe a lába, mintha mindig egy láthatatlan lovat ülne, sarkait összeszoritaná! Ha összeüti bokáját, valóságos »O« betűt mutatnak csánkjai! Nos hát, képzeld a Ferkót, ritka vörös szakállával, s képzelj hozzá egy tündéri színésznőt, ki nem csak szép, de eszes, izléses is!

Nos, az a kis színésznő elfogadta Látrányi Ferkó pénzét és engem szeretett meg! Te, Teczi! Olyan piczi lába van, hogy fogadtam Ferkóval: egy deczi bor nem fér el czipőjében! Nyertem! No, ittuk is mi ott nem literenként, de ládaszám a Champagneit! Egyszer aztán Ferkó gyanut fogott, s azt mondta nekem: - Te, tönkrement, te kódis! én nem tartok neked szeretőt a pénzemen!

Gondolhatod, hogy vágtam képen a gaz ficzkót! Megverekeedtünk annak rendje és módja szerint. A kis aranyos hozzám pártolt egészen. De az én aranyosomnak ezentul nem küldött ám a megsebesült Ferkó egy petákot se! Gavallér gyerek, ki a kedvesének anyagi kárt okoz, ilyen esetben kárpótolja azt! No, én is kárpótoltam! Uzsorára vettem föl pénzt, s mert (hogy a fránya vigye el!) nem tudtam fizetni, az állam posztkiszlijéből markoláztam ki két ezerest. Érted-e Teczikám, hogy most a név becsületéről van szó?! Még a sikkasztást nem tudják! Szabadságon vagyok, fillér nélkül tengődöm két hete. Eladtam mindenemet! Elrongyolódtam, de a becsületnek helyre kell állania! Betegyet jelentve vagyok nálad! Segits, vagy agyonlövöm magamat!

- Segíték! felelte Thekla. De gondold meg, hogy a bérletre fizetendő összegből adom ezt. Még az egyszer megteszem! Férjemet rá birom, mert ő szívesen hajt szavamra! De ne feledjétek, hogy mi pénzt nem adhatunk többet. A bérletbe van fektetve tőkénk; ha mi eladósodunk, ez vesztünket okozza! Tönkremegyünk és velünk kis fiunk is.

- Eh! A bérlet kitünően jövedelmez és ti pompásan gazdálkodtok! S neked még Ákoson is segítened kell. Ide kell vinned, hogy őseink érdemiért a megyénél állásba juthasson. De ezt csak úgy teheti, ha te házad megnyitod a megyebeli főmatadorok számára. Qui risque gagne! Ákos főszolgabíró lehet valahol s visszafizetheti szivességeket.

- Nem bánom. Maradjon itt, sóhajtott Thekla mert mint egy rémkép jelent meg szemei előtt a Csillagpuszta, főmatadoros vendégeivel egyetemben. De jó testvér volt. Remélte, hogy fivére kijózanodott nagyzási mániájából és nem fogja tulságosan igénybe venni vendégei számára házukat.

A mint Thekla urának elmondta, hogy fivérei mit kívánnak, a jó Jóska azonnal beleegyezését adta mindenhez. Ugy szerette nejét, hogy mindenféle pereputtyát eltartotta volna szívesen!

Thekla hálásan ölelte meg férjét és ezt sugta neki:

- Nagyon is jó vagy!

Pár nap múlva Zoltán elutazott, és hála Theklának, visszafoglalhatta hivatalát minden gyanusítással nélkül.

Ákos ott maradt.

Látogatásokat tett jobbra-balra. Sógora lovait egyre hajkorászta. Vendégeket hívott. S jöttek a vidék mulatóczimborái egyre-másra. De egy év leforgása után Teczi csak azt tapasztalta, hogy iszonyú sok bor fogyott el, jövedelmük elapadt és Ákos nem lett szolgabíró.

Másik évben végre kinevezték tiszteletbeli megyei aljegyzőnek.

Nesze semmi fogd meg jól!

Na, a főispán, Ákos keresztapja ugyan kitett magáért.

De talán igaza volt a hirnek, mikor a főispánnal azt mondatta, hogy a Kupa vagy borral van tele, vagy a bor szagával, s neki szolgabíróul munkás kéz kell!

Más levegő kezdett más irányban fujdogálni. Az ősi nevek viselői gazdálkodni tértek falvaikba, s a megyénél alkalmazott újabb generáció gyalog járt fel hivatalába. Csak megyegyűlések napján csengett-bongott a négyes fogat. Csillogtak a liberiás inasok fényes gombjai.

Csak akkor élt meg a székvárosban a cigány, ha gyűlés volt, különben elmentek Budapestre házalni a kávéházakba.

- Czudar idők! Kiabált dühösen Ákos. Nincs már egy életrevaló kompánia se! S fizetés nélkül - fényesen kell élnem! - Nem hagyhatom el magamat!

S nem is hagyta el magát, míg egyszer csak elfogyott a türelme Theklának.

Az ura nem szólt, de nagy fején, nagy homlokán ránczokat vetett a gond.

Nem volt termésük. Itt volt a bérletfizetés ideje. Nem volt pénzük. Az utolsó ezerest kérte el kölcsön Ákos a héten, mert, ugymond, váltót irt alá a főjegyzőnek, s ez kridát mondott. Talán állást nyer, ha ily szivességekkel barátságot szerez a megyénél. A váltót is elhozta haza. Szomoruan forgatta Józsi a váltót, azaz váltókat, a mikkel már neki tartoztak a megyebeli kisebb emberek Ákos révén. Pénz-e ez? Ér-e ez valamit? Feleségének nem szólt. Hátha megvetné, hogy nem bizik bátyjában. De nem bizott. Ma már megingott benne bizalma. Ugy lesz! Megbizonyosodik! Behajtatott a székvárosba, s ott a megyeházán bemutatta egyenkint váltóit az aláíróknak.

Egyet fordult vele a megyeház terme. A váltók egytől-egyig h a m i s a k voltak!

Szép nyolcz ezerest csalt ki sógora tőle. Elkártyázta, elmulatta, eltiszteletbeli aljegyzősködte! No, most mit tegyen? Följelentse sógorát? Theklának szóljon? Bérletfizetés napja jött. Neki fizetni kellett.

Eh! fölvesz pénzt, gondolta magában. Fölvette a takarékpénztárból az összeget, és haza indult. Lesz még jó termés! Pár év alatt kiheveri, biztatta magát. De sógorát kiutasítja, mert ez meg fogja rontani.

S mikor hazaért, csak némán ölelte meg Theklát, de ott levő sógorát arczul ütve, kidobta házából, e szóval: váltóhamisító.

- S te ezt türod? kiáltott Theklára Ákos. S te ezt türod?

De Thekla megölelte az urát s csak azt felelte:

- Kedves férjem! Most még jobban szeretlek, mert férfi vagy!

Ákos káromkodva ment az istállóba. Hátas lóra ült és elnyargalt. Talán még most is nyargal féltében, mert azt hitte, hogy komisz sógora feladta hamisításáért.

HATODIK FEJEZET.

A tanár úr kosztosai.

Somogyi tanár úr háza hemzseg a kosztosoktól. Szigorúsága szerezte neki ezt a jövedelmi forrást. Minden gyenge tanuló nála lakott, élmezett, mert a szülők csakis így számíthattak arra, hogy fiaik jobb bizonyítványt nyerhetnek a szigorú tanár urtól.

Tanultak is a fiuk nála sokat, no de keveset ettek.

Spártai nevelő volt Somogyi tanár úr.

S mikor asztalán a jó pecsenye illata csiklandozta a másik nagyobb szobában étkező ifjakat, mindig átkiáltotta hozzájuk:

- Teli has, ingyencség szekundát szül! Tudom magamról, hogy csak üres gyomorral fogott az elmém.

Ő jól élt, neje finom és elegáns asszony volt, a ki a Bajomy-család egyik tagjának mondhatta magát. Elegáns asztalt tartott és vendégei nem csak a tanárkollégák sorából, de a székváros intelligenciájából valók voltak. S úgy szerette ezek előtt hangsúlyozni, hogy ő mezitláb járt kis korában az iskolába, mert nem volt apjának, a szegény tanítónak módja hat gyereket másként ruházni.

Kosztosai a sicsek-vicsek nemes familiájából ugyancsak röhögték ezért, de ha megjelent köztük ékesszóló tanításával, akkor tisztelet és meghunyászkodás szállta meg őket.

Volt itt olyan gyerek is, kit otthon bonneja vetköztetett, inasa kisért lépten-nyomon. A ki otthon a finnyásságtól már enni sem birt, vérszegény, sápadt gyerek volt. És Somogyi keze alatt a krumpli, rizs és tészta eledeleken gömbölyüvé hizott s a tornázás folytán aczélimú lett.

S az eredmény, a mit - a bizonyítványok s a gyermekek pirospozsgás arcza révén - fölmutatott, igazolta minden szüle előtt, ha fiacskájuk panaszkodott a szigorú bánásmód és rossz táplálkozás miatt.

A fiuk kezdtek jól tanulni és Somogyi tanár úr kezdett vagyonosodni. Bizonyos parasztgög szállta meg, hogy legszebb háza legyen a városban. Fogatot tartott és a legpéldásabb családi életet élte.

Bármilyen jól tanultak idővel az ifjak, még se lett belőlük első eminens az ő osztályaiban. Első helyekre rendszeren a jól tanuló szegény gyermekek kerültek. S nem volt nagyobb bosszúságuk az úri gyerekeknek, mintha valamit nem jól tudtak, s a tanár úr az első szegény gyermeket szólította föl.

- Ugy-e kedves ezer holdas és tizezer holdas örökösöcskék, nem kell ahhoz nagy tudomány, hogy gazdagnak szülessünk; de gazdagságot szorgalommal kell szerezni, tudományt pedig nem örököltetek. Látjátok e gyerek rossz cipőit? Nos, lesz idő, mikor a ti fényes lakk-topánjaitok alázatosan csoszognak majd e szegény fiú jövődő, hatalmas lakásán, mikor ti majd pártolást kérni mászkáltok hozzá!

Fogvicsorgatva néztek a gazdag gyerekek a szegény pártfogoltra, ki ösztöndijából élt és minden babért elszedett orraik elől.

Sokszor megverték a tornán a szegényebb tanulókat bosszúból. Mit nyertek vele? Somogyi tanár viszont iszonyú bosszút állott ő rajtuk.

Volt azután Somogyinak hire messze vidékeken. Javító-intézetnek lehetett nevezni az ő házát.

Thekla kis fia, mikor elérte a tiz évet, szintén Somogyi tanárhoz került.

Egyetlen kedvenczéről olyan nehéz volt lemondani, de mit tehetett? Férje bérlete rosszul állt. Adósság alatt nyögtek. Külön nevelő többre került volna. Annál is inkább, mivel Józsi úgy vélte, nem sokáig maradnak ők a pusztán, ha így tart, hanem elbucsuznak lótól, ökörtől s mindentől és a mit sohasem szeretett, pennát kell kezébe vennie, s azzal kell keresnie kenyerét feleségének és kis fiának.

Szomorú volt biz ez! De sohasem heverték ki az Ákos hamis váltóit.

Somogyi tanár ur, a ki Theklát mindig szerette, kis fiával is kevesebb szigorral bánt, mint a többi gentry-gyerekekkel. A kis Józsi kedvence lett és ennek megengedte, hogy az asztalánál egyék. Hogyne, hiszen az ő egyetlen kis leánya mindig nevetett a kis Zalay Jóskára. S a két gyermek nagy barátságot kötött. Olyan elnéző volt Somogyi tanár a kis Zalay fiú iránt, hogy ha nem tudott valamit, mindig visszaszívta az ajkaira tóduló szavakat:

- Buta vagy, mint tökféjű apád! Nehogy a fiú búsuljon és kis leánya szekundáljon neki.

- Te, mondta gyakran Somogyi a feleségének, a lányod protegálja e buta diákot. Vigyázz rá, nehogy változzék a gusztusa, mert akkor mind rosszul tanuló fiúkat kell áteresztenem a vizsgákon.

Pedig a kis hat éves leány kokett volt már nagyon. A kis Pistát magába bolondította és a két Surányi gyerekkel is kaczerkodott.

A nagyobbik Surányi gyerek már nagy fiú volt. De már mind a ketten a felső gimnáziumba jártak Somogyi keze alatt.

Felső Magyarországból kerültek ide a javító iskolába, mivel senki sem bírta őket megfékezni.

Apjuk özvegyen élt. Nagyanyjuk, ez az ideges, finom dáma főfájást kapott, ha a fiúk hangozban becsapták az ajtót. Nevelőjük kétségbeesett vakmerő csinyeik fölött.

Apjuk sohasem volt télen otthon. Meggyűlölte otthonát. Ma Budapesten futott egy ballerina után, holnap már a vidék szintársulatait követte valamelyik kis énekesnő kedvéért. Ily körülmények közt a már serdülő ifjak rendre buktak a vizsgálatokon.

Mit volt mit tenni, mint olyan tanárhoz adni őket, aki erélyesen hozzá fog nevelésükhöz és tanításukhoz.

Surányi Pista hallotta egy izben, hogy van egy Somogyi nevű tanár, ki a Dunántúl leggazdagabb és legfékezhetlenebb örököseit megszelidíti. Oda utazott hozzá és hosszas kérésre Somogyi magához vette a két kis palóczot.

Olyan kedves fiúk voltak különben. Gúnyolódók, de őszinték. Okosak, de lusták. S nem telt bele két esztendő, olyan derék tanulókká és engedelmes ifjakká váltak, mint a kezes bárányok.

S majdnem kedvenczei lettek Somogyinak. De miért? Hiszen ezek plane majdnem arisztokraták voltak?

Ennek is megvolt a története.

Somogyi demagóg érzelmei e fiúknál is, mint Thekla gyermekénél, a részvét és szimpathia labirintusába tévelyegtek.

Ugyanis egy este, egyik apa, világlátott, gazdag gentry, kinek fia nála tanult, ott vacsorált gyermeke megszelidítőjénél. Mikor meglátta a kis Zalay gyereket és a két nagy Surányi fiút a kis Somogyi leánynyal játszani és vetélkedni, - így szólt Somogyihoz:

- Szegény fiúk! Nem is tudják, hogy közös ellensége volt családjuknak.

- Hogy-hogy? kérdezte Somogyi.

- Hát nem tudja tanár ur? Hiszen Surányi Pistánét ugyanaz a báró Bregenz szöktette meg, a ki Zalayné nővérét az öngyilkosságba üzte.

- Hogyan? Hát a két Surányi fiúnak édes anyja él?

- Él bizony! Valahol Bécsben lakik báró Bregenzzel. S ez az oka, hogy a rendes viszonyok közt élt és jó gazdának ismert Surányi most a legrosszabb nők társaságában tölti idejét és prédálja vagyónát. Ő, aki majdnem idealista volt, - akinek szerelme a lovagkorbeliek imádatához hasonlított, most megveti a nőket, és kerüli a jobb társaságokat.

- Borzasztó! felelte Somogyi. Szegény gyermekek! Így anyjuk miatt elvesztették apjukat is! No, én rajta leszek, hogy pótoljam mindakettőt.

És Somogyi tanár megtartotta szavát. A két vörös Surányi fiú gondosabb, gyöngédebb nevelésben részesült, mint a többiek.

A szünidő bekövetkezett. S a két palócz-ifjú haza indult grófi nagyanyjukhoz Surányba. Az idősb érettségi bizonyítvánnyal, hogy többé ne térjen vissza, a kisebb még csak a viszontlátás reményében búcsuzott el a tanártól, kis lányától és pajtásaitól.

- Ne felejts el, súgta a kamaszodni indult leányka a nagyobbik fiúnak. Te orvos leszel és én leszek az orvosné.

- Hát én kit veszek el? kiáltott föl a kisebbik Surányi gyerek.

- Te? Te és a Zalay Jóska várni fogtok.

- Mit? Hát háromszor akarsz te férjhez menni? Te kaczer, rossz szívü leány, te! kiáltott a vad, nagyfejü Zalay Jóska.

- Én nem vagyok kaczer! Mind a hármotokat egyformán szeretlek, de látjátok, a vörös Pista legnagyobb és orvos lesz, ő vehet el legelőbb. Ha ő mást gondol, akkor ti közületek választathatok.

- Praktikus, mint az apja - szólott nevetve a magas, vörös Pista. No, ne félj, kis lány! Ha én orvos leszek, elviszlek én magammal messze vetélytársaimtól, nehogy nehéz legyen a választásod.

Érzékeny búcsú következett és kiürült a Somogyi háza két hónapra.

A tanár úr vig emberré lett, más modort vett fel, nem volt, akik előtt a tekintélyét fenn kelljen tartania. Csak egy fiú maradt náluk, kis leánya nagy öröme, a kis Zalay fiú.

De hogy történt, hogy ezt az egyetlen, kedvencz gyermeket itt hagyták szülei a tanárnál szünidőn át is?

Bizony, keserves állapotba jutottak Zalayék.

A termés rossz volt. Marhavész dühöngött. Sőt még lovaikat is elvitte a szopornicza. A szőlőkbe filloxera vette be magát. Ugy hogy az egész gazdaságban annyi sem maradt meg, hogy Thekla apró szárnyasait jól tarthassa.

A váltó lejárt. A bérletet is fizetni kellett. Mit tehettek egyebet, mint hogy mindent eladtak, instrukciót, butort, mindent és kielégítették az adósokat.

- Ugy-e kedves Theklám, szólt Józsi, ugy-e én nem vethetek semmit a szememre? Ugy-e bár én nem vagyok oka, hogy koldussá tettelek? Felelj, angyalom, mert hidd el, ugy beütöm ezt a nagy fejemet a falba, hogy vagy ez hasad meg, vagy én halok meg tőle.

- Édes férjem, én nem zúgolódom, felelte Thekla. Te is koldusként vettél el, fivéreim kifosztottak, te nem vagy oka semminek. De mi lesz kis fiunkból?

- Mi lesz? Hát ott hagyjuk Somogyiéknál s én beállok hivatalba. Igaz, hogy vajmi kevés az én tudományom, de lásd, engem biztosító hivatalnoknak szívesen bevesznek, mert jobban tudom én megbecsülni a kárt, mint az a sok jöttment, csavargó kereskedőlegényből lett ügynök, aki buzát lábán csak a kupé ablakából látott. És te nem is tudod fiam, hogy már irtam is Budapestre; most csak pakkolj fiam és megyünk. Te is ott lakol velem, a gyereket jó helyen hagyjuk, tanuljon. Nálunk, tőlem úgy sem fog semmit tanulni. Bár én többet tanultam volna!

- Nem minden megindulás nélkül nézett vissza Józsi bérlett pusztájára. Nagy fejét forgatta. Dünnyögött és nagyon sokat fújta az orrát. Nem mutatta feleségének, hogy meg van hatva; könnyeinek csak az orrán keresztül engedett könnyebbülést és szemeit mereven kinyitotta, nehogy pilláira ragadjon egy abból a fénylő, fájdalmas cseppből. De Thekla roppantul sirt. Nem a vagyont siratta ő, de a nyugalmas fészket, fia születése helyét, és valami kínos előérzet szorongatta keblét, mintha valaki a fülébe suttogott volna ilyen szavakat: Most már földönfutó leszel! Hasonló bátyáidhoz!

Somogyi tanár szívesen vállalta el a kis Józsit, és becsületére legyen mondva, nagyon olcsón, mikor megtudta a szülők szerencsétlen esetét.

Melegen szorította meg Thekla kezét és kérte sokszor, hogy ne essék kétségbe. Hejh! tudta azt Somogyi, hogy nehéz helyzete lesz Zalaynak Budapesten.

Ösmerte ő a Zalay Józsi nagy kemény fejét kis kora óta. Vele járt iskolába. Tudta, hogy ebben a nagy fejben vasakarat ugyan van, de tudomány annyi sincs, mint egy három éves gyerekben. Azt is tudta, hogy Zalaynak a természete makacs, igazi számár-természet. Becsületes, érzékeny szívé ember, de még sohasem tanult meg engedelmeskedni. Mi lesz, ha főnöke malicziózus lesz. Zalay rácsapja az ajtót, ha meg nem veri, és ott hagyja hivatalát. Azért kérte Theklát, hogy gyöngéden és vidáman vegye a megváltozhatlan helyzetet. Ha férjét ingerlik, legalább ő ne mutassa, hogy elégedetlen a helyzetével.

S Thekla szomorúan, nehéz szívvel búcsuzott el gyermekétől, Somogyitól, hogy most már a főváros proletárainak számát szaporítani menjen vállalkozó urával.

- Még egy levelet sem bir jól összekomponálni, szegény Józsi! Hogy fog ő jelentéseket írni a biztosítónál? sóhajtott magában. Nekem is dolgoznom kell. Ketten többre megyünk. S a vasúton már megérlelődött benne a terv, hogy ő beáll a vasúthoz pénztárnoknőnek. De mit mond majd Józsi? Mit a rokonság? Kupamegye? Ő, a híres Kupa-család egyetlen nőtagja odaüljön pénzt számolni és jegyeket adni boldog, boldogtalannak?

Az ismerősök vagy gunyosan nézik, vagy meg se látják.

S Józsi féltékeny természetű! Mit fog mondani, ha neki, az üde szép asszonynak udvarolni mernek? Eh! fiamért fogok dolgozni! Megértetem Józsival, hogy ez kötelességem, mert fivéreim tették tönkre. S végre is egy fivérem van a postánál, az is segíthet. Mi is segítettük! Most ő rajta a sor.

Igy tépelődve érkeztek meg Budapestre. Józsi sóhajtva emelte ki Theklát és kevés holmijukat az első osztályú kupéból. Mert még Kupa megyén át nem degradálhatta magát és nejét a második osztály kereskedőihez, nehogy meglássák az otthoniak.

Legelőbb is egy fogadóba szállottak.

Még volt pár száz forintja Józsinak. Lakást csak akkor akart bérelni, mikor már biztos hivatala lesz. Ha nem lesz, gondolta, akkor elmegy gazdatisztnek valami nagy úrhoz. De ezt legutolsó esetben akarta csak tenni, mert ösmerte természetét, hogy nem szeret gazdát tőni maga felett.

A hivatalnoknak is van főnöke, de ha hazamegy, akkor úr a lakásában. A gazdatiszt csak szolgál az úr pajtájában. Eszébe jutott, hányszor vágta ő pofon ispánját, hátha most ő kapja majd vissza. És ha erre gondolt, csak úgy főtt a feje.

Végre másnap felkeresték a postán Thekla fivérét.

Nem lehet mondani, hogy rosszul fogadta őket. Oh nem! Meg is ölelte sógorát, de valami olyan kifejezés ült az arcán, mintha hangosan mondta volna: Dolgom van! Ne háborgassatok! Hagyjatok békét!

S a házaspár megérezte ezt, s ott is hagyta a hivatalban a gentry-hivatalnokot, akinek kis fizetése alig volt elég, hogy elegáns ruháit fedezhesse. Karonfogva sétálgattak fel és alá, míg egyszerre csak Zalay a biztosító igazgatóság palotája elé érkezett. Itt elvált feleségétől, kit kocsiba ültetve hazaküldött a fogadóba.

Maga fölment a palota első emeletére. Szönyeges lépcső vezetett föl ide nagy meglepődésére Józsinak, ki a luxusból finom emberekre következtetett.

Fölmenvén, névjegyét beküldte a mágnás igazgatónak. E piperkőcz, öreg mágnásnak.

Még jó név volt a Zalayé. Van egy főispán is, ki még gazdag, a Zalayakból. Az ajtó megnyílt Józsi előtt, s a mágnás szívélyesen kezét szorított vele és per »öcsém« titulázta. Leültette, majd így szólt.

- Nos, öcsém, talán biztosítani jöttél, akkor menj az igazgatóhoz. Én elnökiigazgató vagyok, én nem dolgozom, csak aláírok.

- Bátyámuram én nem biztosítani jöttem, de állásért folyamodtam. Folyamodványom benn van már egy hónap óta, mert bizony én tönkrementem.

Összeránczolódott e szavakra az elnök úr arisztokratikus homloka. Tehát egy bukott gentryvel van dolga. Felállt, Józsi követte példáját.

- Zalay úr, szólt, majd utána nézek folyamodványának, de egy megjegyzésem van. Tudtommal a Zalayak az ős Kupákkal rokonságban vannak, és az e fajta urak, ha tönkre mennek, rendszerint nem mennek hivatal után, hanem megölik magukat. És ha valaki könnyelműségből tönkre megy, akkor csakugyan kötelessége magát inkább föbelőni, mint ügynökségéért folyamodni.

- Sajnálom, kegyelmes uram, hogy én nem tehetem meg e szivességet a Zalay és Kupacsaládoknak, de nekem szeretett nőm és fiam van és nekem dolgoznom kell.

- Ah! mille pardons! Miért nem mondta ezt előbb? Nos, menjen ön az igazgatóhoz; itt van jóváhagyásom és remélem, be fogja tölteni azt az állást, melyre körülményei kényszerítik.

Ezzel kegyelmesen meghajtotta magát az elnök úr és távozást intett a haragtól piros Jóskának.

Fura egy állás lehet az, ha maga az elnök úr inkább választaná a pisztolyt, gondolta Józsi, mikor az igazgató úrhoz belépett.

Nos, a milyen elegáns, magas és piperés alak volt a mágnás elnökiigazgató úr, éppen oly rút, kicsiny, és közönséges volt az igazgató úr.

Legelőbb is alig tudott magyarul; inkább börzeágensnek látszott mint igazgatónak. Elolvasta az elnök névjegyét, majd bosszusan így kiáltott fel.

- Eh! Potz tausend! Azért fizessen a társulat húszezer forintot egy mágnáselnöknek, hogy még minden tönkrement gentry ismerősét hivatalunkba bepónálja? Hát mit tud maga? Mi? He? Hát mi volt maga? Úr! Ugy-e kitalálok? Egy úr! Egy naplopó! Pflastertreter! Nicht übel, solche Bagage! Így kiáltozott az igazgató úr.

S Józsi ökölbe szoritott marokkal leste, mikor fog ő a nyaka közé ütni ennek a szemtelen parvenunek, a ki ilyen hangon fogadja.

Most már tudta, hogy az elnök úr miért mondta neki: inkább a pisztolyt válaszsza. De neki nem volt szabad dühbe jönni, mert neki felesége és gyermeke van. Illedelmesen felelte, hogy földbirtokos volt és tönkrement.

- Falsche Crida! Hallja maga Szalay!

- Zalay, kérem.

- Eh! Szalay vagy Calay tout égal! Ez mindegy. Hanem mondok én magának valamit. Maga Kupamegyéből való, hát, ha már az elnök akarja, én nem bánom, én engageirozom magát ügynöknek, de olyan feltétel alatt, ha maga minden úrnál, földbirtokosnál bekopogtat és mindenütt a mi társulatunkhoz csábitja az embereket. Szóval piszkolja a többi ágenseket és ily esetben proczenteket fog kapni és 600 frt évi fizetést. Nos, mit szól hozzá?

- Jobb szerettem volna jég-kár becselő lenni. Ahhoz értek. Roppant nehezemre esnék utazó ügynökként kopogtatni régi ismerőseim, barátaim s főleg rokonaimnál. Restelleném. S éppen ezért jöttem fel Budapestre.

- Eh, lárifári! Der Kerl wär gescheit! Mindjárt a legjobb állás kell neki! Borraivaló, hogy nagy summát állapítson meg a kárnál! Wie? Nem rossz. Hallja, ez nem megy! Én is azon kezdtem. Abból szereztem meg magamat. Majd várni egy kicsit! Später! Ja! bizony.

- Uram, ha én becselőbiztos leszek, én nem károsítom meg a társulatot. Azt meg tisztelettel utasítom vissza, hogy engem meg lehessen borraivalózni!

- No lássa, hogy maga nem oda való! Ha magában annyi az Ehrgeitz, akkor maga nem is oda való! Maga hagyja becselőállásokat csak az én sógoraim kezében. Azok a lumpok nem szégyenlik a borraivalót és mégis nem károsítják minket. Ja, das muss mann auch verstehn! És én magát, mert maga egy gentry-becsületű chevaleresque ember, éppen azért akarom, hogy utazó-ügynök legyen. Menjen maga mulatni a barátaihoz, igyék nagyokat, mulasson, és akkor hozza elő, beim dessert! Persze akkor, ha már az emberek jóllaktak, hogy maga ajánlja a mi biztosító társaságunkat. Magának hisznek. Éppen maga ilyen helyre kell! S akkor maga minden összegtől kap proczenteket. Lássa, maga mulatva fogja keresni kenyerét. S minél többet hoz ide mihozzánk, annál több fizetése lesz.

- De akkor sohasem lehetek nőmmel, a ki itt fog Budapesten lakni.

- Ja, entschuldigens, aber Familien-angelegenheiten! Na hallja, ez nem tartozik rám, különben is az asszonyok örülnek, ha férjeik nem állanak utban!

- Uram! ordította Józsi.

- Eh! lári-fári! az enyém is örült. Aztán, ha jól megy a gseft, veszünk nekik egy mantillát et voilà tout! Fogadja el! 600 frt évi fizetés, és a szerzett biztosítások után 5 perzent. Tudja, ez sok! S tudja, hogy ezt a maga nevére könyvelik? S tudja-e az mi? Az, az, hogy ha maga meghal az uton, minden évben, a feleségnek, a gyermeknek is kiadják! He! ist das nicht schön?

Ez döntött. Józsi Theklára és fiára gondolt.

- Uram! Elfogadom!

- Na tudtam! Der Mensch ist doch nicht so dumm, wie er ausschaut! mormogta a majomképű igazgató és egy czédulával tovább küldte Zalayt titkárához.

Zalay a titkárhoz belépve, elbámult. A titkár elegáns, monoklis ur volt. Valódi dandy. Világfinak látszott. Udvariasan kérde: - Szolgálhatok?

S mikor Zalay átadta neki az igazgató irását, a titkár gúnyosan mosolyogva, magában mormogta:

- Ah, megint egy új citrom! Kifacsarjuk, s eldobjuk, ha már nem lesz leve.
- Zalay urnak sok rokona és ismerőse van?
- Van egynéhány! Egy megyével!
- Hm! Gratulálok! Akkor sokáig lesz szerencsénk önnek fizetést és perczentekeket fizetni.

Zalay csodálkozott e szavakon, majd bediktálva szállodabeli lakását, eltávozott.

Hazament. Rossz hangulatban volt. De álláshoz jutott. Eh, gondolta, minden kezdet nehéz. Csak pénz legyen, hogy nejének és gyermekének adhasson.

Thekla már várta. Mikor nagyhomlokú férjét megpillantotta, a gondteli ránczokról rosszat sejtett. De csakhamar eloszlottak a ránczok, mosolyogni kezdett Józsi nagy arcza és így szólt:

- Téczikém! Van hivatalom! Csak az a baj, hogy sokat kell utaznom.
- Nem baj, lellem! felelte az asszony. Legalább sokszor megnézed fiunkat.

HETEDIK FEJEZET. Bregenz báró.

Az urak-házában vagyunk. Főrendek üléseznek Bécsben. Az elnök csönget. Nagy a zaj. Egy nagy vállalkozónak az alsóházban elfogadott javaslatát vitatják. A sok csöngetésre végre felállhat a szónok. Ez egy magasbrangu katonatiszt. Mintha ösmernők alakját, arcát. Az elnök szól.

- Méltóságos főrendek, báró Bregenzet tessék figyelemmel meghallgatni.

És báró Bregenz beszél. Monokliját megigazítja, felsandít a karzatra, hol a gazdag vállalkozó ül, és ennek csinosképu leányára, aki a pénz-arisztokrácia egyik kívánt parthieja.

- Méltóságos főrendek! szól Bregenz báró, pattogatva az »r« betűket. Én, mint katona jobban megítélhetem, hogy ez a vállalkozó, ki a katonai szöveteket ajánlja, mily kevés perczenttel elégszik meg, mily olcsón és jól, csinosan állítja ki a legénység szükségrendő öltözékeit. Az eddigi szövetek látszatra talán tartósabbak, de megengedjenek nagyméltóságaik, hogy ki mondjam, hogy nemcsak a tartósságra kell néznünk, hanem a csínre, az eleganciára, szóval az összhangra, amit egy öltözetnek ki kell fejezni. A katona könnyebben mozog puha, könnyebb kelmében, mint vastag posztóban.

- De megfázik! kiáltja egy öreg püspök.

- A katona sohasem fázik, mert edzve van, s ha már podegrás, nem katona, feleli nem minden maliczia nélkül Bregenz báró az ősz főpapnak. Wild Jakab és társainak gyárából az ajánlat előnyös ránk nézve és én, aki hazámat szeretem, ennek őrzőit, lovagjait, vitézeit nem plump módon és csunyán akarom öltöztetni, hanem csinnal és modernizálva: ajánlom a gyár javaslatát elfogadásra nagyméltóságtoknak annál is inkább, mert így a bakkancsokat is Wild Jakab és társai vállalhatják el, akik híres bőrgyárosok egész Ausztriában. A lábbelire nézve megjegyzem, hogy ezek is könnyebb bőrből vannak és így ruganyosb járást biztosítanak a legénységnek.

- Feltörik a talpuk! jegyzi meg újra az ősz püspök.

- A katonának edzett lába van, nem mint a papucshoz szokott vén asszonyoknak! feleli mérgesen báró Bregenz és folytatólag is ajánlgatja Wild Jakab és társai szövet- és bőrgyártmányait a főrendeknek.

Nagy vita támad. De végre elfogadják Wild Jakab és társai ajánlatát. Az ülés véget ér. Báró Bregenz felfut a karzatra, karon fogja a kis Wild leányt és győzelmesen néz alá az ülés-terembe, hol az ősz főpap élénken magyarázza a kis ellenzéknek, hogy a gyári munka mind slendrián munka.

Hagyjuk őket vitázni és menjünk előre báró Bregenz lakására.

A Rothenthurmer-strassében egy szép ház első emeletének ablakából gyakran hajlik ki egy halvány és piperézett asszony, hogy az István-torony felé pillanthasson. Arcza beesve, hajában, a szép, aranyszikés hajban, ezüst szálak. Meg van vénülve, aggva. Ruhája elegáns, de elhanyagolt. Kezei reszketnek. Ki ismerné fel benne a szép Adélt, Surányi feleségét! Ez az a remek nő, kit báró Bregenz elszöktetett? Hiszen ez egy czifra beteg, egy gazdag szegény, egy tele gonddal élő alak, akinek arcát a szenvedélyek össze-vissza dúlták, szabták, mint az eke a szántóföldet. Talán férjeért búsul? Talán gyermekei miatt szenvedett? Oh! nem! Szereti Bregenzet és féltékeny rá!

Féltékeny, mint egy női Othelló! Lesi az ablakból, várja epedve, haragszik, hogy miért nem siet már haza. És oh, báró Bregenz nem siet, sőt lassan sétáltatja valahol a Ringen a szép, kis Wild leányt apja házáig. S Adél remeg, izgatott. Mert neki sejtelmei vannak.

Bregenz már megúnta, megúnta! El sem engedte válni férjétől. Nem akarta szentesíteni frigyöket az oltár előtt. Esküdözött, hogy nem a házasságkötés az a láncz, ami fel nem bontható, jele az Adél házassága is, hanem az örök szerelem, a szimpathia, a megszokás a két lény közt, ez az, ami felbonthatatlan. S Adél hitt neki. Fájdalom, a szerelem, a megszokás, a szimpathia Bregenz bárónál nem tartott csak pár évig. Addig, míg katonapajtásai irigyelték tőle Adélt. De ahogy Adél bájai megfogyatkoztak - s ma már túl van a harminczon, s hozzá szenvedő külsejű - Bregenz báró is visszatért legénykori szokásaihoz. Nem törődött az asszonynyal. Nem is palástolta el meghidegülését. Nem titkolta el, ha udvarolgatott. Sőt nyíltan kimutatta, hogy megunta a szép, de vénülő Adélt. S mikor ez szemrehányásokkal illetve, nem restelte azt felelni, hogy változtasson helyzetén, ha tud, ő nem változtathat természetén!

Változtasson helyzetén? De hogy? Nem elég-e, hogy férjét, gyermekeit otthagya, nem elég-e, hogy ékszereit mind eladta, mert Bregenz báró szép fizetése daczára adósságokkal van teli, hanem még férjétől is kicsalt levélileg sok, sok ezer forintot, aki elég oktalan volt így lassan egész hozományát, amit boldogult apja hagyott rá, elküldeni. Hogy változtasson helyzetén?

Koldus most már. Haza nem mehet. Apja elhalt. Nővérei megvetik. Leveleit fölbontatlanul küldik haza. Mit tegyen? Hiszen akkor se tenne semmit, ha valamit tehetne! Mert szereti, örülten, félti ezt a Bregenz bárót! Szereti és gyűlöli. Szereti és megveti. Szeretné halva látni inkább, mint más karjaiban; pedig sejtí, hogy bárója gyakran van más karjai között.

- Oh Istenem! sóhajtja Adél. De megbüntettél te engemet! Hogy szeretett engem Pista! Oh Istenem! És az én kis fiaim! Hogy szerettek engem! És én itt vagyok e hűtlen, durva ember önkényére bizva, a ki elűzne, ha merne, de fél, hogy megölöm, ha elűz. Fél a botránytól! Oh, tudom én, hogy nem szeret engem. Látom rajta, mikor elgondolkodik s én hozzászólok, mily gyűlöletteljes pillantást vet felém! Megölné, ha tudna! Megölt ő már egy leánykát; ah! és én ezt tudva, követtem, sőt ingerelt az a tudat, hogy ily ellenállhatlan ember az enyém! És most, most megbüntetett az Isten! Az Isten, a kire sohasem gondoltam! Oh, Istenem! Végy pártfogásodba! Ne hagyj el engem, mint én elhagytam férjemet, gyermekeimet!

Igy imádkozott Adél könnyek között, mikor báró Bregenz belépett. Mikor a térdelő és siró asszonyt meglátta, kisiklott a szájából:

- Ah, hát már tudja? No, ne essék kétségbe Adél! Láss, gondoskodni fogok magáról, de lássa, teli vagyok adóssággal s Wild Jakab leányával fél milliót kapok.

- Házasodik? sikoltott föl Adél.

- Mit, hát nem tudta? Hiszen azt hittem, azért van úgy kétségbeesve. Nos, hát így is jó! Meg kellett úgy is tudni! Adél! No, ne dühöngjön. Én nem hagyom el! Mennyit kíván? No, mondja, elég lesz harminczezer forint? Ebből megélhet. S talán maga is belátja, hogy ideje lesz már arra is gondolni, hogy anya, hogy gyermekei vannak. No, ne nézzen olyan örült szemekkel, mert még félni fogok magától! Adél! Édes Adél! Esküszöm, nem szeretem azt a leányt! De koldus vagyok! Ez az oka! De Adél nem felel, hanem úgy, amint van, lerohan a lépcsőkön és könny nélkül, de szívében iszonyú fájdalommal fut-fut az utcákon.

Bregenz egy darabig követi, majd megáll, vállat von és megfordul szörnyű elégedetlen arcczal, mert irtózik a botránytól.

- Hátha megöli magát! morogja. Eh! hát mit csináljak vele? Harmincz, nem ötven ezer forintot is adnék, csak ne akadékoskodjék! Csak botrány ne legyen! Eh, azt se bánom! Wild kezében van. Írásom van tőle, ha javaslatát átsegítem, nekem adja leányát, vagy ötszázezer

forintot külön. Nekem a leány tetszik, már most Wildtől függ, hogy a pénzt mit oder ohne leány adja-e ide. Azt hiszem, minden botrány daczára inkább ide adja leányát, mint a pénzt a nélkül.

Igy beszélgetve magában, Bregenz hazaér lakására. Levert. Mégis fél Adéltől. Ebédelni sem tud. Iszik és lefekszik. Idegei tul vannak feszítve. Elalszik. Álmában már boldog férjnek látja magát, és ime, a mint feleségével ül boldogan, belép Adél és pisztolyt szegez mellének. Ijedten kiált, s e perczen felébred. Már este van. Adél nem tért vissza. Elmegy klubjába. Ott gratulálnak neki. Házassága hire elterjedt. Vannak, kik Adél után tudakozódnak gúnyosan tőle.

- Elhagyott! feleli rossz kedvvel.

El is hagyta, nem hazudik. Az asszony hagyta ott. De miért? Békén is elválhattak volna. Ellátta volna pénzzel. Nem, ennek a szentimentális bolond nőnek semmi se kellett, csak ő. Most nyomorba, talán halálba rohant. Tehet ő róla? Nem. Ő áldozza fel magát? Egy hervadt nővel éljen szegényül? Egy anyával! Eh! béküljön ki az urával, vagy menjen gyermekeihez! Tőle nincs gyermeke! Punktum!

Igy monologizálva Bregenz hajnal felé hazavetődik. Adél most sincs otthon. Bregenz nem tud aludni. Fenn virraszt. Óriási mennyiségű szivart szí el. Valóságos víziói vannak. Látni véli Adélt a Dunában, a mint a habokkal küzd, a mint eltűnik azokban, most már csak egy levegőbuborékot lát. Most elpattan az a kis buborék; és ő mintha hallaná! Azt véli: ez volt Adél lelke! Idegesen rágja szivarját.

Lámpájából az olaj kifogyott. Sötét van még. Csak szivarja világít. A falon kerek fényt lát. A szivarfüstben Adélt látja leesni. Úgy van, úgy, nem a Dunába ugrott, hanem levetette magát egy magas ház emeletéről.

Most kutyája vonítani kezd. Báró Bregenz szive összeszorul, úgy fél. Megrugja kutyáját, mely az ágyba kuporodik föl. A kutya nyöszörög és Bregenz nem fél már, mert ébrenlevő lény van mellette. Megint szivarozni kezd, és mire megvirrad s szobája világos lesz, elalszik; mire sem gondolva elalszik úgy, mint a boldog emberek szoktak aludni. Késő délben ébred föl. Inasa levelet hoz be. Adél írása.

Bregenz megrezzen, feltöri a levelet, csak annyi van benne:

- Éljen boldogul, ha tud, én nekem nem kell pénze, de nem ölöm meg magamat, mert érzem, hiszem, van isten, ki boszut áll érettem.

Adél.

- Eh! frázisok! mormogja Bregenz. Jó, hogy megokosodott és nem ölte meg magát, mert vége volna nyugodt álmomnak.

És csakugyan Bregenz megházasodott pár hét múlva. A fényes lakodalom után pedig nászútra vitte ragyogó szép és gazdag, ifjú nejét.

NYOLCZADIK FEJEZET. Összekeverülnek.

- Nem, édes apám, én nem leszek orvos; így szól ifju Surányi Pista apjához. Látod, én úgy irtózom a halottaktól. Multkor a bonczolásnál elájultam. Tegnap meg úgy megijedtem, hogy alig állok a lábamon.

- No, hát mi történt veled?

- Egyik tanárom azt mondta tegnapelőtt, hogy miután most már én láttam a bonczolást, másnapra ád nekem egy hullát, amit megfagyva találtak a Hajtsár-uton; menjek be a bonczterembe és minthogy ez egyszerű eset, bonczoljam fel és nézzem meg, hogy fekszik az emberben a belső rész, s állapítsam meg ennek az egyszerű, nem komplikált halálesetnek az okát. Társaim gratuláltak, hogy én egész hullát kaptam, míg ők csak egyes részeket analizálhattak. Mikor odamegyek a bonczteremhez (előbb jól becognacoztam), hát be van zárva; úgy örültem, azt gondoltam, no, most nem kell legalább analizálnom. Hát a pedellus hozza ám a kulcsot és azt mondja, menjek be, ott fekszik már a megfagyott tót a márvány-asztalon.

Reszketve nyitottam ki az ajtót, behúnytam a szemeimet, hogy mindjárt ne lássam a márvány-asztalt; éreztem, hogy a pedellus jól befutott, mert csak úgy pattogott a vaskályhában a tűz. Végre kinyitom szemeimet, s mit látok? Az én halottam meztelenen ott ül a vaskályha mellett és melegszik. Én elordítottam magamat, és a megfagyott tót erre felém közelgett. Erre megfutottam, azt hittem lélek.

Pedig a tót kijött utánam. Nem volt meghalva. A sok alkohol segített neki. A melegség a szobában kiverte a fagyot megmeredt tagjaiból, szépen lemászott a márványról és melegedni ment a kályhához. Most az egész osztály csufolva kérdez engem, hogy mikor bonczolok e le ve n t ó t o t? Nem, édes apám, én nem leszek orvos.

- Hahaha! Egy tótért ott hagynád a pályádat!

- Én irtózom a hulláktól, édes apám! Én nem leszek orvos!

- Hát mi akarsz lenni?

- Ami te vagy! Semmi! Müvelt ember, és földbirtokos.

- És hol van a - földbirtokod? - Kedves fiam! szólta Surányi tovább, értsük meg egymást. Azt látod, hogy én Budapestre költöztem és anyámmal együtt meglehetősen szerény háztartást viszek. Nem látsz itt sem inast, sem kocsist, kihez a lovak is tartoznának. Egy szobám van, másik anyámé és a harmadik a tied. Sem szalonunk, sem ebédlőnk nincsen, miután mind a vendéglőben eszünk. - Surány - futs! Rég elvitte az ördög. Évek óta csaknem egészen hitelezőink ispánja voltam. Azokra kerestek ökreim, azoknak termett búzám és szőlőim nekik nyújtották nedvüket. Eladtam e megterhelt birtokot és annyi hasznom lett belőle, hogy tisztán megmaradt egy kis tőkének, melyből édes anyámnak olyan évjáradékot biztosíthattam, hogy míg ő él, mi is, ti is gyermekeim gond nélkül, de szerényen megélhetünk. Ezzel tartoztam a csillagkeresztes dámának, édes anyámnak, akinek tulajdona volt Surány. Ugy ám, imádkozzál édes fiam, hogy addig végezz a tanulmányaiddal, míg édes anyám sirboltjába nem tér ősei társaságába. Én biztosító ügynök lettem. Nagybátyám elnök, hát könnyen beprotegált oda, hogy a vállamon egy tarisznya biztosítási ajánlattal induljak ismerőseim nyakára. Érted fiacskám, miért nem lehet, hogy te a részeg és feltámadt tótodtól félve, ott hagyd a pályádat? Nem akarom, hogy az én fiam is biztosító ügynököske legyen, mint a papája.

- Értem! válaszolt a fiu, s két nagy könnycsepp gördült le szép arczáról. Surányért volt ez, a gyermekemlékekkel telt drága helyért.

Ifju Surányi felállt, némán hajtotta meg édes apja előtt magát, és kifelé indult.

- Hová fiu?! kiáltott az apa.

- Megyek tanulni apám. És meg akarom irni Somogyi tanár urnak, hogy ha megnövök s orvos leszek, elveszem a leányát.

- No, no! Te, mint Surányi, még más parthiekre is számithatsz. Nem kell bolondoznod fiú! Karriered és neved még az udvarhoz is bemenetet biztosít. Még mágnásné is elvehetsz majd.

- Hogy katonatiszttal szökjön meg, mint édesanyám? Soha! kiáltott fel az elkeseredett fiú.

- Hah! mi volt ez? Ki mondta ezt neked? Ki hazudta ezt neked? Édes anyád meghalt! Ki hazudta ezt neked? Ordított a halvány, de még mindig szép apa.

- Ki? Olvasd e levelet. Tegnap hozták nekem az egyetemre.

Izgatottan bontotta szét a már olvasott és összehajtott levelet az apa és olvasni kezdte.

»Édes fiam!

Neked azt mondták, hogy én meghaltam! Ugy-e azt mondták? Apád, nagymamád, mind abban a hitben neveltek, hogy nincsen anyád. Pedig lásd, én, a te szülő anyád, még élek. Nagy vétket követtem el ellened, és kisebbik fiam ellen! Elszöktem férjemtől báró Bregenzzel, ki behálózta szívemet, házassági ígéretekkel és egy szebb jövő reményével. Mert én boldogtalan voltam atyáddal. Jó, nemesszívü ember volt Pista, a te apád, de én nem szerettem. Ugy kényszerítettek szülőim hozzá. Falun tartott, féltett, szóval nem voltam boldog. Nyiltan, nem hazug csalárdsággal hagytam el házát. Nem csaltam meg! Mégis, daczára sok hozzá irt kérő levelemnek, nem bocsátott meg soha! Soha nem felelt egyebet, mikor pénzt küldött, mint azt: »Ön rám és gyermekeimre nézve meg van halva.« Nem akartalak édes fiam egyenesen levelemmel fölkeresni, de ma, mikor hallok, hogy már férfiú, egyetemi polgár vagy, nem állhattam szívemnek ellent! Fiam! Anyád megbűnhődött, csábítóm elhagyott! Megesküdött egy gazdag gyáros leányával s engem pénzzel akart kielégíteni. Báró X. Adél pénzt szerelméért nem fogadott el soha! A gyalázatost ott hagytam, s most vezeklem bűnömet. Rokonaim révén bejuthattam a magyar államvasútkhoz pénztárosnőnek. Megkeresem kenyeremet. Csak egyre kérlek, édes fiam: látogass meg! Látogass meg, - kétségbeesett és elhagyatott helyzetemben valódi boldogság lesz, ha téged szívemhez szorítalak.

Bocsáss meg bűnbánó anyádnak

báró X. Adélnak.«

- Irtóztató! kiabált Surányi. Neked irni mert! Ő, aki életemet, vagyonomat tönkretette. Aki engem a kártyaasztalok és ledér nők közé aljasított! Most a te ártatlan szivedbe döfte ezt a fullánkot! De mégis.... látom, hogy szerencsétlen! Bár megérdemelte ezt a büntetést, mégis ezen az aljas csábítón, ezen a gaz Bregenzen boszút állok!

- Apám! Mit akarsz tenni? Én csak azért mutattam meg e levelet, hogy lásd, miért nem kellene nekem a magasrangú nő feleségnek soha! Nekem józan, takarékos és egyszerűen nevelt leányka kell, s ezt ott fenn nem találom, csakis a középosztály derék családjaiban.

- Láttad anyádat? kérdé dült arczczal Surányi.

- Láttam apám! De nem szeretem. Nem, nem tudom szeretni azt, a ki elhagyott téged, elhagyott engem és kis gögicsélő fivéremet és azt a jó öreg nagymamát. Nem, nekem nem dobbant meg a szívem, mikor átölelt. Nyugodt voltam karjaiban s mig ő sirt, én a festéket, a ránczokat szemlélttem azon az arczon, mely - mig halva gondoltam - emlékemben imádat tárgya volt.

- Én sem szeretem most már, fiam, de megboszulom. Esküszöm! Holnap Bécsbe utazom. Te is velem jössz. E gaz, gyáva árulót vagy megölöm, vagy ő pusztít el engem. Ő az oka, hogy anyád tudtadra adta létezését. Ő az oka, hogy e szerencsétlen, tévedt nő az indóházak nézőterén árulja a biléteket az én őseim nevéen. Ő az oka, hogy te most bonczolni vagy kénytelen, a helyett, hogy vagyonoddal, tehetségeddel az ország jeunesse doréejének tagja légy. Ő az oka, hogy én léha, kártyás és rossz apa lettem. Míg anyátok mellette volt, kimélttem; de ma ki van szolgáltatva dühömnem.

- De apám! Ez örülség! Elveszítselek párbajban téged is?! Nagyanyánk utánad halna!

- Ugy? Azt hiszed? Jőjj velem. Kérdezzük meg, mit mond a csillagkeresztes nő ahhoz, hogy fia annyi évi habozás után végre bosszút áll?

S mint a szélvész, mikor felkap egy tollat, úgy ragadta kézen a fiát idősb Surányi s vitte, vonszolta anyja szobájába.

Ott ült az öreg dáma, fehér hajjal, egyszerű fekete ruhájában. Mély gyászban, a mit fölvetett menyé erkölcsi halálakor és le nem vetett azóta soha. Kezei, mint valami alabástromból faragott kezek, meredten nyugodtak ölében. Szemei, e szép kék szemek, szeretettel néztek unokájára, a félénken közeledő Surányira, de némi szigorral fiára. Végre, mikor a szép kezekre csókot lehelt, apa és fiú, így szólt idősb Surányi:

- Édes anyám! báró Bregenz megnősült és Adél magyar vasúti pénztárosnő.

- Fiam! Megörült ön? Mit érdekelheti ez unokánkat?

- Édes anyám. Olvassa e levelet; fiam kapta Adéltól.

- Szörnyűség! - Kiáltott föl az ősz dáma és az alabástrom kezek elkezdtek remegve keresni egy lorgnont, hogy a szép szemek láthassák a sorokat. A szemüveg is reszketett, a papír is remegett nagyon, míg az úrinő olvasott. Vonásain felváltva, káröröm és megbotránkozás kifejezése ült. Mikor elvégezte az olvasást, odafordult fiához és így szólt:

- Mikor indul ön Bécsbe?

- Ma még anyám. De fiamat magammal viszem.

- Ő már férfiú. Menjetek.

- De mama! - siránkozott az ifju. - Ha apám párbajában elesik? Mi lesz velünk? Nem, ne tegyétek azt.

- De Pista? kiáltott föl az öreg dáma. Te, egy Surányi, így beszélhetsz?! Meg kell boszulni apádat és anyádat.

- Anyám elhagyott minket. Ő nem anyám. Te vagy anyám édes, jó, nemesszívü nagymamám. S ha apánk elvesz a párbajban?!

- A te apád elveszett rég. Megölte a bánat. Az én fiam, a nemes, gazdag, boldog Surányi nincs többé. Csak egy korhely és tönkrement Surányi él, aki ma biztosító hivatalnok, s akit báró Bregenz mindig arcul üthet.

- Anyám! Ez sok!

- Ma lemoshatod a szégyent magadról. Ma megboszulhatod gyermekeidet, nődet. S akkor újra feltámad az én fiam. Újra lesz nekem egy vig, nyugodt fiam, aki ha szegény is, lemosta a szégyent, amit családonkon ejtettek.

- És ha elesik apám?

- A Surányiak nem halnak meg könnyen, de ha elesik, megsiratjuk apádat, és te igyekezni fogsz vigasztalni engem, hogy sokáig éljek. Mert nekem élnem kell, hogy ti megélhessetek. Hozzám vagytok kötve édes, kis unokáim. Az én járadékomhoz. S én erősíteni igyekszem idegeimet, egészségemet, hogy soká élvezhessétek ezt a jövedelmet.

- Tehát nagymama szereti anyámat? Érdemesnek tartja a bosszuállásra?

- Gyülölöm e nőt! De még jobban gyülölöm báró Bregenzet! Anyád nem létezik számomra! Most, hogy megírta életbenlétét neked, most még jobban gyülölöm. Te nem fogsz anyádhoz járni! Ha megtudom, többé nem gondoskodom neveltetéséről! Értetted?

- Értem, kedves nagyanyám! De kár is volt e fenyegetésed, mert nem szeretem. Ha szeretném, fenyegethetnél nyomorral, fájdalommal, mégis megosztanám vele utolsó falatomat, amit favágással keresnék meg. De nem szeretem.

- Te igazi Surányi vagy, fiam.!

- De vigyázzatok öcsémre, mert ez naponként sirva csókolgatja anyánk arczképét. Ha ő megtudja, hogy él, vissza nem tartjátok semmivel attól, hogy anyjához siessen és ott is maradjon.

- Ő soha sem fogja megtudni, hogy anyátok él, felelt az ősz nagyanya. - Majd megölelte unokáját, megáldotta fiát és könnyes szemekkel látta távozni őket. Mikor kimentek az ajtón, térdre esve így imádkozott:

- Teremtő, jó Istenem! Tarts meg e n g e m e t ! Meg ne repeszd a szívem, nagy szükségök van rám!

S ment a két Surányival a vonat. Apa és fia a mint szemben ült egymással, úgy hasonlítottak, hogy bárki fölismerte volna bennök a rokonságot. A fiu vörös feje és az apa őszülő feje egyforma volt. Szemük e nyugodt, kék szem, egyforma vágásu, ajkuk hasonló. Mind a kettőjük alakja magas, sugár, mint a jegenyefáé.

Oh, és mind a ketten, a mint ily nyugodtan üldögéltek: a halálra gondoltak. De nagy, nyílt homlokuk nem volt borus, a gond ráncza nem választotta ketté; inkább valami daczos fatalizmus csillogott e szemekben. A fiu számított arra, hogy atyját, ha elvész a párbajban, ő bosszulja meg. Az apa pedig számított arra, hogy elesik.

Oh, úgy megúnta életét. De sohasem mutatta ezt. Utálta korhelykedéseit. Utálta a vendéglőket. A megfizetett csókokat. Gyülölte Adélt, a ki elhagyta, megcsalta. Minek éljen? Kinek éljen? Kiért éljen? Most már fiai nagyok. Fiait is már nem ő tartja többé, hanem a nagyanyjuk. S rá semmi szükség nincs többé. De ha meghal a gyermekek nagymamája, mielőtt önfentartásukról gondoskodhatnának? Hm! Mi lenne akkor? E kérdőjelnél összeránczolódott homloka. Ah, neki élni kell!

A kisebbik Surányi homloka is ránczba borult. Az ő gondolatai a kis Somogyi lánynál időztek, gyermekszerelme tárgyánál. Eszébe jutott, hogy neki is van kiért élni. Ő sem akarna meghalni. Eh! elvenné öcsém! - feleli önmagának.

A mint így némán ülnek, beül egy állomáson hozzájuk Zalay József egy paksaméta irással.

Az ifjabb Surányi megismerte Somogyi tanáréknál Zalayékat, mikor a kis Józsit látogatták. Most is rögtön felállt, köszönt neki és bemutatta atyjának.

Bánta is id. Surányi, kit mutatnak be neki; futólag köszönt.

De az őszinte, buta Zalay szóba állt vele. Elpanaszolta neki tönkrejutását, s hogy most mily nehéz helyzetben van; mint commis-voyageur folyton utazni és ajánlgatni kénytelen a biztosító társaságot fünek-fának.

Surányi megsajnálta. Meg akarta vigasztalni. Zárkozott természetén győzött a részvét ez iránt az őszinte, de korlátolt gentry-ivadék iránt és így felelt:

- Ne busuljon. Én is ügynök lettem!

- Micsoda? - felelt tátott szájjal Józsi. Hiszen magának a kegyelmes úr nagybátyja! Hiszen maga gazdag ember! Maga kataszterhez is bejuthatott volna! Hiszen maga eszes!

- Nem szeretek borraivalókat elfogadni barátom, - felelt a félvérü arisztokrata. - Azután lássa, vörös ember vagyok. S a vörös ember hamar dühbe jön.

- Értem, vigyorogta Józsi. Veres kutya, veres ló, veres ember, egy se jó!

- Fi donc! gondolta Surányi magában. Ez a Kupamegye még is hátrább áll a felvidéknél.

- De az istenit neki, vette fel újra a szót Zalay József, én is dühös vagyok! Csak egy lény bir velem, s az a feleségem. Az én drága, aranyos, kis feleségem! Az a szelid, jó nő! Finom, uri asszony! Jaj! hogy sajnálom én ezt az asszonyt! Ha ez az asszony nem volna, agyonlőttem volna inkább magamat, mint ilyen állást elfogadjak. A fiamat odaadtam volna apámnak, nevelje. De az én Theklámért még bakter is leszek. Olyan jó, nemes nő. Aztán az a sok szerencsétlenség, ami már érte. Az apja, az ő Kupa halála, fivérei bukása, nővére öngyilkossága amiatt a gaz Bregenz báró miatt...

- Mit beszél ön?

- No, hát hiszen tudja, ezelőtt vagy 12-14 évvel menyasszonya volt az ifjabb Kupa-leány Bregenznek, de hogy tönkrement a család, hát Bregenz otthagya. Erre a leánya meglőtte magát. Szülei meghaltak utána.

- Fivérei nem voltak, akik megboszulják?

- Fivérei? Sógoraim? No, ezek még gyerekek voltak. Meg el is szökött úgy az a gazember, hogy még csak meg se verhattük, amugy Kupa-módra.

- Uram! Én tudom, hol van báró Bregenz, felelte id. Surányi. Éppen most megyek, hogy provokáljam, akar segédem lenni?

- Örömmel, ezer örömmel kedves barátom! Jaj, csak ne ölje meg egészen, hogy még én is elbánhassak vele, felelte Zalay.

Elhatározták, hogy Zalay sem megy most Győrbe, ahová menni akart, hanem velök tart Bécsbe. Nejjének azt távirta:

»Gavalléri kötelességet teljesítendő Bécsbe utazom Surányival, ki Bregenz bárót kihivatta. Holnapután ölel hived, ha teheted: jőjj!

Jóska«

S most már hárman gondolkoztak a kupéban a módról, hogy végezzenek Bregenzzel?

- Ha én meghalok, amint kívánom, gondolta id. Surányi, lesz a ki megboszul, fiam meg lesz kimélve.

- Ha nem öli meg ez a sáppadt arisztokrata Bregenzet, én leütöm a gazembert, gondolta Zalay. De miért haragszik ez? Mi oka lehet a párbajnak? - Nem állta meg szó nélkül.

- Kedves barátom, - kérdezte idősb Surányit, - szabadna tudnom, miért hívja ki azt a gaz bárót?

- Megsértett halálosan ezelőtt tizennégy évvel, - felelte Surányi haragjában elsáppadva.

- No, hiszen akkor az én sérelmem sem öregebb ennél. De megengedjen barátom, ha maga tudta, hol tartózkodik ez a ripők, miért várt ily sokáig bosszujával?

- Apám megvárta, míg én elég nagy leszek, hogy esetleges halálát megbosszulhassam! - szólt a fiú.

- Hm! Haragtartó egy nemzetség ez! - mormogta Jóska. De hát szabad kérdezni, miben ment tönkre? Én nagyrészt sógorom és a rossz termés áldozata vagyok. Én magamra nem vethetek.

- Én meg barátom, a kártyaszzenvedélyemé.

- De apám!

- Eh fiam! Ki tudja, visszajövök-e Bécsből? Miért ne legyenek őszinte? Bregenz báró az oka, hogy kártyás lettem.

- Ah, értem! - felelte Jóska. - Most hogy tönkre ment, Bregenzet okozza. De hogy lehet nagy vagyont elkártyázni? Lássá barátom, én elalszom mellette.

Surányi sajátosságos bőbeszédűséggel így szólt:

- Mert még maga nem tudja, mi ez a szó: »kártya.« Kurta szó, mégis mennyi fogalmat rejt magában. A diák, a ki már az érettségire készül, a karácsonyi szünetekben e szó alatt kártya, egy kis leányra gondol, kinek a magyar kártyajáték alatt minden dióját el fogja nyerni. Már a rosszul letett vizsga után, mikor apjának kártyát visz haza magyarázatul a tanár urtól, más értelmet tulajdonít e szónak, hogy e »kártyát« vigye apjának. Ezt az áruló »kártyát« jobban szidja, mint a kaszinóbeli vesztes azt a ferbli-kártyát, mellyel besöprik vagyonának utolsó romjait. És mily különbözők a kártyák, nemcsak színökre, nemzetiségökre nézve, nemcsak a játékkártyák nemei, hanem a különféle emberek visite-kártyái közt is. Még a játékkártya minősége is jellemzi a vele bánókat. - Ferblizni az alsóbb néposztályokban a lumpok szoktak, a kik gubiczektól hagyják kifosztatni magukat, míg a társadalom felsőbb régióiban, a művelt emberek közt a ferblizés dívat vagy szenvedély, mely e játékot nem a kártyázás élvezetéért üzi, hanem vagy nyereszkesedési vágyból, vagy az izgalom szeretetéből. Mint például a lófuttatást. Bizonyos remegéssel jár az a várakozás, míg felütik azt a kártyát, mely esetleg nyereszhez segíti, esetleg a bosszantástól a levertségig elkedvetlenítheti. Olyan érzés lehet ez, mint az állatszelistőé, aki csupa bravurból naponta nagyobb korbácsütéseket mér oroszánjaira, hogy lázadásra ingerelje, avagy hogy leteperve őket, mint egy félistenre nézzen rá a publikum. Innét van, hogy a vesztesek nemcsak bosszankodnak, de szégyelik is magukat. Nemcsak a pénzveszteség veri le őket, hanem az a szégyen is, a mit ébresztenek. Ugy hogy a hazard-játékos, mikor vesz, vagy kaczag, elpalástolandó bosszuságát (és pedig előre kaczag, míg a szánók nem sajnálkoznak) vagy alázatos, epés arczzal oszon el, mint egy előzőtt jockey. Szóval, a szerencsejáték nem az okosok játéka. A tarokkártya már a politikusok, hivatalnokok és tanárok játékneme. Veszekedéssel jár és gondolkodással is. Szerencse is kell hozzá, de éppen annyi tudomány. A whist a tudósok kedvencz játéka, no meg a vénleányoké. Hallgatva számolnak, mintha tudományos buvárlatokba lennének merülve. A légyzsongást is meghallod, ha négy szenvedélyes whistező egybekül játszani. Azt hinnéd imádkoznak, pedig csak számítják csöndesen, hogy tehetik ellenfeleiket a játékban tönkre? Néma, de dühös szenvedély ez is. S lássa, én bennem minden megvolt, a mi a kártyaszzenvedélyre szükséges. Unalom, spleen, világfájdalom és az izgalom után való vágy. No meg főleg az, hogy nem tudtam soha aludni.

- Kedves barátom, ön nagyon szerencsétlen lehet, - felelte Jóska, mert csak a bánat és az elhagyatottság érzete, a mi engem álmatlanul hevertet ágyamon. Most, hogy nőm nincs velem, sohasem alszom nyugodtan, hiányzik az ő édes búcsúcsókja esténként. Persze, maga

özvegy, hogyne lenne unalmas, bánatos az élete! Házasodjék meg. Még maga szép, fiatal ember, alig ötven éves.

- Lássá barátom, épen azért kártyáztam én, hogy több asszonynak nem hihetek, s hogy többé asszonyt nem vehetek el.

- Nem értem, uram!

- Mert Bregenz báró 14 évvel ezelőtt elvette álmomat, a nők iránt való becsülésemet, mikor elsöktette a feleségemet.

- Oh Istenem! Uram! Bocsásson meg, hogy ilyen kinos tárgy után tudakozódtam. Oh, Istenem; ah, az a gazember! Az én nőmet vinné el valaki! Ah!

- Az ön neje jó, angyal, a mint mondja s önt nagyon szereti. Holott az én nőm szerelem nélkül jött hozzám, - felelte sóhajtva Pista.

- Kérem, az én Theklám sem volt belém szerelmes, és én, én mégis boldog vagyok mellette. Jó, hü nő, finom, művelt asszony, és nagyon sok szomorúságot tapasztalt leánykorában. Ah és milyen szép. Még csak egy nőt láttam nála kedvemrevalóbbat s ez a húga volt, a ki Bregenz miatt öngyilkos lett.

- Megérkeztünk, - szólt Surányi. Siessünk a tisztí kaszinóba, hogy ellenfeletem megkaphassam.

- Hogy fog Thekla örülni, ha nővére gyilkosát megbosszultuk.

Igy tervezgetve hajtattak Bécsben a tisztikaszinó helyiségébe. Szivdobogva ment az ifju Surányi apja után. Most volt először komoly férfiúi teendővel megbizva.

Idősb Surányi előre hatolt. Kérdezgetődzésére megmutatták neki a szobát, a hol Bregenz báró, a boldog férj, nászutazásából visszatérve, kártyázott. Megvénült, kiélt arcza ráhajlott a kártyára, mikor Surányi vállára ütött e szavakkal:

- Eljöttem leszámolni önnel.

Bregenz ólomszinü arczczal ugrott föl. Megismerte Surányit. Dadogva kérdé: Mit akar?

- Segédeim Zalay József és fiam, Surányi István meg fogják mondani önnek, felelte Pista.

Bregenz katonatiszt volt, gyáva sem volt, el kellett fogadni a kihívást. Csak annyit koczkáztatott meg, hogy kissé későre halasztotta a 14 év előtti sérelem megboszulását. - Ennek is azt felelte Pista: - Megvártam, míg fiam megnő.

Segédek azonnal találkozniak, kivált tisztí kaszinóban. S a két ellenfél hidegen köszönve elvált.

Bregenz egész testében remegett. Ismétlem, nem volt gyáva, de balsejtelmei voltak. Azután meg nem is volt már oly fiatal, mint régen. Milyen könnyen verekedett ezelőtt. Persze, akkor nem törődött életével. Most boldog volt. Neje gazdag, szép, ifju és ünnepelt. Most élni akart. Szeretett volna kibuvni a párbaj alól, de nem lehetett. Oh, a gazdag emberek nehezebben akarnak meghalni, mint a szegények.

A szegény ember mit hagy itt? Semmit. A gazdag ember ezer kedvelt tárgytól válik. Jólét, kényelem, boldogság marad el tőle. Ezekről nehezen bucsuzik. S most meghalni, mikor a legboldogabb, mikor legmerészebb álmai teljesültek. Van vagyona, tekintélyes rangja, és van egy remek, szép felesége.

Hitelezőit, zaklatott multját eltemette. Az ifju, léha szenvedélyeket is. Ma példányképe a rendes, komoly férjeknek. S ma verekedjék, s hozzá: kiért? Egy megúnt nőért, akit vagyonilag kárpótolni akart.

Ah, Adél! ez a te boszud! mormogta Bregenz. Szálljon fejedre halálom, ha elesem. Mert érzem, most először félek életemben a haláltól. Nevetséges egy férj ez a Surányi, mintha ma is szerelmes lenne feleségébe; még ő hivat ki, hogy elhagytam nejét. Talán nyakára ment ez az asszony. Ah! ezer ördög és pokol! Szeretném lerázni magamról e Surányit. De nem lehet.

Igy tépelődött a Don Juan báró magában, mikor neje belépett szobájába.

Remek kis nő volt. A macskafaju nőcskék sorából. Szubtilis és hizelgő. Ölbe kívánczó bábuska, aki akár egyedül ringatódzott a hintaszékben, akár férje térdein, mindig simogatásra várt, s ha ezt nem nyerte el, duzzogott és karmolt.

Bregenz gyöngéden eltolta magától. Nem mert ránézni. Ugy félt, hogy elmondja neki, mi vár rá.

Az asszony duzzogva ment távolabb férjétől és így szólt:

- Maga határozottan vénül, kezd apámhoz hasonlítani. Mindig utáltam a komoly és tépelődő embereket. S tessék, már maga is az. Pedig így nem alkudtunk. Én magát az élczes Don Juant szerettem meg, s vettem férjül, hogy irigykedjenek barátnőim, s ma már maga is unalmas.

- Édesem, ma és holnap nagyon komoly dolgom van.

- Eh, végezze el ezt apa, s maga legyen vig, mulattasson. Czirógasson és ne legyen morózus, mert akkor megúnom. Hallja maga vén medve, megúnom ám.

- Holnap vig leszek lelkem. De most hagyj magamra.

- Jó; megyek! De holnap meg én nem leszek vig! Értette?

- Az is meglehet! szólott összeborzongva Bregenz báró, amint felesége rácsapta az ajtót.

KILENCZEDIK FEJEZET.

Három asszony.

Őszi hideg időben jobb verekedni, mint nedves, ködösben. A párbaj napja éppen halottak napjára esett.

Kora reggel már ment a sok jó bécsi polgárné gyalog, kocsin, szeretett halottainak sirján névjegyét és a koszorukat ott hagyni látogatása jeléül. *Mert a halottainknál tett látogatás mindig olyan visite, a hol nem találunk valakit otthon a kit keresünk és csalódva megyünk vissza, lerakván ajándokainkat a szeretett halott lakóhelyén, a sirokon.*

Olyan kegyeletes ünnep ez. Mindenkinek arczán bizonyos szomorúság borong és mégis olyan mélabús kifejezéssel, mintha valaki egy rég mult szomorú történetet olvas el újra, mely meghatja ugyan, de melynek hőse távol áll már szívéből.

A sir bezárul, a legélesebb fájdalom eltompul s a sirlátogatás már csak kegyeletes emlékezés egy rég elfeledett, nélkülözhető lényre.

A koszorús fiakkerek és magánfogatokból kedves alakok kandikáltak ki, emlékezve és beszélgetve kedveseikről. Gyermekes óriási mézeskalácsokat rágva, vitték a sok viaszlámpákat és gyertyákat, hogy tűzijátékban gyönyörködjenek, a mit szeretett szüleik, rokonaik sirján rendezhetnek.

Ezek bizonyos elégtétellel emlékeztek meg számos halottaikról, kik olyan jók és kedvesek voltak gondoskodni arról, hogy utódaiknak legyenek kivilágítani való sirjaik.

Kegyeletes ifjak zászlók alá sorakozva, lépdeltek hivalgóan, babérmagkoszorukat czipelve - megkoszoruzandó és megénekkelendő hiresek sirjaihoz.

Bregenz bárónő is fogatán virágkoszorukat czipelt családi sírboltjukba, hol őseik pihentek. Egyet sem ismert a halottaikból. Így nem ült gyász arcocskáján, hanem inkább az unalom. Egyetlenegy könnyet sem tudott kiejteni. Neki nem volt még halottja, a kire emlékezzék.

Ugyane délelőtti időben, mikor unalommal diszitgette az öreg Wildek begyepesedett sírköveit, folyt le férje párbaja, ki kora reggel kocsizott el a háztól, nem is köszönvén - szokása ellenére - nejének.

Túl a temetőn volt egy lankás hely. Kivágott erdő és kertésztelepek közepette.

Három katonatiszt és három polgáriasan öltözött egyén tanácskozott itt az élet és halál kérdése fölött. A velök jött orvosok beszélgetve bontogatták ki a távolabb álló kocsikból hozott csomagokból műszereiket.

A feleknek kimutatták a helyet és Bregenz báró halványan fordult a temetőfelőli rész felé. Oly közel volt feleségéhez.

Surányi szemközt állott egy kissé emelkedettebb helyen. Olyan jó célpontot képezett, hogy kevésbbé gyakorlott lövő is eltalálhatta volna.

De ő mosolygott. Ugy örült kedvezőtlen helyének. A nap is szemébe sütött. Bregenz halvány arcza kissé földerült, a mint Surányi félig behunyt szeméit megpillantotta.

- Áldott napsugár! - mormogta, ez meg fog menteni. Nem lát jól, nem czélozhat.

Tapsolás következett. S egyszerre dördült el a két pisztoly. Surányi összerogyott.

Mint az oroszlán rohant oda fia, hogy apját felfogja. Mig Zalay átkozva rohant Bregenz felé, kiáltva, hogy most rajtunk a sor, te sógornőm gyilkosa te, mikor egyszerre csak látják ám, hogy Bregenz arcra hull.

Bregenz meghalt! Surányi golyója szívét furta keresztül; egy fához dőlt hátra kinjában, majd feje előre huzta és visszaesett a földre, a hová már ifjú mennyasszonyát 14 évvel ezelőtt kergette. Surányi vállsebet kapott. Elalélva vitték az iszonyuan vérző Pistát a szállodába.

Bregenz bárót pedig haza szállították felesége palotájába.

A bárónő, a mint férjét halva meglátta, elájult. Majd magához térve, azon kezdett gondolkodni, hogy ime, mily különös az, hogy ma a sirboltnál oly idegenül állott, nem volt senkije, a kit megkoszorúzzon. S most már van!

Megsiratta! Hogyne! Hiszen bárónővé tette! De sirása mellett ráért a gyászruhák legdivatosbjait megrendelni s egyre nézegette magát tükreben, hogy jól áll-e selyemarczához?

- Unalmas ember; még megöleti magát! - mormogta. Eh! egész Bécs rólam fog beszélni egy hétig!

Bregenz báró talán nem örült volna nagyon, ha meglátja, hogy felesége mily gráciával fogadja mély gyászruhájában, az ő koporsója mellett a részvétnyilatkozatokat a férfiak részéről.

Impozáns katonai pompával temettette el Bregenz bárót a felesége. A napilapok arczképét hozták, életleírását. Szónoki, katonai tehetségét magasztalták!

Ez mind roppant hízelt a feleségnek és a Wild-háznak. Nagyobb reklám volt ez nekik, mint a házassági alkalom, a mikor a vőlegény érdemeit és családfáját nem írhatják úgy ki, mint a halotti jelentőn.

- Szegény kis lányom özvegy - mondogatta a gyáros papa. De ilyen bájos és gazdag özvegy bárónét gróf szokott elvenni! De milyen buta dolog is ez a párbaj!

Más lapok kezdték a párbaj okairól letépni a fátyolt. S csakhamar Bregenz bárónő tapasztalta, hogy ismerősei szálmalmasan suttoják:

- Szegény, kis asszonyka! Férje más nőért verekedett és meghalt!

Oh, ez szörnyen bántotta hiúságát. Egy férjnek csak a felesége miatt szabad verekednie és meghalnia! Megbotránkozással mondogatta, hogy férje hiú vén bolond volt!

Szóval Bregenz bárót nem siratta meg senki.

De igen! A temetőben, mikor mindenki elsietett már a halottól s csak a kőművesek maradtak, hogy a követ rátapasszák a sirbolt üregére, akkor érkezett oda egy gyászruhás nő és zokogva borult a pompás koszorúktól befedett koporsóra.

A legexaltáltabb módon viselte magát. Sirt, zokogott; haját tépte és átkozta a gyilkos kezét, mely kioltotta életét. Panaszait messze hordta az esti szellő, könnyeit beitta a föld. S a munkások, kik tisztelettel várták, míg jajgat, megúnták hosszadalmas kifakadásait. Elvitték orra elől a koporsót, beleeresztették a rá várakozó üregbe. Befalazták, lezárták a sirboltot s a kulcsot átadván a temetőőrnek, ott hagyták térdelni - Adélt!

Igen, Adélt. A magyar államvasútak pénztárnője is olvas újságot. S Adél is olvasta Bregenz báró halálát. Nem gondolt ő azzal, mit mond a Vorschrift; beteget jelentve, ott hagyta állomását és rohant fel Bécsbe. Úgy is gyászolta a hűtelent, most gyászolhatta igazában. Oh! hogy szidta férjét, pedig érezte, hogy ő okozta a párbajt. Oh! hogy átkozta azt a levelet, melyben fiának panaszkodott! Most ráismert férjére! Ez a lumpolni és kártyázni szerető ember még most sem feledte a sértést, mely tizennégy év előtt érte! Természete változhatott, a jelleme

nem! A jó, házias, takarékos férjből kártyás, kicsapongó ember lehetett, de a megsértett férj még mindig sajgott a könnyelmű külszin alatt. Eltette a szív legrejtettebb kamarájába, mint a jó gazdasszony értékes dolgait.

Oh, az a becsület! Hol is lakik az? Oh, az a bosszú! Hol is tartózkodik az az emberi testben?

Agyunkat dorbézolásban, testünket a kalandokban kifárasztjuk, s oh, mi szegény úri emberek, mégis találunk még valami titáni erőt magunkban, hogy sok-sok év előtti sértést megtoroljunk!

De Adél nem tagadhatta, hogy ő e párbajt előrelátta!

Ő bosszút akart állani Bregenzen és most gyűlölte azt, ki ki merte találni az ő fiához irt levele panaszainak értelmét! Bosszút kiáltott egész lénye, az elvesztegetett ifjúságáért, szerelme megvetéseért és most megvolt a fényes bosszú és ő nem hálálkodott! Ő gyűlölt. Megint gyűlölt. E szerelemmel telt szív megsértése után már csak a gyűlöletek tárháza lett. Megölték Bregenzet? Jól van! Megérdemelte Bregenz! De ő imádta!

Neki fáj most e kívánt bosszú! Most gyűlöli a gyilkosát!

Igen gyűlöli és ezt meg szeretné neki mondani! Gyűlöli, mint gyűlölte már akkor, mikor leckézte prédaságaért. Ő megtette kötelességét. Két fiat szült a Surányi név folytatására. Mi volt jutalma? Féltékenykedés!

Gyűlölte ezt az embert, a kihez lánczolva volt, a ki miatt nem esküdhettek akkor meg Bregenzel, mikor az még lángolón szerette. Sohasem jutott volna az elszakadásig, ha Bregenz elvehette volna. Ah! gyűlölte fiainak apját, a párbajhőst, kedvese gyilkosát! Gyűlölte és ezt meg is akarta neki mondani. De hol van Surányi jelenleg? A lapok megírták megsebesülését. Meg fogja tudni: hol fekszik, odamegy és megmondja neki, hogy gyűlöli, megveti, mint elvesztett boldogsága akadályozóját, mert egyedül ő volt oka, hogy Bregenz ma nem él, hogy ma nem az ő férje, hogy elhagyta, hogy megnősült s hogy kiszenvedett.

Adél így küzködve tért vissza az állomásra, a hová beszállt, leszállva a vonatról, mely Budapestről Bécsbe hozta. Ott akarta megtudni, hogy milyen szállodába vitték férjét, Surányit. Épen azt magyarázta az állomási főnök, hogy ma ezt megtudni bajos, mert este van, mikor a vonat elindulásához csöngettek s az ifjú Surányi Pista útra készen a perronon megjelent.

Pista is meglátta anyját, ez is a fiút. Egy perczig sem gondolkozva, utána futott Adél utazni készülő fiának. A fiú a vonatba ült s Adél sem tehetett egyebet: beült hozzá, hogy szive keservét, gyűlöletét kitarja fia előtt.

- Hol van apád? - kérdé fiától.

- Betegen fekszik.

- S te ott hagyod egyedül?

- Zalay ápolja, míg én nagymamához utazom, megnyugtatni apa sorsa felől.

- Ki az a Zalay?

- Zalay a Kupa Thekla férje, annak a nőnek az ura, a kinek hugát Bregenz, mint volt menyasszonyát, az öngyilkosságba kergette.

- Ah, értem! Iszonyú! - felelte Adél. S apád nagyon meg van sebesítve?

- Eléggé, hogy Budapestre ne jöhessen, de hála Isten, nem annyira, hogy ott ne hagyhassam barátja ápolásával.

- Szerencse! - felelt komoran Adél.

- Mindenesetre szerencse, - felelte zordon a fiu. Mert öcsém is kiskorú még s ha apánk elhalt volna, nagymama utána hal s akkor ki neveltetne minket, koldusokat.

- Mit? Koldusokat? És Surány?

- El van adva. Mi szegények vagyunk. Nyomoruság várna ránk, ha nagyanyánk életjáradéka elmaradna az ő halálával.

- Oh fiam, imádkozz, imádkozz, hogy éljen nagyanyád! Oh fiam, édes két szép fiam, bocsásatok meg nekem! - szólt zokogva Adél. Én nagyon nyomorult vagyok!

És Surányi Pista lassan, némán hajtotta le fejét és nem felelt semmit az ájuldozó asszonynak egész Budapestig.

Itt annyit mondott még az anya fiának:

- Te apád fia vagy! - s kiszállott, hogy újra beálljon az úri szegények ama helótái közé, kik dolgozva keresik meg kenyéröket, mert az öngyilkosságra gyávák, vagy mert vallásosak.

A nagymama épp oly fehéren, sáppadtan fogadta unokáját, mint mikor távozásuk után térdre rogyott imádkozni. Már azt megtudta, hogy Bregenz meghalt, de azt is hallotta, hogy fia beteg. Aggódva leste unokája tudósítását.

- Siess Pista! - kiáltott a csillagkeresztes hölgy, hogy hamar túlessék a hir kríziséen. Pista nyakába borult és így szólt: Apa jól van. Két hét alatt fölépül. Én vissza se megyek Bécsbe. Itt maradok veled. Mert te, te vagy az én igazi, szeretett és imádott anyám.

- S ki ápolja fiamat? - kérde remegve a grófnő.

Zalay József és felesége, édes nagymama, kik épen úgy gyűlölték Bregenzet, mint te, s kik most hálából, apának két hétig ápolói, rabjai és kényeztetői lesznek.

- Köszönet neked Istenem! - sóhajtott az öreg grófné és megint nyugodt lett. Szelid tekintettel és elegáns mosolylyal zárta kedves unokáját keblére.

- Most már sokáig fogok élni. Egészséges leszek. Erős vagyok. Nem kell magatokat túlerőltetni a tanulással. Ah, megcsalom a biztosító társulatot. Érzem, hogy életemben először csalok meg valakit. Ne feledd, kedves Pistám, hogy neked sokáig lesz jövedelmed. Én, a tőke, nem veszek el egyhamar.

- Amen, édes nagymama! - felelte mosolyogva ifj. Surányi, mig gondolatai messze kalandoztak Somogyi tanár úr kosztosainál s a kis praktikus leánykánál, a ki megédesítette ottani napjait.

- És Zalayné ápolja apádat? Ő is Bécsben volt a párbajnál?

- Igen nagymama! az ő nővérét is sirba vitte Bregenz báró és valódi elragadtatással ápolja most apát, nővére megboszulóját!

- Szép asszony?

- Szépnek szép, nagymamám. De nagyon érzélgős!

TIZEDIK FEJEZET.

Surányi szerelme.

- És én itt maradjak Bécsben, édes Jóskám? - kérde Thekla férjét.
 - Itt maradsz, angyalom. Én biztosító ügynök vagyok, nekem utaznom kell, kenyeret kell keresnem. S ha én is itt maradok, akkor felkopik az állunk. Látod, azért hívtalak fel Bécsbe, mert se én, se a Surányi fia nem értett az ápoláshoz. Tudtam én, hogy a te áldott kezed hamarabb lábra állítja a beteg Surányit, mint az orvosok. Nem képezed, hogy haragudott Surányi, mikor magához jött. Ez az ember meg akart halni. Láttam rajta, mint akarta sebkötélékét letépni, csak hogy elvérezzék. Tudod fiam, ő nagyon szerencsétlen.
 - Hiszen vannak fiai! Van édes anyja.
 - Van ám. Nekem is van apám, van fiacskám, de ha te elszöknél mellőlem, nem kérnék belőlük. Agyonütném a csábitódat is, téged is, no meg magamat is.
 - Hát úgy szerette feleségét?
 - Persze! Azért, látod, te dupla kötelességet teljesítesz, ha Surányit, most már legjobb barátomat ápolod. Először is ő nővéred boszulója is, másodszor elhagyatott férj.
 - Csodálom, hogy neje el tudta hagyni. Hiszen olyan jó, ügyes és eszes ember.
 - No látod Teczikém! Már is megkedvelted. Hát miért haboztál, hogy itt maradj vele és ápolod.
 - Kérlek édes férjem, talán ez nem is illik! - felelte Thekla elpirulva.
 - Miért ne illenék? Téged itt senki nem ismer. Én megengedem s egy ilyen szerencsétlen ember ápolása miatt nem szólhat meg a világ. Azért csak szaporán, csomagolj nekem angyalom, mert lekésem a vonatról. Nyolcz nap múlva visszajövök. Azalatt keresek neked Budapesten egy kis lakást s ha Pista meggyógyult, olyan kedélyesen fogunk élni. Bizonyynal meghálálja jóságodat.
- Thekla nem szólt, becsomagolta férje holmijait, engedelmesen megcsókolta férjét és nagyot sóhajtva, bement a szállodabeli másik szobájukba, hol Surányi vállsebében feküdve, nyugodtan aludott.
- Elnézte e szép férfiút. Magas, arisztokratikus homlokát. Keskeny, gunyos ajkait, lezárt szemeit. A hosszú ujjú alabástrom kezeket. Oly finom kezei voltak, hogy csaknem elcsodálkozott azon, hogy e nőies kezek ölni tudtak.
- Olyan valami megható volt e sápadt emberen. Olyan Krisztus-feje volt, vöröses szakállával és beesett arczával.
- Egyszerre két könnycsepp gördült le a lezárt pillák alól a halvány arcra. Az ajkak összébszorultak.
- Kit sirat ez a büszke és inkább gunyoros modorú ember? Kiért hullanak könnyüi? gondolta Thekla. S a beteg, mintha felelne e kérdésre, egyszerre csak megszólalt. Halkan, lágyan, mint a fuvola.
- Késő, késő, ki szeretne engem?
 - Szegény ember! sóhajtott Thekla. Valakit szeret. Nem sebláza bántja, de bizonyynal a szive.
- A beteg felébredt. Amint Theklát meglátta, elpirult. Majd keresni látszott valakit szótalánul.
- Mit akar uram? - kérdezte az asszony.

- Hol van Jóska? - kérdé zavartan a beteg.
- Férjem elutazott! - felelte a nő, szintén megzavarodva.
- És magát itt hagyta? Velem? Ah! igazán ez szép, nemes tett tőle. E bizalom jól esik! Köszönöm asszonyom!
- Felebaráti kötelességem! - felelte Thekla.

A beteg arcza elborult. Vízért kért, megitta és befordult a fal felé e szavakkal:

- Menjen a szobájába asszonyom. Nem fárasztom ma már, aludni fogok.
- De új köteléket akarok tenni vállára.
- Ne - nem! Ne nyuljon ma hozzám. Ideges vagyok nagyon. Majd holnap, holnapután! - kiáltá a beteg.

S Thekla csodálkozva vonult ki másik szobájukba, hogy betegének kedély-változásáról gondolkozzék. Szerencsétlen, suttogta; s ezeknek meg van engedve, hogy szeszélyeskedjenek.

Este felé Thekla nem állotta meg, hogy be ne nézzon betegéhez.

S mit látott? Surányi kötelékét letépte, a vér bugyogott belőle és a beteg csaknem álétan hevert nyugágyán.

- Szent isten! mit művelt ön? - kérdé Thekla. Hát mit akar? Meg akar halni? Hiszen gyermekei, anyja kétségbeesnek. S e beszéd közben bekötözte az ellent nem álló beteg vállát oly ügyesen, mintha orvos lett volna. Amint a halvány beteget ágyára fektette, ez megragadta baljával Theklát és így szólt:

- Miért nem ismertem én magát régen, régebben?
- Nem tudom, uram!
- Miért találkoztam én magával ily későn? Mondja csak, miért?
- Nem értem, uram.

- Miért ismerkedtem én meg magával? Nem felel? Ugy-e szerencsétlen egy ember vagyok én, ki életemet, ifjúságomat, vagyonomat oly nőre prédáltam, ki sohasem szeretett, sohasem volt gyöngéd hozzám; és most vagyontalanul, csaknem elzüllötten találom fel önt, ki a jóság, a lemondás és a valódi nő ideálja. No, ne húzza vissza kezét. Mondja, hogy szán engemet, mondja, hogy rokonszenvez velem, és én engedelmesen gyógyíttatom és ápolttatom magamat, - de ne legyen hozzám oly kimért, oly hideg.

S Thekla elpirulva vonta el lassan kezét a betegéből, de meghatva ült lábaihoz. Majd így szólt:

- Uram! láza van. S a lázbetegeknek nem szabad semmit megtagadnunk. Én itt maradok, de többet ne beszéljen nekem ilyeneket. Ha folytatja, úgy elmegyek.

- Nem szólok, csak maradjon. Elég, ha látom Madonna-arczát, jóságos szemeit. S hiszem, hogy meg fogok gyógyulni.

- Ezt akarom én is. Mily örömmel fogok öntől és hozzátartozóitól hálálkodást hallani ápolásomért. Pedig tulajdonképpen nem azért teszem. Hanem hálából nővérem boszulója iránt. Mert ön engemet kibékitett a jó istennel. Oh! hányszor zugolódtam én, hogy a gaz csábítót élve hagyta és nővéremet sirba vitte. Ah! hányszor kívántam férfiú lenni, hogy fölkeressem e gyilkost és számadásra vonjam nővérem és szüleim haláláért.

- És férje? Férje nem tette volna ezt meg önért?

- Férjem? Oh igen. De nem kérhettem erre. Ő jó, heves és bátor férfiú, de lássa, az én férjem nem gavallér ember. Nem párbajban ölte volna meg, hanem lebunkózta volna. Az én férjem elég szolgálatot tett családomnak, mikor engem elvett vagyontalanúl.
- Imádandó asszony! rebegte Pista. Mintha ily kincshez még foglalat is kellett volna.
- Férjem elég jól állott vagyoniilag s itt is megbukott. Rossz fivérem okozták anyagi romlását.
- De hiszen Jóska azt mondta: van apja, a ki gazdag ember.
- Igen, van apja, gazdag is, de gyűlöli Jóskát, a miért engemet elvett és ki fogja tagadni.
- Ezt meg kell akadályozni.
- Jóska nem teheti. Ő fia.
- Miért nem vagyok gazdag! sóhajtott Pista.
- Magunkért nem kívánnék én gazdag lenni, de van egy szép, kis fiam. Ő bizony koldus lesz; csakis amit tanul, annak veheti hasznát. E fiú mindenem.
- Az én nőm ott hagyta gyermekeit.
- De lássa, ha nagyon forrón szeretett!
- Eh! gyermekeit egy anya sem hagyja el! kiáltott föl Pista. Avagy el tudná ön hagyni gyermekét, ha valakit szeretne?
- Rólam nem lehet itt szó; felelte Thekla.
- No de tegyük föl, hogy maga is feltalálná e nagy, csúf, keserves világban azt az egyetlen lényt, a kiért érdemesnek tartaná élni, vétkezni, boldoggá lenni?
- Akkor... akkor... megkérném, vigyük el a kis fiamat is; susogott elmélázva az asszony.
- Tehát beismeri, hogy férjében nem találta fel ideálját.
- Azt nem mondtam. Én Jóskát szeretem.
- Tudom. De sohasem szeretett mást? Nem dobbant meg szíve, ha egy más férfiú szerelemmel közeledett ön felé? Ha önt imádta és vonzotta, mint a delejtű az érczet.
- Engem senki sem szeretett soha, csak az uram és kis fiam. De ez elég is volt nekem.
- De jövőre elég lesz-e? Elég lesz-e, ha férjének becsületes, de pórias modorát össze fogja hasonlítani egy oly imádójáéval, ki más, jobb modorban, előkelőbb, nemesebb alakban suttogja fülébe, hogy szereti, imádja.
- Uram! én szegény nő vagyok. S a szegény asszonyok körében nem igen futkosnak előkelő és jómodoru gentlemanek.
- De ha jönne egy, ki gentleman, ki épp oly szerencsétlen, a mily nagy szívű, ki szenvedélyesen megszeretné? Mit tenne?
- Arra kérném, ne dúlja fel nyugalmatát, mert már az én életemben elég viharos napokat éltem át.
- Ah! a nyugalom nem mindenkor boldogság, asszonyom. A nyugalom az unalom iker-testvére.
- De a viharos szenvedély sem vezet mindig boldogságra. Részemről én inkább élek nyugodtan, mint imádva, de zaklatottan.

- Mindenre tud felelni. Csak egyre nem akar s ez az: miért haragudott meg azért, hogy elárultam, hogy a mióta ismerem, láttam és mellettem van, szeretem!

- Nem haragszom, de nem hiszem. S ha hinném is, nem akarnám hinni, mert az ily gyorsan jött szimpathiák épp oly hamar el is mulnak.

- Soha. Száz asszonynak is mondtam azt, hogy szeretem, de egynél sem éreztem azt, a mit önnél, hogy sajnálom azokat a vallomásokat, a miket belőlem a bor, az unalom, a mámor kicsikart.

- Kérem, ne tovább... ne tovább...

- Hallgatók. De nézni fogom. Ne süsse le szemét. Az ajkam ezerszer hazudott szerelmet, de szemem hü. Sohasem néztem senkire így, mint magára.

- Hunyja le szemeit és aludjék. Jobb lesz, mint ha oly képet néz, mely sohasem lesz az öné! - mondá Thekla és ott hagyta betegét.

De Thekla ez éjjel nem aludt. Ugy hánykolódott ágyán, mintha az ő vállán volna seb. Mikor már mindenképpen kiverte az álmod szemeiből a Surányival való beszélgetés; mikor már fáradt pilláin a részvét könyei is elszáradtak, akkor kis fiára kezdett gondolni, imádkozott érte, és reggel felé elaludott.

Későn ébredve föl, csak későn ment be betegéhez.

Ez duzzogva ült ágyában.

- Azt hittem, elhagyott egészen.

- Bocsánat, elaludtam.

- S én egész éjjel be se hunytam szemeimet. Nézze, milyen lázam van. Nos, fogja meg kezeimet. Így! De hogy reszket ön, asszonyom! Higgye meg, hálátlan vagyok, talán maga is már ki-fáradt az ápolásban, halavány, beteges színű. Inkább hagyjon magamra. Fogadjunk ápolónőt.

- Azt nem tesszük uram. Én nekem semmi bajom és rendelkezésére állok.

S Thekla valóban egész önfeláldozással ápolta Pistát, úgy hogy a hét végén Surányi fölkelhetett és a szobában fel és lesétálgathatott. Theklának ugyan gyakran kellett a beteget támogatnia, mert gyöngé volt a vérvesztéstől, de Pista, mintha kicserélték volna, vagy lázával eltűnt volna vonzalma is, naponta hidegebb lett az asszonykához.

Egy nap Jóska levelet küldött, melyben megírta, hogy Theklának milyen szép, kis lakást talált, közel az indóházhoz, hogy hamarabb hazaérjen, ha útról érkezik és később indulhasson, ha távozik szeretett felesége mellől. Be is rendezte valahogy, s ha Surányi jobban lesz, akkor érte megy s hazahozza Budapestre.

Telve volt szerelemmel e levél. Thekla elpirult, a mikor Pista elolvasta.

- Miért nem írja meg neki, hogy már jobban vagyok!? kérdé Surányi.

- Mert még maga gyöngé.

- Hát miért nem siet fészkébe, a boldog házasság e kis édenébe, haza?

- Elküld?

- Tudom, hogy szíve vonzza már férje mellé; miért maradna?

- De maga még járni nem tud, s nekem férjem megparancsolta, hogy önt csak egészségesen hagyjam itt. Engedelmeskedjünk e parancsnak uram.

- Engedelmeskedjék szívének, asszonyom! Menjen haza! kiáltotta Surányi csaknem vadul.

- Maradok! felelte Thekla és elájult.
- Thekla! kiáltott Surányi. Thekla, maga engem szeret! Maga engem, oh én boldog, szerencsétlen ember, maga engem szeret. Tudja-e azt, hogy én megőrülök mindjárt örömben? Thekla! Térj magadhoz! Lelkem lelke! Egyetlen és utolsó szerelmem. Nem, nem reméltem e boldogságot, hogy te, nemes, jó, tisztességes asszony megajándékozz sziveddel. Thekla! felelj! szeretsz?
- Bocsásson el! Rosszul vagyok.
- Most bocsássalak el, mikor megnyertelek? Most hagyjalak el, mikor elárultad szived rejtett titkát? Mondd, hogy szeretsz?
- Igen, Pista. Igaz; fájdalom, igaz. Férjemnek rossz emberismerete volt, mikor engemet magára bizott. Nem tehetek róla, megvetem önmagam, de én megszoktam magát, megszerettem hangját, megsajnálom szerencsétlenségében és most - most mi lesz velem?
- Mi? Enyém lesz! Kizárólag az enyém. Az én feleségem, boldogságom, mindenem! felelte Surányi.
- S az ön neje? S az én férjem? S a gyermekek? S az ön anyja?
- Eh! mi vagyok én? Férfiúnak tartasz-e vagy nem? Mi nekem az akadály? Legyőzöm! Dolgozni fogok! Oh, most már van kiért dolgoznom. Dolgozni fogok. Nekem van eszem. Szívem is. Ha az a gyöngé fejű urad megkereshette neked a mindennapit, én sem akarok hátrább maradni. Nem élek anyám életjáradékaiból, hanem dolgozom éretted és elválok anyámtól, gyermekeimtől, csak hogy a tied lehessen, csak hogy te az én édes, lelkem feleségemmé lehess!
- Istenem! bocsáss meg; rebegte Thekla. Én nem tehetek róla. Ha bűvölet, vedd le rólam, vagy semmisíts meg, de én érzem, hozzád vagyok lánczolva örökre lelkemmel és szívemmel.
- Egyetlenem! - kiáltott fel Pista s átkarolta a remegő asszonyt, ki ellent nem állva, borult karjaiba.
- Mióta szeretsz? - kérde ez este Pista Theklát.
- A mióta megsebesülve hazahoztak.
- Képmutató! Miért nem mondtad ezt?
- Küzdöttem ellene.
- S ha akkor este elvérezem, mikor letéptem a köteléket?
- Oh, akkor talán nagyon beteg lettem volna utánad.
- Talán?
- Bizonyosan.
- Ugy-e te engem régen ismertél, Thekla?
- Soha sem láttalak és mégis, úgy tetszik, régen ismerlek.
- Látod, mert én is úgy vagyok veled. A finom, nemes és szerető nő ideálját találtam fel benned.
- S én a nemes, bátor férfiút te benned.
- Megirjuk férjednek?
- Ma még nem. Legyen még pár napig boldog. Szegény! Mit fog mondani? Megöl engem.
- Ohó!

- Én nem fogom magam védeni.
- De akarom! Értetted? Akarom!
- De Jóskát ne bántsad. Mind a kettőtöket szeretlek. Ő fiam atyja!
- S én? - kérdezte Pista.
- Te? A szívem, lelkem apja, birtokosa. Fiam! apám, férjem, mindenem. Tudod mit? Irjuk meg Jóskának, hogy még beteg vagy. S azután... azután elvász nődtől, vagy meghalunk!

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

A válasz.

Egy hétig haboztak a szerelmesek, mit tegyenek. Végre is nem irták meg Jóskának szándékukat. Halasztgatták, mert féltek. Féltek a harctól, míg Surányi egészen meg nem gyógyult. Eltelt két hét. Már Jóska türelmetlen lett és felutazott felesége után Bécsbe. Amint az ajtón kopogtatott és Thekla megismerte férjét, elsikoltotta magát.

Jóska mitsem gyanítva, csodálkozva nézte feleségét; majd átkarolta és megkérdezte, miért ijedt meg?

- Nem vártalak ily hamar. Megleptél.

- Hamar! Hiszen Téczikém, már egy hónapja itt vagy nélkülem. Hol van Pista?

- Pista? Elment a postára. Nagybátyjának irt, hogy jobb állásba tegye be, mert dolgozni akar.

- Ez helyes, szép tőle. Lám, milyen megvetéssel beszélt az ügynökségről, mikor megismerem. Nem is dolgozott semmit. Hát meggyógyult?

- Meg, de még gyöngé.

- No mindegy, ha kijár, te hazajössz.

- Majd, igen.

- Nem értelek! Most, nem majd. Hanem egyre kérlek. Te nagy szolgálatot tehetnél nekem. Te feláldoztad itt magadat, mikor ápoltad Pistát, hát kérd meg, hogy neveztesen ki engem is nagybátyja révén valami jobb állásba.

- Megteszem. Nem vagy meglegedve?

- Azaz hogy meg is, nem is. Azaz, hogy ők nincsenek velem meglegedve. Képzeld, egy zsidó arra kért, hogyha ő biztosítja magát, akkor én menjek el helyette az orvoshoz, mert ő göthös s fél, hogy nem veszik be. Erre én pofon vágtam az ipszét s még ő adott föl. Hiába védtem magamat a biztosító igazgatójánál, azt felelte, hogy el kellett volna hallgatnom a sértést, el kellett volna színel fogadnom az ajánlatot s majd ők becsapták volna a frátert. Erre én azt feleltem az igazgatónak, hogy az ő lelkiismerete tág lehet, mint a harmonika, a mit akármily szélesen kihuzhatnak, de az enyém nem. Majdnem fölmondtak, de én appelláltam az ügyemet a kegyelmes elnök urhoz s ő nekem adott igazat. Elismerte, hogy korrektül jártam el.

- De mondsza csak, édes feleségem, te még engem jóízűen meg se csóköltál? Mi bajod van?

- Józsi! Ha én neked azt mondanám, hogy már nem szeretlek... fájna ez neked?

- Bizony fájna, mert nem érdemlem.

- Józsi! De ha én neked azt is megvallanám, hogy én más szeretek?

- Akkor! ezer mennyköcsapás! Annak fájna! No meg neked is! De ne bolondozzál, mert én vérmes vagyok s meglapít hamar a guta, ha megharagszom!

- Pedig úgy van!

- Thekla! Azt mondom, ne vidd végletekre a dolgot, mert... jaj, hogy lüktet az agyam; sohase vertelek meg, de úgy megvernélek, hogy majd kimenne belőled a rossz kívánság.

- És ha én azt mondom meg magának, hogy hiába verne meg, mert én magát megúntam, nem szeretem és más szeretek!

- Thekla! ordított megvadultan a nagyfejű Zalay és neki rohant a felesége torkának. Megrázta, fojtogatta s egyre kiáltozta: Kit szeretsz te elvetemült, te aljas, te kigyó?

E perczben megnyílt az ajtó és belépett Surányi. Amint meglátta a dühöngő Zalayt, neki-rontott s a kicsi arisztokratikus, keskeny ujjak oly hamar lefejtették Thekla torkáról, hogy csodának hinnénk, ha nem történt volna meg.

- Paraszt! Asszonyt verni! - kiáltotta.

- Ah! te vagy Pista, zihált József, míg homlokáról hullott a veriték a felindulástól. Te vagy? Szólj, ki járt a feleségemhez? Kit szeret? Engem el akar hagyni, nyíltan bevallja, hogy szeretője van.

- Az nincs! - sikoltott Thekla.

- Hát akkor miért tréfálsz velem ily kegyetlenül, édes, egyetlen párom?

- Mert tényleg szeretek valakit.

- S minek mondd ezt meg nekem? Kérdeztem én? Nem boldogan jöttem én éretted? Miért ültetsz keblembe tövist, miért fektetsz szívemre kigyót? Thekla, felelj!

- Mert válni akarok!

- Válni? Te, tőlem? El tudnál hagyni? És kiért hagynád el becsületes és hű férjedet? Felelj te ördögi lélek! Kiért?

- Értem! - felelte nyugodtan Surányi. Összefont karral állva meg Zalay előtt.

Mint mikor a vasmunkás fejére koppan az aczéldorong és megkábitja, úgy rogyott le e szóra Zalay. Eszméletlennek látszott, úgy hogy felesége sikoltva futott hozzá, hogy felfogja.

Zalay e perczben magához tért. Megragadta feleségét és szemébe nézve merőn, így szólt könyekkel szemében:

- Ezért az emberért hagysz te el engemet, fiadnak apját? Ezért kit én baráti szivemen me-lengettem, kiben biztam, kinek itt hagytalak, legdrágább kincsemet, hogy ápold, szeresd, mert szerencsétlen? Ezért a félvér arisztokrataért? Ki sáppadt a kártyaszenvédélytől és a romlott életmódtól? Ki dolgozni nem tud? Engem, ki - ha nem vagyok is okos - de dolgozni tudok, ha kell, fát vágok éretted? Nem szégyenled magad, hogy ezt az aljas embert, ki barátja bizal-mával visszaélt, elémbe helyezed.

- Uram! kiáltotta Surányi, ezért én önt megölöm.

- Meg ám az öreg apádat, nem engem.

- Párbajra hivatom.

- Kiállók 14 év múlva, éppen úgy, mint ön megváratta Bregenz bárót, kitől nem különbözik egy hajszálnyira sem.

- Uram! kiáltotta rekedten Surányi, ez az én házam. Távozzék!

- Uram! ez az én feleségem és én elviszem. Majd kiverem én belőled e szerelmet. Oh! én balga, a ki azt hittem, hogy van tökéletes asszony a világon. Előre! Ma még nőm vagy! Velem kell jönnöd. Nem vagy elválva, s ha elszöknél válás előtt, majd köröztetlek. Ugy ám! Ezt tette volna ön is az ön drágalátos feleségével s most nem volna megsebesülve.

- E nő innét nem távozik!

- Nem? No, hát akkor halva viszem el, ordította Zalay és felkapva feleségét, levitte karjaiban, mint egy ős gorilla a maga nőtényét. Vadul lihegve hurczolta le és Surányi megsemmisülten

nézett utána. Ez az őserő a maga durvaságában imponált neki. De azt is tudta, hogy habár ez ellen hiába küzdene, Thekla az övé. Ismerte a finom nőt, érezte, hogy férjének ez az erélyes fellépése megfélemlítheti, de meg nem nyerheti szívét. Betette ajtaját.

Nem is nézett a házaspár után. Irtózott a botránytól. Bátor volt arra, hogy párbajozzék, de utczai verekedésre gyáva. Megsíratta szerelme tárgyát, tudva, hogy mennyit szenvedhet durva férjétől, de vigasztalta a tudat, hogy el nem vesztheti. Határozott előnyben látta magát.

A nőt tőle elrabolta férje, durván, erőszakkal. Ha ezt egy kedves cselekszi, meghatja vele a nő szívét. De így e durva erőszak a nő szenvedélyét a tiltott szerelem iránt csak fokozhatja. Surányi csomagolt és utazni készült. Még az nap, mindjárt a vonathoz hajtattott és olyan szerencsés volt, hogy éppen arra a vonatra ült, melyen Zalayék utaztak.

Thekla meglátta Pistát és lesütötte szemeit. Megalázva látta magát az előtt, kit szeret. De érezte, hogy ily erőszakos emberrel szemben nem tehet mást; most követi és utóbb biróilag válik el tőle, nem utczai botrány és köröztetés árán.

Zalay szemei égtek. Nagy fején a sörte keménységű haj égne meredt. Arcza piros volt, mintha részeg lenne, de feleségéhez gyöngéden szólt:

- Téczikém! Fáj a nyakad? Nagyon megszorítottam? Édesem. Engem el tudtál volna hagyni? Nem oda Buda! Nem adlak ám! Én tégedet? Soha! soha! Hogy veszett volna el a párbajában ez a vörös Surányi! Még most is azt hiszem, csak próbára tettetek. Téczikém, a kis fiam csókol! Onnét jövök. Akarod látni a fiadat? Szólj, odaviszlek. No nézz rám, úgy mint régen, hiszen én fiad apja vagyok. S aztán mit szerettél meg ezen a toledői aczélvékonyságu Surányin? A rőt szakállát? Hiszen ez lump! Korhely! Szegény. Dolgozni nem tud. Kártyázik! Az az istene. Téczikém! Hát nem vagyok én különb? Hiszen én két métermázsát emelek a kezeimmel kitarva. Hát ő a férfiú, vagy én? Szivem, gyere, ülj az ölembe. No, valld meg, hogy megítatott, megigézett az a vörös arisztokrata fattyú! Lelkem kis feleségem! Jaj, milyen piros a nyakad. Egész csikokat szorítottam a gégéden vas újjaimmal. No, ne neheztelj, szivikém. Mindjárt Budapesten vagyunk. Kipihened magadat új fészkünkben és te boldog leszel velem, úgy, mint régen. Ah, hogy vakultak volna meg annak a Surányinak a savó szemei, mikor rád vetette bűnösen őket. Gyöngyvirágom.

S Thekla, mint egy tehetetlen baba, csak tűrte férje csókjait és öleléseit. Végre megérkeztek. A mint kiszállottak, Surányi elébe állott Theklának és ennyit mondott:

- Birom igéretét.

És Zalay nem is üthette meg, mert méltóságteljes lépésekkel tovább sétált.

Thekla összerezzent. Férje újra dühbe jövén Surányi szavaira, majdnem vonszolta közeli lakásukba.

Thekla körülnézett. Minden új volt e szobácskában, minden, csak férje volt a régi. Még ő is új volt. Új érzelmekkel, nem a régi Thekla már. Egy új nő. Egy szerelmes, válni akaró nő.

Férje figyelme meghatotta ugyan e szép lakásberendezésben, de hidegen, mint a márvány utasította vissza az ölelni akaró Józsit.

- Fáradt vagyok! Kérlek, ne beszélj hozzám! Nem is eszem! Jó éjt! - szólt Thekla és lefeküdt.

Sirva térdelpelt ágya előtt Jóska. Sirva vádolta magát, hogy ő az oka e szerencsétlenségnek, minek hagyta Bécsben. Ugy zokogott ez a nagyfejű ember, mint egy gyermek. De Thekla nem hallotta, vagy nem akarta hallani. Az ő szíve férje iránt megkeményedett! Ő képzeletében más arcot látott. Sáppadt, szenvedő Krisztus-fejet. Ez hatotta meg csupán.

Virradat volt, mikor Józsi elaludt. Hangosan horkolva feküdt ágyán.

Ekkor felkelt Thekla. Lassan felöltözött és kiosont az ajtón, hogy többé soha vissza ne térjen. De mielőtt kiment, felírta az asztalra:

- Engem ne üldözzön, mert én válni akarok, és Pista neje leszek.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Két levél.

Méltóságos grófnő! Kedves, tisztelt napam!

Szerencsétlen vagyok! Bocsássanak meg nekem. Dolgozom. Pénztárosnő vagyok. Én, a ki soha számolni se tudtam, most számolásból élek. A ki prédáltam, most harmincz forint fizetésből élek havonta és jól érezném magam mellette, ha megbocsátanának.

Méltóságos grófnő! Én tévedtem. Én megcsaltam, tönkretettem az ön fiát, de most térden állva esedezem bocsánatért. Most látom, kit hagytam én el, kiért. Most, későn, életem józanabb éveiben kell belátnom, hogy a valódi boldogság csak abban az öntudatban rejlik, hogy teljesítettem kötelességemet. Oh, mily boldog lehet ön, méltóságos grófnő, hogy unokáit nevelhette, szerethette és hogy azok vonzalmát, tiszteletét bírhatja. Esedezem ha nem is érdemlem meg, engedjék meg nekem, hogy fiaim meglátogassanak! Hiszen én szültem őket, hiszen anyjok vagyok. Nehéz, nyomorult helyzetemben ez is könnyebbségemre lesz. Nem képzeli méltóságod, mit kell nekem állásomban tünnöm, mennyi megaláztatást szenvednem.

Ma is kassza-revizión estem keresztül és durva, neveletlen, alig iskolázott vasuti revizorok durva megjegyzéseit kellett tünnöm, a kik még engem, az őszülő asszonyt is elég kellemes nőnek tartanak arra, hogy célzásokat tegyenek egyedüliségemre. Arczom pirul, ha elgondolom, hogy gyanusithatnának.

S az a fegyelem, az a durvaság, melylyel főnökeink velünk bánnak. A közönség női része meg se lát s az urak úgy tekintenek, mint köteles hallgatóit üres, kétértelmű bókjaiknak.

Fiaim anyja vagyok! Méltóságos grófnő, hibáztam, de Bécsben nem szenvedtem más emberektől megaláztatást, csakis elhagyatottságom óta. S nem vagyok aljas, csak szerencsétlen. Megölt kedvesem harmincz ezer forinttal akart kifizetni, s én visszadobtam, mert megalázva éreztem magamat. Nem ismertem a nyomort. Nem sajnálom e pénzt, melylyel becsületemet és szerelmemet akarta megfizetni. De oh, ha tudná, méltóságos grófnő, mily szegényül, mily szerényül kell élnem, nehogy adósságba merüljek. Korán kelek és késő estig számolok. Másnap szabadnapomon pihenés helyett, összeigazítgatom egyetlen ruhámat, hogy a templomba mehessek tisztességesen. Alig van annyim, hogy tisztességes szobát tarthassak belőle. S ma itt lakom, holnap amott. A főváros szemetjével érintkezem. A diákok hónapos szobáira s ezek lakásadóira vagyok utalva. Mert nekem, mint nem régi pénztárosnőnek, nincs még lakásom az állomáson. S talán az se volna jó, ha ott lennék, az úri szegények és nem úri nyomorultak e kaszárnijában. Mert így is kikutatták szerencsétlen családi viszonyaimat. Ott czéltáblája lenne elhagyatottságom valamennyinek. Senkim sincs! Igaz, én vagyok oka. De szánjon meg! Engedje, hogy fiaim néha meglátogassanak. Erre kéri, forrón, alázatosan tisztelője

Surányiné báró X. Adél.

Irtóztató düh és mégis némi száanalom fogta el az öreg grófnőt, mikor volt menyé levelét vette. Nem volt bosszuálló, de bizonyos elégtétel fogta el, hogy Adél panaszkodott. Hát az ő fia? Nem szenvedett eleget? Hát az ő fia nem ment tönkre? Hát az ő unokái nem nélkülözték-e az anyai gondozást, csókokat? Nem, azok nem nélkülözték. Ő helyettesítette a gyermekeknél az anyát. De mindegy! Egész szerencsétlenségük, vagyoni bukásuk mind ez asszony szökésének következménye. Nem, nem fogja engedni, hogy az unokái érintkezzenek vele. Nem akarta

fiának átadni a levelet, de meggondolva, hogy Adél úgy is fölkereshetné fiát, hogy találkoz-
hassék vele, átadta az éppen belépő Surányinak a levelet.

Surányi halvány volt párbajsebétől, de a levél olvasása után még sápadtabb lett. Majd azt
felelte anyjának, hogy ő fog válaszolni, mivel ideje, hogy elválják örökre Adéltól.

- Helyes, fiam. Helyes. Legalább nevünket nem hurczolja meg a billétárusítóné. Persze ágytól
és asztaltól csupán.

- De anyám, egy vallomással tartozom neked. Én házasodom.

- Házasodol? És kit szándékozol elvenni?

- Egy angyalt! Azt a nőt, a ki ápolt, - Kupa Theklát, Zalaynét.

- Hát meghalt Kupa Theklának a férje?

- Nem, édes anyám! De annyi, mintha meghalt volna, mert elválik urától.

- S hol fogják elválasztani a katolikus Zalayt és a katolikus Surányit, úgy hogy mindegyik
fél szabaddá legyen és új házasságot köthessen?

- Anyám! Tudom, soha sem fogod nekem megbocsátani, de én unitárius leszek!

- Vallást változtatsz? Te!

- Eh! Mindegy az! Én úgy sem voltam soha vallásos. Istenhívő lehetek, ha az unitárius
templomban imádkozom is. S végre is, én boldog akarok lenni! Egyszer én is már kívánhatom
magamnak a családi életet, a boldog, szerelmes nő hitvesi csókjait. Nem élhetek örökké
garçon módra.

- Te már ötven éves vagy.

- Eh! szívem ujjászületett. Ifjan ver, szerelemmel van tele! Anyám, akarod, hogy éljek?

- Fiam!

- Akkor ne ellenezd! Olyan nőt hozok hozzád, a kit te is szeretni fogsz! Jót, nemeset, szeren-
csétlent és -

- Urától elváltat! Gyermekeit elhagyót! Soha, soha sem fogom elismerni. Nődet *eldobod
ugyanazért a hibáért, melyért most mást, aki veled szökik kötelességei elől, dicsőítesz.* Nem,
Pista! Mi elválunk, ha te Zalaynét elveszed!

- Nem ismered, anyám!

- Nem is akarom; lehet a legjobb nő, de rossz feleség, rossz anya! Oh Istenem! meg kell
érnem, hogy fiamat is elveszítem! Szegény gyermekeim unokáim, most már apátok sem lesz
többé.

- Oh, én ezt nem akarnám; Thekla anyjok lenne. Megosztaná veled a nevelés és háztartás
gondjait.

- Ó, ki a saját gyermekét elhagyni készül? Soha!

- Ez végszavad anyám?

- Ez, édes fiam!

- Akkor tudd meg: még ma beadom a válópert és mihelyt véget ért, innét elköltözöm s nőül
veszem azt a nőt, a kinek köszönöd, hogy fiad párbajsebében meg nem halt.

- Így is meghalt az én fiam!

- Kegyetlen vagy anyám! De eljön az idő, mikor új családot alapít fiad, új unokák tisztelnének és szeretnének.

- Megelégszem az én két unokámmal. Ezek is koldusok lesznek. A második generációt miből fogod tartani?

- Dolgozni fogok! - kiáltott föl Pista és elrohant.

Az öreg dáma újra egyedül maradt. Oh, s milyen kétségbeesett arccal ült le íróasztalához. Vad elhatározás volt szemeiben, mikor fájdalma kitombolta magát. »Igen, - szólt magában, - meg kell e bolondságot akadályoznom. Zalayné is boldogtalan lesz és mi is, ha én engedek!« - S elkezdett írni. Reszkető kezei alig tudtak jól megállni a papiroson. Betűi inogtak, görbe vonalba húzódtak, mintha kihúzkodták volna alóluk a papirost. De azért írt serényen az öreg dáma majd egy óra hosszant. Azután fölkel, felöltözött és reszkető kezeivel sajátkezüleg dobta be a levelet a főpostán.

S ment a levél, vándorolt kézről-kézbe, míg egyszer csak odajutott ahhoz, a kinek szólt.

Ez pedig Adél volt, ki éppen kis szobáját szedte rendbe, abban a reményben, hogy fiát talán (levele folytán) ma láthatni fogja.

Amint a levelet megkapta, arcán örömpír támadt. Ah! levél a vén csillagkeresztes dámától! Ez már vivmány! Bizonyosan kedvező, mert különben nem felelne! S alig várta, hogy bezárkózzék és a levelet feltörhesse. - Olvasni kezdett.

A megszólítás kissé megdöbbentette. A levél így szólt:

Asszonyom!

Rendkívüli módon meg kellett hogy hasson a levele, mert érdekesítem önt a válasza.

Hogy beismeri a fiam, ellenem és gyermekei ellen elkövetett bűnét, ez már javulásra mutat! Nagy nyomora is megatott; bár magunk sem élünk valami fényesen, de elviseljük csöndben és vallásosan. Ön arra kér, engedjem meg, hogy fiait láthassa. Ezt én szívesen engedném meg önnek, de lássa, mily czimen fogná ön ezt követelni? Anya ön nem volt. Feleség pedig még csak nem is lehet többé, miután fiam Zalayné Kupa Theklát akarja nőül venni és ön ellen a válási keresetet ma beadta. Így az én unokáim nem járhatnak - boszantásául az új asszonynak - a régi feleséghez látogatóba. Ezt beláthatja. De miután egy megtért bűnös mindig kedves Istennek, én sem akarok Isten eme jóságával ellenkezésbe jönni s azt javaslom, igyekezzék odahatni, hogy a válás létre ne jöhessen. Akkor ön lesz a törvényes feleség, a kinek koronként megengedném unokáim láthatását.

Özv. Surányiné gróf Y. Malvina.

Az én férjem házasodik? El akar válni? Fiaimat más asszony ölelje, kinozza talán? Ah! ezt nem tűröm! Anyósomnak igaza van! Meg kell akadályoznom! Nem, nem szerettem soha férjemet, elhagytam, nincsen jogom visszatartani, de még sem fogom tűrni, hogy fiaim mostohát kapjanak! S lehet, ha sikerül e házasságot megakadályoznom, anyósom hálából kibékül velem. Talán magához vesz s én fiaim mellett öregedhetem meg, tisztelve, szeretve, családi életet élve. Zalayné Kupa Thekla? Aha! ez az az asszony, a ki Pistát ápolta. Ah! talán az a Kupa Thekla, ki ma új pénztárkezelő lett minálunk? Dehogy, hogy lenne az? Pista nem venné el azt. Pista gögös, ő nem venne el olyan szegény nőt, ki pénztárkezelő állásban dolgozik és teszi át életét. De hátha az? Ah! meg kell tudnom. Öltözöm, megyek! Most is a hivatalban lesz. Még újoncz, még tanul.

S csakugyan rohant Adél az államvasútak pénztárába, hogy ott fölkeresse a mi Theklánkat. Mert valóban Thekla volt az új hivatalnoknő. Ott hagyva urát, valósította régi eszméjét és folyamodott pénztárkezelőnői állomásért, amit el is nyert. S most már nyugodtan várta azt az időt, mikor válópere eldőlni és férjhez mehet Surányihoz, akit imádott.

Surányi Adél még nem ismerkedett meg Theklával, ez hát nem is tudhatta, kivel beszél, mikor Adél megszólította.

- Kedves kollegám! Hát maga is elvált asszony? kérdezte tőle.

- Az vagyok! felelte Thekla csodálkozva.

- S ha szabad kérdezni, gyermekei nincsenek?

- Van egy fiam.

- Magánál van?

- Nem, asszonyom. Somogyi tanár úrnál van nevelőben Kapuvárott.

- Hát miért vált el kegyed?

- Miért? Engedjen meg asszonyom, de én nem kérdeztem önt, kegyed miért vált el?

- Én nem váltam el s hihetőleg nem is fogok elválni, - felelte Adél, haragjában remegve, mikor Thekla szépségét és szemérmes elpirulását látta.

Thekla, ki végtelen jószívű volt, látva Adél haragját, félve is, hogy első nap már ellenséget szerez rögzös pályáján, engesztelődve fordult Adélhoz:

- Megengedjen, hogy kíváncsi kérdésre élesen feleltem, de lássa, elég csapás az, ha egy anya kénytelen gyermekét otthagyni. Pedig az én fiacskám jó kézben van, apja szereti, nevelője kényezteti és jó társaságban tanul.

- De mondja csak, asszonyom, ha már úgy szereti fiacskáját, miért nem hozatja magához?

- A fiú az apát illeti, nem az anyát, azt mondta ügyvédem.

- Ugy; tehát már ügyvédjök is van? Korán van, édes nagysád, korán van, mert tudja meg, hogy én báró X. Adél vagyok és sohasem fogok elválni Surányi Pistától! Értette? Csak ezt akartam tudtára adni!

E szavakkal Adél sarkon fordult és ott hagyta Theklát, ámulva és kétségbeesve.

Ez hát az elsökött feleség? A gonosz nő, a kit Pista úgy szeretett, úgy gyászolt, akiért tönkrement? gondolta remegve Thekla.

Ez hát Zalayné? A szép asszony, a ki fiaim mostoha-anyja akar lenni? suttogta Adél és bosszúságában borzasztó ördögi tervet gondolt ki.

Hiába akarná ő megakadályozni a válást; nem jól sejti az az öreg grófnő, ő a válást meggátolni nem képes. Tizennégy éve, hogy elhagyta urát, nem is fogják megkérdeni. Más fegyverhez kell nyúlni. Ez az asszony szereti fiát. Megmondta hol tanul, hol lakik. Annak fog írni. Igen, fellázítja a fiút anyja ellen. De hátha tudja már a gyermek? Eh, de hátha nem tudja, hogy férjhez akar menni? Oh, egy nagyobb fiú, akit szeret az anya, sokszor megakadályozhat nagy családi zavarokat. Irni fog neki. Igen, írni fog neki. Megírja, hogy ő egy szerencsétlen asszony, akinek férje el akar válni az ő mamájáért s hogy akkor neki sem lesz anyja többé, míg ha megkéri anyját, talán ez rááll, hogy visszamegy férjéhez és nem tesz két családot szerencsétlenné. Igen, ezt megírom, suttogta Adél s úgy tett, amint mondta.

Ecsetelte az elhagyatott gyermekek fájdalmát és a saját magáét és elküldte a gonosz levelet Somogyi tanár urhoz Kapuvárra, a kis Zalay fiú részére.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Gyermek-párbaj.

Somogyi tanár úr kertjében lapdázta a fiúk. Csak egy lányka volt közöttük. A tanár úr szép, karcsu leánykája, ki már jó magas lett. Vigan vetélkedtek egymással a jobb lapdázók. S ezek közt első helyen állott a kisebbik Surányi gyerek és Zalay Jóska. A Surányi fiú vékony csontu, de aczélizmu fiú volt. Tizenöt év tavasza látszott barackvirágszinü arcocskáján. Zalay Jóska kurta, zömök fiú volt. Nagy, bozontos és igazi magyartatár formájú gömbölyü fej, széles vállakon. Kurta ujjai és kurta, de izmos lábai ép oly erősek voltak, mint minden Zalayé. Surányi csak fürgeségével győzhette le.

Feszültek az izmok, rugódoztak a lábszáracsák s éktelen zsivaj támadt. Mintha kis madarak verekedtek volna, mintha hangos énekszóval akarták volna egymást túlvisítani. Épen olyan is a gyermekek vetélkedése, mint a madarak verekedése, mikor szárnyaikkal repdesve, csapkodva maguk körül, fejvesztetten zavarognak.

Csupa tavasz volt a kert, pedig körülbelül tél volt már. A fák hullatták lombjaikat. Csipős szél pirosította meg a haldokló leveleket és a fiúk arczeit.

De hallga! Az ének, a csicsérgés, a fiúk lármája megszűnik. A kis verebek elhallgatnak, ha macska közeleg, vijjongva bujdosnak és rebbennek magasabbra. Épen így változtatták meg vidám kedvtelésüket a kis fiúk, mert belépett a tanár úr a kertbe.

A gyermekek mindjárt kiesnek naiv természetességükből és komoly arcot vágnak, ha észreveszik, hogy megfigyeljük őket. A fesztelenség elmúlik s valami erőltetett állásba csapják magukat a kis emberké.

A tanár úr szemeivel keresni látszott tanítványai közül valakit. Szigorú, majdnem fájdalmas tekintettel pillantotta meg Zalay Jóskát.

A gyermekek félrevonultak, büntetéstől féltek s Zalay a felé közeledő tanár arczkifejezésétől megriasztva, daczosan mormogta:

- Kérem, tanár úr! Én nem lármáztam nagyon!

- Jőjj a szobámba, - parancsolta a tanár úr s a kis Zalay fájdalmas pillantást vetett társaira; megszegyenülve nem is mert a szép Somogyi-leányra pillantani, hanem követte a szigorú képű Somogyit.

A mint a tanár és Józsi eltűntek, a fiúk újra összesugtak, bugtak. De játszani egynek se volt kedve. Mit tehetett Jóska a tanár úr ellenére? Találgatták. A szép Somogyi leányka szomorúan nézett Józsi után, majd oda fordult Surányihoz és így szólt: Nem engedem megbüntetni Jóskát, inkább én lármáztam, nem ő!

És Surányi gavallér módon ajánlkozott, hogy majd ő megosztja Jóskával a büntetést.

De hagyjuk a gyermekeket a kertben és menjünk be a tanár úr szobájába, a hol Somogyi a kis Józsit ölében tartja.

A nagy, vaskos fiú sir, bög és rugdalózik, hogy lemászhassek a vasmarokkal szorító tanár úr térdeiről. Megverte talán? Hiszen ez nem szokatlan eset nála. De most inkább könyes szemmel beszél szívéhez, nem füléhez a fiúnak.

- Igen, édes fiam, te hozzád irta a Surányi fiú anyja e levelet, de nekem kötelességem levén mindent, a mi hozzád jön, elolvasni, elolvastam és sokáig haboztam, megmondjam-e neked tartalmát? A nő, a ki ezt irta, gonosz nő lehet, de talán szándoka tiszta eredményre számít, ha

hozzád fordul. No, ne bögj, te már nagy fiú vagy. Nem kell kétségbeesned. Igen, én szeretlek, én magam is remélem, ha te irsz édes anyádnak, visszatér apádhoz, a ki forrón szereti jó anyádat. Mert a te édes anyád jó asszony, azt ne feledd. Jó, kedves leánynak ismertem; ha meg is tántorodott, lehetetlen, hogy a te szép, kérő leveledre vissza ne térjen apádhoz. És Surányi apja sem veheti el, ha ő megint a te mamád lesz.

- Eresszen, tanár úr. Az Istenre kérem, eresszen.

- Légy okos, fiam. Ma gondolkozzál a levél fölött, a mit anyádnak írni fogsz; majd én is mellékelem soraimat s remélem, az anyai szeretet győzni fog azon a vonzalmon, a mit anyád a szerencsétlen Surányi iránt érez. Hidd el, fiam, ez regényes érzélem inkább, mint valódi szerelem. Ő Surányiban családjá, nővére boszulóját látja, de ha te szépen, szívéhez szólóan emlékeztetni fogod anyai kötelességére, akkor majd visszatér.

- Eresszen! - ordította Jóska és a tanár úr karjaiból kicsuszva, futott, dagadt, kisírt szemekkel le a kertbe.

A fiúk azt hitték, hogy a tanár kiszidta és részvételt fogtak körül; de ő félrelökve a köréje seregülő növendéktársakat, egyenesen a magas Surányi fiúnak rohant.

Részvételt közeledett ez is feléje, de Józsi elvadult arczczal, ökölbe szorított kezekkel rohanta meg és így kiáltott rá: Te, te kigyó!

- Surányi nem árulkodott rád! kiáltott a kis Somogyi leányka és szüzies arcza kipirulva furódott a verekedő Jóska és a magát védő Surányi közé.

- Eh! kigyó ő, mint az apja, a ki az én legdrágább kincsemet, az én anyámat rabolta el tőlem.

- Nem értelek - dadogta halványan a szép tizenöt éves Surányi gyerek.

- Nem értesz? Nem-e? Az anyád írta meg most nekem, hogy édes apád elválík tőle és ellopta az én édes anyámat tőlem, meg az édes apámtól.

- Az én a n y á m ? - kiáltott föl Surányi. Hát van én nekem anyám? Hiszen az én anyám meghalt réges-régen.

- Nem igaz, nem halt meg, él, csak hogy nem élt apáddal. Itt van, nesze, olvasd, itt írja, hogy az én anyámat akarja elvenni, elrabolni, ellopni a te undok, vörös apád. De ezért megöllek.

- S nekem van édes anyám? S él és én nem tudtam, rebegte halotthalványan az ifjú Surányi. Ah! hol lakik, hol él az én édes anyám? Felelj. Az Istenre kérlek. Jóska, felelj. Add ide a levelet. Ah, ez az ő levele. Az én anyám levele.

- Ne sirdogálj, te meg fogsz velem verekedni. Meg foglak ölni, - dühöngött Jóska.

- Édes anyám él, én nem verekszem.

- Ugy-e? Édes anyád él és még hozzá apád az én anyámat is nektek akarja adni és én árván maradjak? Nem, én megöllek, - ordította Jóska, és neki rontott a Surányi fiúnak.

Hiába gombolyogtak körűlte a fiúk, titáni erőt érzett magában. Kurta nyakán az erek kida-gadoztak és apró, tömzsi kezei osztották az ökölcsapásokat a magát alig védelmező, halavány Surányira.

- Védelmezd magadat te gyáva, vörös kutyafi, - ordította Józsi s iszonyú erőfeszítéssel meg-rugta Surányi térdét.

Erre a halvány fiú összeesett, de előbb belekapaszkodott a Zalay József füleibe és magával rántotta a dühében harapó és köpdöső kis óriást.

A Somogyi-lány elfutott és csakhamar visszajött a tanár úrral, a kinek összes tekintélyére volt szüksége, hogy a két verekedőt szétválaszthassa. Lihegve bocsátotta el Surányi a vérező füleket és Zalayval együtt hanyat dőlt.

Kimerülve, összekarmolva és harapva vitték fel ágyába a halovány Surányit, ki még félájultan is mosolyogta: »Van mamám.«

Tajtékzó szájjal, véres fülekkel, gutaütésig kipirulva, tántorgott fekhelyére Zalay Jóska. Hálótermükben a fiúk sokáig nem alhattak miatta, mert egyre ordította, mindig rekedtebben:

- Nincs anyám!

De végre elcsendesedett Somogyi tanár úr háza is. Mikor éjfél tájban a hálótermen keresztül osont, hogy éjjeli őrzőjét megtegye, a két ellenség is aludt már csöndesen; csak néha-néha zokogtak föl: egyik a boldogságtól, másik a fájdalomtól.

S elaludt minden. Somogyi tanár úr, meg a kis szomorkodó kedvencz, a megrendült leányka is. Aludtak a fiúk, elaludt a kutya is az ólban. Mély csend uralkodott.

Hideg téli szél feszegette az ablakokat. Ki próbálta nyitni a kaput. Nem lehetett. Majd beljebb jött a tornácra, ott megtalált egy rosszul bezárt ablakot s azt nyafogtatta, nyikorgatta mindaddig, míg meghallotta valaki.

Fáradt, törődött, sebzett fülek hallották meg ezt. Felköltötték kis gazdájukat. S a kis ember felült. Álma boldog helyre varázsolta, az anyai ölbe. Most itt van a rideg való, a fölébredés keserű öntudata. Zalay Józsi felkelt. Nem fog irni anyjának. Felutazik anyjához. Van zseb-pénze mellénye zsebében. Elszökik, elutazik. Szóval, könnyel, sirással, erővel visszahódítja anyját. S elkezdett öltözködni lassan, óvatosan. Mikor készen volt, csuszva közeledett az ajtó felé. Ott meg akarta fogni a kilincset, de már azon egy vékony kéz volt. Összerezzenve, halkán kérdezte - ki az? És susogva felelte neki egy jól ismert hang: Én vagyok; ne árulj el. Elszököm! Anyámat fölkeresem.

S Zalay Józsi feledve a tegnapi párbajt, szintén halkán felelte:

- Együtt mehetünk.

S kiosont a két fiú. Felöltő nélkül, csakis egy öltöző ruhában, dideregve. Mikor kiértek a tornácra, a kutya elvakkantotta magát. Karonfogva mentek s kissé megrázkódtak a kutya böffentésére. Mikor végre kiértek a kapuig, Zalay Józsi krétát vett elő nadrágja zsebéből és nagy betűkkel felírta a kapura:

- Isten veled. Én és Surányi Budapestre utazunk anyánkat fölkeresni. Már kibékültünk.

- Nem illik bucsu nélkül elmenni, - mormogta Józsi elpirulva.

- Persze. Ez ő neki szól, - szólott Surányi.

S ment a két fiú karöltve szabadon, az éji levegőben kissé dideregve, míg odaértek az indóház elé. Hajnalkor volt indulandó egy vonat, abba akartak szállni. Jókor jöttek. Összeszámolták pénzcsekjüket s ketten összetéve a mijök volt, valahogy csak telt két III-ik osztályú vasúti jegyre.

Megérkezett a vonat, beült a két gyermek. Mikor elindultak, akkor Zalay Józsi odaszólt Surányinak, ki a kupéban lefeküdni készült: Nézd meg az órát! Hány óra? Nekem nincs óráim.

- Hat óra lesz, - felelte Surányi.

- No, most már nemsokára olvassák a kapun az írást. Nem fognak aggódni miattunk.

- Józsi!

- No, mi az?

- Most már aztán csak azon legyünk ám, hogy kiki a maga anyját megtarthassa.

- Én az enyémet meg fogom tartani! - kiáltott Zalay Józsi és ő is lefeküdt békésen még tegnap gyűlött társa mellé.

- Oh, azok a gyerekek! - dünnyögte a tanár úr másnap reggel, mikor megtudta a két fiú szökését. - Táviratozok apjuknak, hogy várják őket az indóháznál. Talán jó, hogy felutaztak.

- Tessék! Most mind a hárman itt hagytak! - sirdogált a szép Somogyi leány; s egész nap az elhagyott Ariadne szerepében képzelte magát.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Az anyák harcza.

Thekla egy kis bérelt szobában lakott s oh, gúnyja a sorsnak, éppen abban a kaszárnyaforma nagy házban, a hol Adél. De nem törődött azzal, ki lakik még vele egy földel alatt.

Sokan is voltak ott nagyon. Közel a Kerepesi-út egyik mellékutcájában emelkedett ez a három udvaros ház. Semmi stílusban nem épült laktanya volt ez s csak az eleje új. Fölemelték a valamikor földszintes, óriási telken álló házat két emeletre és a modern ízlés és vívmányok szerint szerelték föl, úgy hogy e két utcai emeletet valódi gazdag emberek lakhatták.

Már a második udvar lakásai mind egy szobás, vagy legfeljebb két szobából álló lakosztályok voltak. Rossz kályhával és még rosszabb ablakokkal. Csak a külső falak mutatták, hogy az előrésshez tartoznak, belülről egészen az ókorba visszamenő stílus szerint voltak berendezve gyalumatlan deszka padozattal és kaszárnyaszerű nagy szobákkal. A harmadik udvar már megint földszintes volt, ahol mesteremberek műhelyei közé volt szorulva egy-egy kis lakásocská. Ennek már nem volt vízvezetéke, csak egy régi kut adta lakóinak a vizet. A kut mellett egyetlen fa állott, sárguló, de terebélyes lombokkal. Most hóval belepve.

Az első udvar lakói tudomással sem bírtak a hátulsó udvarok lakóiról.

A kapun lehetett gyakran látni, a kiadó lakások listáján, azt a rangkülönbözetet, a mi e ház lakóit elválasztotta.

Például gyakran hirdette vagy a házfelügyelő rossz ortográfiája, vagy a zsidó inspektor kaligrafikus írása, hogy »kiadó« egy urasági lakás, vagy egy műhely a hátulsó udvarban, vagy egy kis lakosztály. Mellette lógtak a többi czédulák; már ezeket a lakók maguk fogalmazták és írták, hirdelve hónapos szobákat »magányos és szolid urak« számára. Néha egy-egy ágy is kiadó volt pontos fizetők számára, a kik csak éjjelre igényelték a lakást.

Nyáron e házban a gyermekek száma csaknem elérte a kilenczven számot, mert a szegény lakosság volt a szaporább. Csodálatosan rendezte be a jó Isten, hogy a szegény egy szobás lakóknak adott sok kis gyermeket, míg az uraságoknál csakis a cselédség volt bőven; a gyér családtagok ásitva lézengtek a nagy szalonokban.

Adél már régebben itt lakott. Innét gyalogolt ki minden másodnap a központi indóházba jegyeket árulni.

Hónapos szobácskája volt a második udvarban egy szabócsaládnál. A szabó 5 gyermeke a konyhán élt, evett és tanult, mert apjuk a belső szobát nappal szabóműhelynek használta és csak este engedte át a család számára, hogy az ott köröskörül felállított ágyacskákban pihen-hessenek.

Thekla, midőn Jóskától elszökött, mindjárt lakás után nézett. S éppen e házban talált a harmadik udvarban egy kis magános szobát az udvarra néző bejárattal. Ugy tetszett neki ez a puritán egyszerűségű kis szoba, mert bezárkózhatott és nem kellett senkivel érintkeznie. Valaha mosókonyha lehetett, mert nagy kályha állott benne és üst helye látszott a falban. Padozata téglából volt, de be volt borítva zsisvásáron vett óriási szőnyeggel. Egy ágyacská, elég tiszta ágyneművel, egy diván pár székkal, egy íróasztalka és egy almárium, - ebből állott a berendezés. Mosdója már nem volt, hanem egy ládikót borítottak le valami ócska lepedővel s azon állottak az edények.

Havi 8 forint volt a szoba ára, takarítás nélkül. De Thekla maga takarított. Csak ebédjét hozatta haza, nehogy a vendéglők, azaz a kosztadónők vegyes társaságának kíváncsiságát odajárásával felköltse. Huszonöt forintnyi havi fizetésből nem is kívánhatott más lakást. S oh,

mily boldog napokat töltött itt el Pistával, ki minden második nap, mikor Thekla szabad volt, nála időzött.

Hogy terveztek, hogy színezték a jövőt. Thekla egészen más nő lett.

Mintha álom lett volna multja, úgy elfeledte. Egyik nap a közönség figyelmes szolgája volt, mikor a kétszer kettőre kellett ügyelnie, másnap az ideális, boldog, szerelmes menyasszony napja következett, szerelmi izgalmaival, az esküvel és a hosszú csókokkal. Mint két önfeledt galamb, úgy turbékoltt itt Thekla és Pista.

Kis szobájuk ajtaját (üvegajtó volt) befüggönyözték, be a kis ablakot is és egymás kezét fogva, ábrándoztak.

Elmondták egymásnak, hogy ők csak most élnek. Hogy eddigi életük csak kötelesség és szenvedésekből állott. Hogy őket az Isten egymásnak teremtette. Majd sirtak, hogy miért találkoztak ily későn.

- Már öszülök, - suttogta Pista - már szegény vagyok. S te most szeretsz. Nem halmozhatlak el fényvel, a mi megilletne. Nem adhatok mást, mint egy rom-embert. Egy vétkes multu, elzüllött urat. És a mi rosszabb: dolgozni is alig bírok. Pedig dolgozni akarok. Ha elveszlek, elmegyek anyámtól. Nem fogadom el részem az évi járadékból. Oh, Thekla, mért hogy ily későn találalak meg.

- Hát én? Hát én mit viszek neked? Szegény vagyok. Már leéltem első ifjúságomat. Kedélyemet elvesztettem. Szomorúság, lehangoltság fog el, mely második természetemmé lett egyhangu és lemondással telt multam alatt. De szeretlek lángolón. Szeretlek, nem tudnék nélküled élni.

- Imádlak! - suttogta Pista és átölelték egymást szorosan, mintha valaki el akarná választani őket.

Ugy féltek mind a ketten valamitől. A válópert beadták. Surányi neje ellen, Thekla férje ellen. Pénzüik egyiknek se volt. Pista betegsége Bécsben elvitte az utolsó megmaradt százasait. Ügynöki fizetése alig volt elég, hogy a felmerülő költségeket fedezze az ügyvédnél. Surányi neje meg sem jelent a papnál a kibékités alkalmából, nem is hívták. Tizennégy évi távolléte férjétől, elszökése és Bregenzzel való viszonya megkönnyítette a válást. De Thekla hiába mondta, hogy férjét gyűlöli, Jóska mindig azt felelte írásban, hogy ő nem válik, mert szereti, imádja nejét. Ő sem jelenhetett meg a papnál, mert utazott, dolgozott, futott, fáradott, hogy pénzt teremtsen elő fia és valami terve részére. A falba verdeste kinjában a fejét, de még mindig remélt. Azt hitte, ha anyagilag jobban fog állani, visszahódítja feleségét. Csak azért nem lett öngyilkossá, mert remélt.

Tudta, ismerte feleségét, hogy becsületes. Tudta, hogy ha meg is kábult e vörös, félvérű arisztokrata szerelmétől, oda nem dobja magát neki. S ő várt. Párbajra sem hívta ellenfelét. Érezte, hogy az az ügyes Surányi megölné. S ő élni akart, mert remélt.

Lángoló szerelmi leveleket küldött feleségének naponta. Megtévelyedett bárányának nevezte. Esedezve kérte, térjen vissza szép kis lakásába. Megbocsát neki. Fiának mitsem írt. Senkinek nem szólt. Remélt. Bizott önmagában, a sors igazságosságában és bizott felesége megtérésében. Ez az alapjában buta ember oly ékesszólással ecsetelte felesége előtt leveleiben szenvedéseit és önfeláldozó szerelmét, hogy Surányit valóságos féltékenységi düh fogta el, valahányszor Theklát e leveleket olvasva találta.

Féltékeny volt az asszony multjára. Féltette és kinozta. Nem engedte, hogy feleljen férjének. Nem engedte, hogy fiának írjon.

S igazán Thekla nem is tette. Meg volt büvölve, el volt varázsolva. De ha egyedül maradt, eszébe jutott fiaskája. Imádkozott érette. Eszébe jutott, hogy várja, hogy reméli, hogy anyját láthassa. S e pillanatokban Pista képe nem uralkodott lelkén.

A ház második udvarában lakó Adél megtudta szállásadónőjétől, hogy Thekla ott lakik. Csak az volt a baj: soha ki nem leshette, jár-e hozzá Surányi, a kit olyan rég nem látott, mert mikor Adél a pénztárban volt elfoglalva, akkor Thekla volt szabad és fordítva.

Tudakozódott tehát. Annyit elmondtak neki a szomszédok, hogy a kasszirné ténsasszonyhoz egy magas, vöröses úr jár. Mit tegyen, hogy Surányival találkozhassek? Beteget jelentett és otthon maradt. Kis ablakából láthatta, mikor a harmadik udvarba belép Surányi. Leskelődött. S csakugyan délelőtt egy jól ismert, karcsu alakot látott ott besuhanni.

Szive hangosan vert. Oh, nem szerelemféléstől, de az irigységtől, hogy ime ezt az embert, ki érte busult, ki fiainak apja, más nő tartja lekötve. Ujra várt, míg Surányi távozott s ekkor lerohant elébe. Egyszerű fekete ruhájában, kalap nélkül, őszülő fürteivel, a mint Surányit karon ragadta, ez nem ismerhette föl. Csodálkozva állott meg. De Adél megszólalt. Szívhez szóló hangon kérte, jöjjön fel lakásába, beszéde van vele.

Mikor Surányi megismerte Adélt, örült dühvel rántotta ki karját a kezéből és így felelt:

- Nekünk egymással nem lehet az életben beszédünk, s visszaroht Theklához, tudósítandó, hogy e házban lakik első neje is; költözzék ki, ne maradjon itt e nővel egy fedél alatt, a ki megmételje. De Thekla így felelt:

- Hiszen a hivatalban ugyanarra a székre ülök le minden másnap, a melyről ő felkel. Hiszen ugyanannál az asztalnál, éppen azokat az írószereket használom, a miket ő letett. Bánom is én, ha itt lakik, nekem ő nem árthat. Te szeretsz. Ő téged nem szeret, nem vagyok utjában, sem ő az enyimbén. Lakásomat szeretem s e miatt nem hagyom itt. Még azt hinné, rejtőzködöm, pedig nekem nincs okom erre. Én nem rablom el senkijét, mert neki már rég nem voltál te senkije. Ő a porig alázott és én a szívembe zártalak.

Ily megnyugtató, bátor szavak Surányit is lecsillapították; megölelte Theklát, azután anyjához indult haza.

Rossz viszonyban élt most az öreg dámával. Anyja alig szólt hozzá és nagyobbik fia kerülni látszott tekintetét. Sokszor megsavanyodott a falat szájában étkezés alatt, úgy sóhajtottak körülötte. De nem bánta. Theklára, jöendő boldogságára gondolt és megnyugodott. E napon, mikor első nejét elutasította s látta ennek fenyegető tekintetét, korábban haza ment. Nem is ment fel hivatalába. Felérkezve lakásukba, éppen a távirathordó lépett ki ajtajukon. Bement, de nem minden nyugtalanság nélkül kérdezte: Ki sürgönyzött? S mikor anyja Somogyi táviratát fölmutatta, arcza elborult. Kedvencz fiának váratlan megjelenése rosszat sejtetett vele.

- Anyám hivatta fel fiamat? - kérdé az ősz dámától.

- Én? Nem. Mi okból? Talán, hogy elkeserítsem előre s megtudja, hogy anyja él? Az apa ne piruljon fia előtt.

- Köszönöm, - szólt Surányi s megcsókolta a hideg kezeket. Akkor én megyek ki fiam elé.

S valóban ki is ment. Éppen jókor, hogy fiát kiemelje a vonatból, ki Zalay Jósikával megérkezett.

- Apám, - sikoltott az ifjabb Surányi, - apám! Hogy tudad, hogy érkezem?

- Somogyi sürgönyzött.

- Apám, apám! - vezess édes anyámhoz.

- Nagymama vár, fiam.
 - Én nem a nagymamához jöttem. Vezess édes anyámhoz. Ezért jöttem.
 - Fiam, neked nem sokára lesz édes anyád. De most még nincs.
 - Lesz-e? - ordította a kis Zalay. De nem lesz ám. Mert én nem engedem. Jőjj velem Surányi, én tudom, hol lakik anyád, megirta nekem, elvezet minket oda valaki. Jőjj velem, meglátod, az én anyámat is megtaláljuk.
 - Fiam, kis fiam, - kérlelte apja Surányit - jőjj haza nagyanyádhoz.
 - Nem. Elég régen nélkülözöm édes anyám csókjait. Vezess hozzá s akkor hazamegyek. Látni akarom.
 - Jól van. Teljesedjék akaratod. Én elkísérlek a házig, a hol anyád lakik. Anyád, ki érdemetlen szeretettedre, ki elhagyott téged, mikor kicsiny voltál. Csábítójával elszökött. Akarod még látni?
 - Hát az én anyámat meg maga szöktette el apámtól. Surányi ne higgy neki. Jőjj velem! kiabált az erélyes Zalay Jóska és Surányi mit tehetett? Kocsit hozatott s a kis fiúkat csakugyan ahhoz a házhoz vitte, a hol Adél és Thekla laktak.
- Mint a galamboké, úgy repdesett a kis fiúk szive és Surányi arcza halálsáppadt volt. Mi vár még rá e napon? Ma látta meg feleségét, rossz démonját és ma jöttek meg a gyermekek. Ki hívathatta fel őket? Bizonyosan Adél. Mi lesz ebből?
- Mikor megérkeztek a házhoz, Surányi felvezette fiát Adélhoz; maga künn maradt. E fia hasonlított úgy anyjához. Adél sikoltása hallatszott ki a szobából, a mint saját magát megifjodva látta belépni ajtaján e szavakkal: »Hol van az én mamám?« s hosszú forró öleléssel zárta keblére elhagyott gyermekét, a ki megőrizte számára megfoghatatlan, rajongó gyermeki szeretetét.
- Te nem vagy Surányi. Te az én fiam vagy! - kiáltotta Adél.
- A kis Zalay pedig tétovázva állott a küszöbön s nézte, mint ölelkezik a fiú az anyjával. Egy darabig némán szemlélte az őszülő Surányinét, majd így szólt:
- Néni. Maga talán tudja, hol lakik az én édes anyám? Hiszen a maga férje akarja tőlem elrabolni, utasítson hozzá.
- Adél kárörömmel értette meg e szavakból, hogy e fiúban szövetségest nyert férje ellenében és így felelt: Itt e házban lakik a te mamád is, a ki engemet férjemtől és fiaimtól akar megfosztani.
- Alig hallotta e szavakat Jóska, elrohant és ajtóról-ajtóra járva, végre benyitott Theklához.
- Surányi ijedten követte.
- Anyám. Édes anyám. Ugy-e nem igaz, hogy te nem szeretsz?
 - Fiam, lelkem kis fiam! Ki mondta azt?
 - Anyám, édes jó anyám, ugy-e nem igaz, hogy te el akarsz válni apámtól, ezért a vörös emberért, a kinek neje, gyermekei vannak és a kit én gyűlölök.
 - Fiam. Édes fiam. Én szeretlek, de én elválok apádtól és férjhez megyek ehhez a jó, nemes férjhez, - felelt Thekla, fia megfagyott ujjait melengetve.
 - Akkor én megölöm magamat. Anyám, esküszöm, akkor én megölöm magamat. Anyám, én imádlak, szeretlek. Apámat is szeretem. Anyám, ne hagyj el minket, mert én megölöm magamat.

- Drága fiacskám, nyugodj meg, tégedet sohasem hagylak el.

- Anyám, nem szabad elválnod. Hol van apám? Hogy meg nem öli ezt a rút, vörös embert, a kit én gyűlölök, megátkozok. Somogyi tanár úr is azt mondta, te nem szeretheted, te mindig jó, hű nő voltál. Mit szerethetnél e csuf, vén emberen, a kinek fiai vannak, felesége van? Anyám, édes jó anyám, én meghalok, ha ezt teszed. Lelkem, dobd ki ezt az embert, lelkem mamám, dobd ki! és zokogva kulcsolta át az anyja térdeit.

- Menjen! - suttogta az anya Surányinak és ez halotthalványan tántorgott ki a szobából. Érezte, hogy az anyát nem hódította meg, érezte, hogy most már elvesztette a nőt is, mert Thekla fiát szereti.

S boldogan ölelte át Józsi kis erőteljes kezeivel anyja nyakát és csókolta, sirva kérte, ne hagyja el, mert ő csak azért szökött Budapestre, hogy elvigye anyját magával. Mert ő nem megy haza tanulni Kupavárra soha, sohasem, de meghal, ha anyja elhagyja.

S az anyában felébredt a szeretet siró gyermeke iránt. Lángolóbban, mint valaha.

Szívének ez a magzata meghalna nélküle s a kis fiú oly erélyesen védte ügyét.

- Mikor tudtad meg, hogy én válni akarok? Mikor irta meg apád?

- Apám nem irta. Tegnap kaptam e levelet Surányinétől, (olvasd, mit ír) s erre én megvertem a fiát, de végre is megsajnálta, mert ő is anyját keresni jött fel velem. Anyám, édes jó mamám, add vissza annak a szegény asszonynak az urát és tartsd meg a magadét. Mert meghalok. Isten engem úgy segéljen, megölöm magamat. Ne sirj, mama, mama!

- Hol lakik Surányiné?

- Jőjj, mamuskám, jőjj, odaviszlek. Ott van a fia is. Jőjj! Ugy-e, te nem fogsz elválni? Felelj!

S Thekla, mint egy gyöngé báb hagyta magát vonatni, huzatni át az udvaron, fel Surányinéhoz.

Hangos zokogás hallatszott ki a szobából, az ifjú Surányi sirása, aki összetett kezekkel kérte halovány apját:

- Apám, mama, béküljetek ki!

S Thekla tántorogva belépett szerelmese volt nejéhez. Surányi ijedten kapott szívéhez. Surányiné diadalmasan pillantott a megtört asszonyra. Látta, hogy a boldogok ábrázata nem ilyen.

- Talán újra férjemet akarja látni, asszonyom? - kérdezte gúnyosan Adél. - Hiszen csak most lépte át a küszöböt, talán nem szabad neki?

- Asszonyom! - dadogta Thekla, - én fiam kérelmére jöttem ide, aki önnel beszélni kíván.

- Mit akarsz kis, szomorú gyermekem? - kérdezte Adél a kisírt szemű Józsit.

- Meg akarom mondani magának néni, hogy az én mamámat elviszem haza, mert ő nem akarja, hogy én meghaljak nélküle.

Surányi villámsebessen ott termett az aléltni akaró Theklánál és azt dörögte fülébe:

- Te elhagysz?

S Thekla megtörve mutatott fiára s így felelt:

- Mit tegyek? Istenem! Mit tegyek?

Surányi dühvel ismételte Thekla szavait, majd kézen ragadva saját fiát, így szólt:

- Jőjj fiam. Nagyanyád vár.

- Kibékültök anyámmal? - kérdezte az ifjú Surányi félénken apját, a ki így felelt:

- Mindenkiel kibékülök ma még fiam!

E szavakkal kirohant.

- Hála Istennek! - sóhajtotta Józsi. Jer anyám, pakolj, viszlek.

S Thekla mint egy holdkóros, úgy mászott le a lépcsőn, fia után. Leült szobája sarkába és üvegesedő szemekkel nézte, hogy pakol, sűrög-forog, ugrál, majd hozzá szalad az ő fia, gyermeke örömében. Szíve megrepedni készült, ha Pistára gondolt, de viszont gyermeke fogva tartotta. Ah, ha egyesíthetné e két szeretett lényt, ha együtt birhatná őket. De ez lehetetlen volt. Fia szerette apját és gyűlölte Surányit. Ah! gondolta Thekla, ne vedd panaszként Istenem, de miért nem vagyok szabad, hogy magamhoz véve gyermekemet, azé lehetnék, akit imádok.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET. A pisztoly eldördül.

Surányi átadta anyjának a kisebbik fiát és bezárkózott szobájába. Ugy sirt, hangosan, mint egy kis gyermek. Elvesztett boldogságát siratta. Oh, hogy akart ő most új emberré lenni. Munkás, boldog férjjé. S ime, a gyermekek mit tettek? Hiába vádolta Theklát. Érezte, hogy ő rá is nagy hatással volt kisebbik fiának sirása, kérelme, hogy béküljön ki Adéllal. Adéllal, azzal az asszonnyal, akit valaha imádott de aki megcsalta, elhagyta és rossz, könnyelmű emberré tette? Ő azzal az asszonnyal élni képtelen lenne. Inkább meghal. Igen, meghal. Ez a legjobb megoldás. Más nincs. Elvesztette életkedvét. Megutálta az életet. Elvesztette az egyetlen nőt, a kit szeretett, kívánt, aki az övé volt szívvvel, lélekkel, aki bizonyosan éppen annyit szenvedett és szenved, mint ő. Ő nélküle nem fog élni. Vele nem élhet. Belátta, hogy nem kárpótolhatná e nőt most már semmivel gyermeke szerelméért. S ha az a vad fiú csakugyan meghalna? Mi lenne? Thekla megőrülne.

Folytonos vád lenne az ő élete. S vagyona sincs. Munkakedve elveszett. Igen, ha Adél közbe nem lép, ha fiai megszeretik Theklát, ha anyja elfogadja menyének, akkor lehetett volna boldog életük. De így, mint két hajótörött, úgy menjenek övéik keserve, talán sirja felett új életet kezdeni? Ah, nem, ez nem lehet. Ez nem lehet! De élni most már nem tud. Fiai anyjukkal kibékülnek, Adél igyekezni fog kipótolni szívökben az ő helyét. S Thekla? Thekla talán utána hal? Követi a halálba, hogy ott egyesüljenek, ha van tulvilág, vagy elfeledi s nem lesz sötét árnyéka életének az ő szenvedő, kétségbeesett arcza.

Mikor Surányi így elhatározta, hogy meg fog halni, bement anyjához. Láttá anyján, hogy kis fia mindent elmondott neki. S a nagyanya örült. Így szólt tehát hozzá:

- Anyám, én arra kérem, vegye vissza Adélt házához, legalább fiaskám boldog lesz és maga sem fogja napjait ily egyedüliségben tölteni. Adél megvezekelt. A Surányi névnek tartozunk azzal, hogy ne hagyjuk pénztárnoki állásában. Édes anyám életjáradéka elegendő valamennyiöknek.

- Fiam! Nagy kő esett le szívekről. Én Adélt gyűlöltem, de mégis inkább fogadom vissza bűnbánó menyemet, mint hogy egy más elvált nő... ..

- Elég, anyám. Isten vele. Én utazom pár napra. Mire visszajövök, Adélt itt akarnám tudni.

- Még ma, mindjárt átköltöztetem, édes fiam. Csak te, te ne szomorkodjál.

- Csókoljon meg édes anyám, mert én ma legkedvesebb álomról, boldogságomról mondtam le.

- Az Isten áldjon meg, fiam, hogy gyermekeidet jobban szeretted. Kedves unokáim, csókoljátok meg apátok kezét, ki újra a tiétek, a miénk, az én fiam lett.

- Anyám! Nagyon szerencsétlen vagyok! - suttogta könnyezve Surányi, de azután sorra ölelte-csókolta anyját és fiait. Nagyobbik fiának azt mondta:

- Te anyádat egy izben elítélted. Ne tedd. A szerelem, ha vétke is, óriási szenvedéssel jár, ha le kell mondanunk. Anyád gyöngye volt, de megvezekelt. Ma újra a régi tiszteletet követelheti tőled, ha ide belép, mintha misem történt volna.

- Ugy lesz édes apám.

- Ámen! - suttogta az öreg asszony és meghatottan bucsuzott el utazni induló fiától.

Surányi eltávozott és mondhatatlan fájdalom fogta el édes anyja szívét. Az anyai szív telve van sejtelmekkel. Ugy félt valamitől. Nem tudott nevet adni aggodalmának, de úgy remegett. Menyét nem kívánta, de mintsem megengedje, hogy fia vallást változtasson és egy elvált nőt vegyen el, ki gyermekét is képes ott hagyni, inkább megengedte, hogy kisebbik unokája kérelmére Adél visszatérjen.

Azt hitte, Adél még a régi, szép asszony, ki bűnbánattal vissza fogja hódítani fia szívét, azt a szívet, mely annyit szenvedett érte.

Boldog, nyugodt napokról álmodott.

De fia dult képe úgy nyugtalanította.

Hová is ment Pista?

Anyjától és gyermekeitől elbucsuzott és egy szállodába ment. Óriási fájdalmában zokogva, az az örült kívánsága támadt, hogy Theklát még egyszer láthassa. Már majdnem elindult hozzá, de visszatartotta magát. Majd ide akarta hívni, de attól félt, hogy Theklát is agyonlövi s elviszi magával.

Elhatározta, hogy ír neki. S írt. Mig levelét fogalmazta, könnyei egyre folytak. Pedig a levél tartalma rövid, csak ez volt:

Édes, kis feleségem te! Lelkem felesége! Nem tudjuk e visszas helyzetet megváltoztatni. Kötelességeink összeütköztek érzelmeinkkel. El kell válnunk. Ne feledj el! Mire e sorokat veszed, én meghaltam! Ha tudsz élni, gondolj rám szeretettel!

Hived

Pista.

A levélbe pakolta egy hajfűrtjét, mely még nem volt egészen ősz. Hozzá tette óráját lánczával és a rajta lógó csecsebecsével. Lepecsételte czimeres gyűrűjével, megczimezte és elhagyta a szállodát. Bement egy üzletbe, a hol női piperéket árultak, megvett egy tuczat fekete selyem harisnyát és egy tuczat fekete szélű zsebkendőt. Ezt is összecsomagoltatta és a levélben lepecsételt holmikkal együtt elküldte Thekla címére. Még ráírta a csomagra: *Ezzel gyászolj!* Mikor ezt elvégezte, revolvert vett s fiakkerbe ülve, kihajtatott a temetőbe. Ott kifizette kocsiját s kísért, szivarra gyujtva, a halottasházig.

Egyszerre megállt s égő szivarral szájában keresztül lőtte szívét. Fogai összeszorultak. Homlokára zuhant s mire a lövés zajára oda siettek az örök, már kiszenvedett. Arczra bukott s mikor felemelték, a szép fehér hó alatta piros volt véréből.

TIZENHATODIK FEJEZET.

Az andocsi búcsú.

Pár órányira a Balaton partjától van Andocs községe. Csúf község, rendetlen házaival. De híres hely, mert az itteni barátklastrom kápolnájába hozták réges-régen az angyalok Kalocsáról a szűz Mária képét egy éjjelen.

Innét van, hogy Andocs községében mindig nagy vásár esik, mert híres búcsúhelye ez a megyének, sőt a távolabbi megyék lakosainak is. S a búcsú mindig vásár is egyuttal.

Kinek kérnivalója, bánata, bünei vannak levezeklendők, mind idetódulnak, hol gyalogosan, hol pedig kocsikon, hogy meggyónjanak az Isten szolgáinak, vagy misét mondassanak betegjeikért, önmagukért, vagy halottjaikért.

Egy nyári Mária-ünnepen nekem is kedvem jött elmenni a búcsúra. Betegem volt nekem is, kedves, forrón szeretett betegem, a kinek szemei elgyöngültek, megromlottak. Pedig e szemek jószágos sugaraire még nagy szüksége volt gyermekeinek és nekem is.

A szemorvos soha sem művel csodát, de a kereszténység még a tizenkilencedik században is tele van hittel a megváltó csodatételei iránt. Persze, csak a bánat napjaiban. Reformáta hitvallásom daczára elzarándokoltam, persze kocsin, a szép szűz Mária képéhez, hogy misét mondassak kedves betegem fölgyógyulásáért.

Már Andocs községhez egy órányira alig hajthatott kocsisunk.

Az országutak keletről, nyugatról, északról és délről porfellelegben kavarodó ünnepi ruhába öltözött néptömeggel voltak telve. A domboldalokról tarkaszínű zászlók piroslottak; vitették maguk előtt a processzió élén álló kántorok, harangozók, ájtatos énekekre kezdvén, hogy a búcsúsokat a kellő áhítatban megtarthassák.

Ezer torok zendítette rá a szűz Mária tiszteletére szóló éneket.

Az országúton hömpölygött a nép és kavargott a porfelleleg. Mintha felhők közül piroslottak volna ki az aranyos gombu szent jelvények. Mária névünnepe volt. Névnapi indultak el a falvak öregei, nagyjai, aprai. A vásárosok már hajnal előtt felverték sátraikat Andocson, mert a sokaság csupa imádkozni, mulatni és vásárolni vágyó bucsusból állott.

Andocshoz közeledve már összetömörült a különféle utakról és irányokból tóduló tömeg. Kocsinkat megállítottuk; lépésben is alig mehettünk és a sok nyomorék koldus rikácsoló könyörgése zsebeinkbe késztetett nyulni, hogy félrefordult arczczal áldozzunk az emberek e nyomorultjainak, kik legelső, elrettentő jelvényei minden búcsúnak.

Megszólalt Andocs templomának harangja, mely hajnal óta csekély időközönként folytonosan szólt, jelentve az új és újabb miséket, a miket a zárda főnöke és a barátok felváltva mondanak.

Egy barát énekszóval és imával fogadta a népeket és minket is, mert valahára minket is belesodortak a falu határába.

Térden állva mormolta a nép beláthatatlan messzeségben a pap után az imát. A zászlók tisztelegtek, a tömeg megindult hangos énekkel.

Letértünk s behajtottunk egy mellékutcán a falu vendéglőjébe. Itt már telve volt meggyónt és még gyónni induló néppel az udvar, a korcsma, az ivó. A szekerek és hintók a kocsiszin előtt megtorlódtak. Szobát nem lehetett kapni. Volt pár vendégszoba, de már azokat lefoglalták.

Nagy kérelmemre bebocsátottak egy kisebb vendégszobába, mert lefoglalói most a templomban időztek.

Mi is rendbeszedve poros ruháinkat, megkefélve hajunkat, elindultunk gyalogosan a templom felé.

Vendéglőnk jobb fele éppen a piacra szolgált. Vendégszobánk ablakából már láthattuk a tömeget, láthattuk, hogy a kis templom zsufolásig meg van tömve, mert még a szentegyház khórusára szolgáló vasrácsos ablakon is kis kezek kapaszkodtak; és a kezek tulajdonosai hol áhitattal fordították fejüket befelé a templom földszintjére, vagy hajójába, a hol miséztek, hol kíváncsian nézegettek ki a néptömegre.

A templom előtt a sátrak mézesbábosai árultak, de még most nem bábút, hanem viaszból emberi tagokat. Oh! Heine! A te kewlári bucsud jutott eszembe. A viasz szived, a mit szerencsétlen szivbeteged ad a szüz Mária oltárára. S vett ki-ki, a mire szüksége volt. - Kérek egy gyomrot, - sipította egy vén parasztasszony. S a bábos viaszgyomrot, azaz mellkast adott neki. Készséggel dobta oda garasát érte az asszony. - Nem alk'szom! Azt mondta a menyem, nem hasznos.

- Kérek egy fület! - kiáltott egy parasztember s a bábos viaszból formált fület adott át neki; a paraszt, mielőtt kifizette, a saját nagy füleihez mérte oda, vajjon jelképezik-e eléggé élő nagy társaikat?

- Éd's apám! szólt a paraszt fia.

- No! - kérdezte a fülvásárló paraszt.

- Éd's apám! A nyanya azt mondta, kettőt vegyék, mert mind a két füle siket keednek!

A paraszt fiának e hangos beszédjéből megértette, hogy még egy fül kell s a bábosnak oda-szólt:

- Két fület adjon hát! És megvolt a vásár.

S jött egyszerre egy öreg, feketeruhás, ősz fürtös dáma. Finom illat ütötte meg orromat. Könnytelt szemei a bábosra szegődtek és halkán, félénken, de mégis büszkén mondta:

- Egy viasz-szivet!

A bábos papirosba takarta a viasz-szivet s az öreg dáma egy forintot adott neki s ezzel a templom felé ment; vezette két rá várakozó ifjú.

- Nagyságos asszony! Itt az aprópénz! A sziv csak hat krajczár! He! megálljon, nagyságos asszony! Nem hagyhatom itt a sátramat! - De az csak tovább ment.

Én ajánlkoztam, hogy elviszem neki az aprópénzt. A bábos megnézett, jól megvizsgált és megbizott bennem; átadta a pénzt s én utána mentem az öreg úri nőnek.

- Nagyságos asszonyom! A bábos 94 krt küldött vissza önnek. Itt van.

- Tartsa meg! felelte az uri nő, rám sem nézve.

- Én? feleltem, majdnem sértődve.

Az ifjak sértett hangomra valamit sugtak az öreg hölgynek, mire visszafordult s majdnem kérve szólt:

- Bocsánat. Ugy értettem, hogy osszák szét a szegényeknek.

- Parancsára úgy lesz, feleltem és meghatva az öreg nő fájdalmas tekintetétől, visszavittem a pénzt a bábosnak. A Surányi-fiúk voltak nagyanyjukkal.

A bábos mindjárt el is osztotta a pénzt, miközben megjegyezte:

- No, ennek az asszonynak is nagy szívfájdalma lehet, mert még a legszerelmesebb hajadon sem adott egy viaszszívért többet, mint legfeljebb egy husz krajczárost.

- Adjon nekem is egy szemet - feleltem a bábosnak én.

A bábos rám nézett. Elmosolyogta magát, adott egy viasz-szemet és majdnem cinikusan kérdezte:

- Az úr is hisz az effélében? Mi?

- Megpróbálom, - dadogtam elpirulva.

Beigyekeztem a templomba. A főajtón lehetetlen volt bejutnom, új meg új tömegek tódultak befelé. Zsiros ködmenek átható bundaszaga vegyült czifra parasztlányok rozmaringszagos bokrétájával és parfumeös dámák illatával. A tömjén dőlt ki az ajtón s a különféle illat ott kavargott a magasban. A hangzavar is teljes volt. Hamis és éles hangon rikácsolt egy-egy előénekes, s a nép utána énekelt, könytelt, busongó és fátyolozott hangon. Elöl járt az orgona, utána egy másodperczzel az előénekesek hangja s ezt követték egy percnyi szünettel a népek különféle hangu kardalosai. Áhitat és banalítás, fenséges és komikum vegyest tünt szemeimbe és hangzott füleimbe. Az ajtó mellett levő szenteltvíz tartójáig sodortak. Ott neki nyomtak az oszlopnak és a szenteltvíz tartó márványmedencéjének. Majd megfúltam. Visszaigyekeztem a kijárat felé. Sikerült kifurakodnom, fellökve néhány tizenhat szoknyáju parasztleányt. Minden áhitat kiveszett belőlem. A zárda udvara felől próbáltam a templomba jutni. Itt a tágas udvar tele volt hintókkal és szekerekkel, batyuik mellett ülő paraszttal.

A templomba vezető és a sekrestyében végződő folyosó tele volt gyóntatószékkel. Barátok ültek benne. Mindegyik előtt térdelt már egy fülbesugó bűnös és egy pár várakozó. A tömeg itt is nagy volt. Odszorítottak két gyónószék közé. S oh! Istenem! Itt tanuja voltam egy őszülő, de érdekes, gyászos, úri nő vallomásának.

Vádolta magát, hogy megölte, de előbb tönkretette férjét.

Adél volt. Megismertem. Hiszen én is kupamegyei vagyok. Őseim nekem is itt születtek és haltak el. Talán még ős Kupa alatt áldoztak ugyane helyen fehér lovat Hadúrnak, a hol most viaszból faragott holmikkal kedveskedünk és áldozunk a keresztény Istennek, egyszülött fiának és az ő szüz anyjának.

Hogyne ismertem volna én Somogyi tanárt és a nála levő sarjadékokat, a kiket nevelt a kupamegyei nemesség soraiból. Ismertem a Surányi gyerekeket és tragédiájukat. Ismertem Surányinét még baronesse korából, mikor a főváros báljain tündökölt. Alig ismertem volna rá, ha hangját nem hallom. Oh! ezt a hangot még központi pénztárosnői korában is megbámulta mindenki. Ezt a csengő és kellemes alhangot, mely a szenvedélyek vibrálását oly pompásan adta vissza, s melylyel a jótékony hangversenyeken nem egy szívet tett rabjává. Mily boldog asszony volt a Bregenz báró duelljéig!

A vallomások mély suttogása megszűnt. Adél felemelkedett. Hosszú, magas alakját a mély gyász még nyúltabbá tette. Betántorgott a helyet adó parasztnép között a sekrestyébe. Én utána.

S mikor a fráterek egyikénél lefizette a misediját s beírta a könyvbe nevét s annak a nevét, kiért a misét kiszolgáltatni kérte, én elolvastam reszkető írását:

- Adél - Pista nyugalmaért. Nagy mise. -

Igy szólt az irás. S én utána vezettettem a magam miséjét. Egy lista volt már ott. Nem tudom, lesz-e türelmük és idejük a barátoknak e sok megrendelt misét elmondani a jövő búcsúig, mikor újra kezdődik a megrendelés.

Bementem a templomba. S ott letérdelve imádkoztam buzgón, forrón, igazán, hogy gyógyítsa meg betegemet a jó Isten.

Zokogás hatott hozzám. Az agg nagymama hangosan sirt s a csillagkeresztes hölgy hangosan kiáltotta, miközben a viasz-szívet odavetette a szűz Mária-kép elé:

- Szent anyánk! Gyógyítsd meg beteg szívemet!

Unokái kivezették. Megrendülve követtem őket. A vendéglőbe mentek. Éppen abba a szobába, a hol én megpihentem és kefélődtem.

A vendéglősné megkérte az ősz úrinőt, hogy én velük ebédelhessek, mert nincs helyük számomra. S a nagymama, bár kissé tétovázva, megengedte.

Szomorú ebéd volt ez. Adél az asztal végén alig evett és kisebbik fiának kellett nőgatnia. Alázatos pillantásokat vetett anyósára, ki száraz szemmel, de belülről sirva ült az asztalfőn.

Az ebéd végén kinyitott az ajtó és belépett az én régi tanuló társam: Somogyi. Tisztelegni jött, mert megtudta, hogy Surányiék a búcsún lesznek. S ő is ide jött más valakivel.

Az öreg nagymama melegen fogott vele kezét, majd azt kérdezte, családjával van-e itt?

S Somogyi azt felelte, hogy egy beteg barátnőjét hozta el kocsiján, a ki gyónni jött.

- Nagyon beteg? - kérdezte részvétellel az öreg dáma.

- Lelkileg nagyon, mert tudja méltóságos grófnő, nem tud aludni soha!

- Borzasztó! S ki az a nő?

- Zalayné Kupa Thekla, - felelte Somogyi tanár.

S hangosan felsírt e szavakra Adél, magában rebegve:

- Szegény, szegény asszony!

- De remélem, ma már jobban fog aludni, folytatta Somogyi tanár, mert kibékült a férjével!

- Mondja neki, suttogta az öreg dáma, hogy boldogságot és nyugalmat kívánok! Mondja neki, hogy én - én - nem haragszom rá, és folytatta, bűnbánó menyére nézve - nem haragszom senkire. Az én szívem megtisztult ma minden haragtól és kibékített mindennel!

- Amen! felelte Somogyi. Tudtam én hogy Andocs csudákat művel!

Csudálatos melegség járt át e meggyőző szavakra. Kezdtém hinni, hogy itt közelebb vagyok az Istenhez, a ki meghallgat, s meg fogja hallgatni kérelmemet is.

(Vége.)